

Főszerkesztő: Mohay Ágoston (PTE ÁJK)

**Szerkesztők: Csoknya Tünde (PTE ÁJK) Békési Gábor
(PTE ÁJK), Hengl Melinda (PTE ÁJK), Kis Kelemen Bence (PTE ÁJK)**

A szerkesztőbizottság elnöke: Szalayné Sándor Erzsébet (PTE ÁJK / AJBH)

A szerkesztőbizottság tagjai: Cseporán Zsolt (BME), Jorn van Rij (The Netherlands National Police), Hornyák Szabolcs (PKKB), Kokoly Zsolt (Sapientia – EMTE), Csink Lóránt (PPKE JÁK), Farkas Csaba (SZTE ÁJK), Pozsonyi Norbert (SZTE ÁJK), Szomora Zsolt (SZTE ÁJK), Tóth Norbert (NKE ÁNTK), Mészáros Bence (NKE RTK)

Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Óriás Nándor Szakkollégiuma.

Felelős kiadó: Mohay Ágoston, dékán

A kiadó székhelye és postacíme: 7622 Pécs, 48-as tér 1.

Email: szakkollegium@ajk.pte.hu

Tartalom

Krónika	4
----------------------	----------

Tanulmányok

Farkas-Kozics Iván - Györpál Eszter: Az ingatlan-végrehajtás aktuális kérdései, problémái	7
Papp Barnabás: A 2025. évi XIX. törvény egyes büntetőjog-gyakorlati következményei.....	22
Szpisák Bozsena: A mindent látó szem - a munkahelyi digitális megfigyelés és az algoritmikus kontroll dilemmái	39
Zámbó Armand: A halálbüntetés kiszabásának anyagi és eljárási feltételei az Egyesült Államok, Japán és Irán jogában.....	53

Reflexió

Borsodi-Nagy Barnabás: A hospesközösségek bíraskodási kiváltságai a XIII. században.....	70
Dr. Hengl Melinda PhD: Az előzetes kényszergyógykezelés és a kényszergyógykezelés a kontinentális és a <i>common law</i> jogcsalád keretei között: a magyar és az angol szabályozás főbb sajátosságai.....	79
Kovács Virág: A veszélyes állat által okozott kárért viselt felelősség egyes kérdései az ókori Rómában és a hatályos magyar magánjogban	92
Saly Attila: Gondolatok egy választási kampányidőszak alapjogi és alapelvi kapcsolatrendszeréről, különös tekintettel a kiegyensúlyozottság követelményére	102

Krónika

A 2025/2026-os tanév tavaszi félévét tekintve az Óriás Nándor Szakkollégium a korábbi szemeszterekhez hasonlóan eredményes időszakot tudhat maga mögött. Számos tudományos, szakmai és közösségépítő rendezvényt valósítottunk meg, amelyek egyaránt szolgálták a hallgatók szakmai fejlődését és a szakkollégiumi közösség erősítését. A félév során a Szakkollégium tagozatai aktívan részt vettek különböző szakmai programok, konferenciák, kerekasztal-beszélgetések és egyéb tudományos események szervezésében, valamint több hallgató is kiemelkedő egyéni szakmai eredményt ért el.

Sikeres felvételi eljárásunk keretében 5 új taggal bővült a Szakkollégium. A Civilisztika Tagozatba Pintér Benedek István nyert felvételt, az Elméleti-Történeti Tagozat Molnár Eszterrel, Fajtai Kristóffal és Gárdai Gergővel gyarapodott, míg a Bűnügyi Tagozatba Nyaka Dávid pályázott eredményesen.

A félév során a Közjogi Tagozat szervezésében több, a jogászai felelősség kérdéskörét körbejáró szakmai program valósult meg. Ennek keretében nyilvános kerekasztal-beszélgetést szerveztünk a főbb hivatásrendek képviselőinek részvételével, amelynek központi témája a jogászai hivatáshoz kapcsolódó felelősség volt. A rendezvényen részt vett dr. Sipos Balázs, a Pécsi Törvényszék elnöke, dr. Bércesi Zoltán, a Baranya Vármegyei Főügyészség főügyész-helyettese, valamint dr. Visegrády Zoltán ügyvéd.

A jogászai felelősség pszichológiai oldalának vizsgálatára is sor került a szemeszter során. Dr. Csókási Krisztina, a PTE BTK Személyiség- és Egészségpszichológiai Tanszék adjunktusa, valamint Végh Enikő, a PTE BTK Szociál- és Szervezetpszichológiai Tanszék tanársegédje érkezett hozzánk, és a dr. Kis Kelemen Bence oktatómentorunk által moderált beszélgetés során a felelősség mentális oldaláról, valamint a kiegészítő elkerülésének lehetséges módszereiről esett szó.

2026. április 12-én, a Jogász Nap keretében a Civilisztika Tagozat a Bűnügyi Tagozattal közösen büntetőjogi perszimulációt szervezett. A fiktív tárgyalás során a résztvevők egy büntetőügy lefolyását mutatták be különböző eljárási szerepekben, ezáltal a program a jogi ismeretek gyakorlati alkalmazását és az eljárásjogi készségek fejlesztését is szolgálta, mindemellett pedig igyekezett szórakoztató is lenni. Az Elméleti-Történeti Tagozat ugyanezen programon egy kvízzel színesítette a Jogász Napot az érdeklődők számára.

Idén is megrendezte a PTE ÁJK Polgári jogi tanszék az Állatvédelmi workshopot, amely programba az Elméleti-Történeti Tagozat tagjai a korábbi megvalósítás nagy sikerére tekintettel ezen szemeszterben is egy „élő podcasttel” kapcsolódtak be.

A Szakkollégium részt vett a keszthelyi Helikoni Ünnepeken is, ahol lehetőség nyílt az ÓNSZ népszerűsítésére és a szakkollégiumi tevékenység bemutatására az érdeklődő hallgatók számára. Csordás Gergely és Saly Attila szakkollégistáink a „Disney-mesék jogász szemmel” előadássorozatunkkal készültek a középiskolásoknak.

2026. április 23-án került sor a kari TDK Orientációs Napra, amelyen a Szakkollégium számos tagja előadott, ugyanis többen aktívan részt vesznek kutatási folyamatokban. Az Orientációs nap felkészülési lehetőséget biztosít a hallgatóknak az OTDK-ra azzal, hogy a résztvevőknek lehetőségük van előadni munkájukat egy tét nélküli szakmai konferencián, ahol tanácsokkal, javaslatokkal gazdagodhatnak, ezzel segítve felkészülésüket a megmérettetésre.

2027. április 28-án az ÓNSZ a Károli Gáspár Református Egyetemen működő Bocskai István Szakkollégiummal közösen megszervezte a „Felelősség a jogban” című konferenciát, amely a félév egyik kiemelkedő szakmai eseményének tekinthető. A konferencia a jogi felelősség különböző megközelítéseit állította középpontba, és lehetőséget biztosított a hallgatók számára arra, hogy tudományos igényű előadások keretében foglalkozzanak a témával. A két kar hallgatói a jogász felelősség különböző aspektusait vizsgálták színvonalas előadások keretében. A rendezvény lehetőséget teremtett a két szakkollégium közötti szakmai együttműködés elmélyítésére, a konferenciát pedig egy jó hangulatú állófogadással zártuk. A konferencián bemutatott dolgozatokból „Felelősség a jogban. Alapvetések, határterületek, kihívások” címmel tanulmánykötet is megjelenik.

Egyéni teljesítményekkel is büszkélkedhetünk, ugyanis nyolc szakkollégistánk elnyerte az ÓNSZ Kiválósági Ösztöndíjat. Tanulmányi ösztöndíjakban is bővelkedtek hallgatóink, valamint Balogh Katalin Kitti elnyerte az Intézményi Szakmai és Tudományos Ösztöndíjat, Borsodi-Nagy Barnabás és Szabó Márton Dániel pedig a Benedek Ferenc Ösztöndíjat. Borsodi-Nagy Barnabás az Országos Polgári Anyagi Jogi, Eljárásjogi és Activity Versenyen 2. helyezést ért el az eljárásjogi szekció felperesi pozíciójában, Martin Míra pedig a XXI. Országos Munkajogi Jogesetmegoldó és Perbeszédversenyen csapatban 2. helyezett lett. Gombolai Nóra Kata a Pannónia Ösztöndíjprogram keretében külföldön tartózkodott a félév során, Martin Míra pedig felvételt nyert a krakkói Jagelló egyetem, és a németországi Passau egyetem nyári egyetemére. Két alelnökünk, Saly Attila és Martin Míra részt vett a SZINAPSZIS+ mentorprogramban, amely teljesítményért rektori elismerésben részesültek. Molnár Eszter, Szpisák Anna Bozsena, Saly Attila és Martin Míra a kari Mentor Klub keretében hallgatói mentori tevékenységet végeztek. Számos szakkollégistánk készített publikációt mind az általunk szervezett konferencián bemutatott tanulmányokat tartalmazó, jövőben megjelenő tanulmánykötetbe, mind a szakkollégium Scriptura című folyóiratába, illetve más folyóiratokba is.

Összességében a 2025/2026-os tanév tavaszi félévében az Óriás Nándor Szakkollégium sokszínű és aktív szakmai-közösségi életet valósított meg. A félév programjai a jogász hivatás különböző területeit, a felelősség kérdéskörét, a gyakorlati készségek fejlesztését, valamint a tudományos diákköri és szakkollégiumi munka népszerűsítését egyaránt szolgálták.

ÓNSZ Elnökség

Farkas-Kozics Iván

alumni (PTE ÁJK), az ÓNSZ Elméleti-történeti Tagozatának korábbi tagja

Györpál Eszter

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Elméleti-történeti Tagozatának tagozatvezetője

Az ingatlan-végrehajtás aktuális kérdései, problémái

„Amikor elmegyek valamely országba, nem azt vizsgálom, vajon jók-e ott a törvények, hanem azt, hogy végrehajthatók-e a meglévőket, mert jó törvények mindenütt akadnak.”

– Montesquieu

I. Bevezetés

A végrehajtás a polgári nemperes eljárások egyik, ha nem a legfontosabbika, megkerülhetetlen része úgy a hitelezői igények érvényesítésének, mint bizonyos meghatározott cselekmények kikényszerítésének. A végrehajtási eljárás egészének vizsgálata és értékelése ugyan kétségtelenül aktuális és kihívásokkal teli terület, azonban ennek igényes feldolgozása egyértelműen túlmutat jelen tanulmány keretein, így annak egyik legmegosztóbb, a társadalmat leginkább foglalkoztató aspektusára szorítkozunk.

Az ingatlan-végrehajtás a polgári jog és a végrehajtási jog egyik legösszetettebb és legérzékenyebb területe. Az elmúlt évek, évtizedek alatt számos változáson esett át a bírósági végrehajtásról szóló törvény, újrakodifikálásra azonban nem került sor. Ennek következtében a jogalkotók minden erőfeszítése ellenére is keletkezhetnek olyan neuralgikus pontok, amelyek akár az egész végrehajtásba vetett bizalmat megrendíthetik. Ez nem is meglepő, hiszen csak az elmúlt pár évben lezajlott informatikai-technikai fejlődés is alkalmas lenne egy 10 évvel ezelőtti szabályrendszer szétfeszítésére, esetünkben pedig az immár 36. évében járó, a megalkotásakor korántsem stabil gazdasági, politikai, valamint társadalmi kérdéseket szabályozó, a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Vht.) – lenne – hivatott rendezni ezt a rendkívül szerteágazó és érzékeny területet.

Az elektronikus árverési rendszer működése, a végrehajtási eljárás gyorsasága, a bíróságok és végrehajtók közötti hatásköri kérdések, valamint a valós vagy vélelmezett nem megfelelő jogorvoslati lehetőségek gyakran vezethetnek az eljárások elhúzódásához vagy az érdekek aránytalan sérelméhez.

E problémahalmaz aktualitását a jogalkalmazásban tapasztalható ellentmondások és a társadalmi érzékenység is indokoltá teszi. Az elmúlt években különösen megrendült a végrehajtási rendszer működésébe vetett egyébként sem túlzottan magas bizalom, ennek ellensúlyozására

szolgálhatna a szabályozási hézagok megfelelő orvosolása. A kutatás célja, hogy feltárja az ingatlan-végrehajtási eljárás jelenlegi működésének hiányosságait, dogmatikai ellentmondásait és gyakorlatbéli problémáit.

Álláspontunk szerint azért is kiemelten fontos az önálló bírósági végrehajtás megfelelő szabályozása, mert minden kétséget kizáróan ez a hitelezői igények érvényre juttatásának leghatékonyabb törvényes módja. Magától értetődő, hogy nagyobb hatékonysággal, intenzitással és odaadással dolgozik egy olyan szerv, személy, aki a követelés behajtásában maga is anyagi érdekelt, mint egy olyan, akinek bevétele nem függ munkája eredményétől. Ezen gondolatmenettel vág egybe a Vht. indoklás is. *„A bírósági végrehajtás terén ma nehézségek vannak. A végrehajtási ügyek száma növekszik, a végrehajtás eredményessége csökken. Az utóbbi években évente mintegy 300 000 végrehajtási ügy indult, de ezeknek csak a felében sikerült behajtani a követeléseket. A jelenlegi súlyos helyzet mindenekelőtt a megváltozott társadalmi-gazdasági viszonyokkal függ össze. Megnövekedett a gazdasági életben részt vevő gazdálkodó szervezetek és személyek, az általuk kötött jogügyletek, az ezekből eredő vitás ügyek száma. Másrészt sokan a nehéz anyagi helyzetük miatt nem tudnak eleget tenni kötelezettségüknek. Elavultak a bírósági végrehajtás eljárási szabályai, már nem felelnek meg a szociális piacgazdaságra épülő, egyre inkább kibontakozó társadalmi-gazdasági viszonyoknak, a jogállam követelményeinek.”* Az állami végrehajtás tehát már az 1990-es években sem volt alkalmas arra, hogy megfelelően biztosítsa a hitelezői igények érvényesülését, érthetetlen lenne azt feltételezni, hogy napjaink rohamosan változó gazdasági, társadalmi és politikai körülményeire megfelelően tudna reagálni egy ilyen berendezkedés. Az állam egyik legősbibbi feladata a társadalmon belül húzódó érdekkülönbségek, így a követelések rendezési kereteinek meghatározása, ezen cél *„végső soron a bírósági végrehajtási eljárásban manifesztálódik, így tehát az egész igazságszolgáltatási tevékenység Omegájaként fogható fel a bírósági határozatok - pontosabban a judiciális és bizonyos extrajudiciális szervek okiratainak - végrehajtása, illetőleg az ezt biztosító eljárás.”*²

Tekintettel arra, hogy jelen téma a jogrendszerünk egy igencsak specifikus szeletével foglalkozik, homogén, egyéb heterogén jogágakkal ellentétben nem több területen keresztülfekvő jogterület, így különösen széleskörű vizsgálódás nem indokolt, ugyanakkor a jelentőséggel bíró szabályozást –értelemszerűen – igen közelről kell górcső alá vennünk. Természetesen nem csupán a sztrikten vett törvényi normákat kell felhasználnunk, hanem az azokhoz kapcsolódó kommentárok, indokolások, különböző bírósági döntések és tanácsadó testületi vélemények is jelentőséggel bírnak. A kutatás különlegessége, hogy a problémák analizálásához nem csupán saját ismereteinkre, hanem a szakmában több évtizede dolgozó végrehajtók, végrehajtó-helyettesek megszólaltatása útján az ő tapasztalataikra is támaszkodunk. Ezen interjúk nem szó szerint kerülnek

¹ A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény indoklása

² Dr. Kapa Máttyás: A bírósági végrehajtás néhány időszerű kérdéséről. Magyar Jog 2000/3. sz., 164-173. o.

jelen cikkbe, céljuk a laikusok számára láthatatlan visszasságok felderítése. Az ismertetésre kerülő problémák feloldásához már hivatkozott jogirodalmi, illetve normatív alapokat használunk fel.

A kutatás tételmondata: az ingatlan-végrehajtás alapvetően kvintesszenciája a hitelezői igények biztosításának, ugyanakkor jelen szabályozás bizonyos esetekben aránytalan sérelmet ró az adósokra. A tézist arra alapozzuk, hogy az ingatlantulajdon mentesítése az árverési folyamatok alól a követelések biztosítékául szolgáló legnagyobb vagyoni fedezetet vonná el a hitelezők elől, ami értelemszerűen nem lehet célja a jogalkotónak, hiszen a bírósági, vagy egyéb hatóságokhoz köthető jogerős határozatok végrehajtásának alappillérként kell megjelennie minden demokratikus berendezkedésben. Az adósok érdekeinek aránytalan sérelme tehát álláspontunk szerint nem abban keresendő, hogy ingatlanjaikon végrehajtási (kényszer)cselekmények kerülnek foganatosításra, hiszen ezen cselekmények megkerülhetetlen részei a követelések érvényesítésének, ami pedig elengedhetetlen a jogrend fenntartásához. Ez az állítás természetesen nem jelenti, és nem is jelentheti azt, hogy nem kell mindent megtenni az adósok jogainak és érdekeinek lehető legszéleskörűbb védelme érdekében. Nem mehetünk el szó nélkül a végrehajtást kérők helyzete mellett sem, hiszen az eljárás végső soron az ő érdekükben zajlik, az ő kintlévőségeik behajtásához szükséges. Arra keressük tehát a választ, hogy ezekben a rendkívül feszült, egymással szöges ellentétben álló érdekeket felsorakoztató jogviszonyokban melyek azok a pontok, amelyek egyik vagy másik (esetlegesen mindkettő) fél aránytalan sérelmét okozzák.

II. A végrehajtás helye a polgári eljárásjog rendszerében

II.1. A végrehajtási eljárás fogalma és célja

„A jog érvényesülését általában az önkéntes követés jellemzi, végső soron azonban az állam kényszerítő ereje juttatja érvényre a jogot. Ilyen kényszerítő jellegű eljárás a bírósági végrehajtás is, amely nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a bíróságok és a jogvitát eldöntő más szervek határozatait érvényre juttassák, e határozatokon, továbbá egyes okiratokon alapuló követeléseket az adósoktól behajtsák. Ezért a bírósági végrehajtás fontos szerepet tölt be az igazságszolgáltatás feladatainak megoldásában, a jogrendszer gyakorlati megvalósításában.”³ A végrehajtási eljárás tehát végső soron az állam kényszerítő erejét hivatott biztosítani és kiszolgálni azokban a nem kívánt esetekben, amikor a polgárok önkéntes jogkövetése (teljesítése) elmarad. Az eljárás célja ebből következően nem más, mint a természetszerűen keletkező, önkéntes teljesítést nem nyelő követelések – tekintet nélkül azok anyagi vagy meghatározott cselekményben fellelhető mivoltára – véghezvitele. Fontos tisztázni, hogy a végrehajtási eljárás alapjául értelemszerűen csak törvényben

³ A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény indokolása

meghatározott okiratok, ún. végrehajtható okiratok szolgálnak és szolgálhatnak, amelyek körét a Vht. 10. §-a rögzíti.⁴

Összességében tehát úgy határozhatjuk meg a végrehajtást, hogy az nem más, mint az állam kényszerítő erejének törvényi keretek között történő érvényre juttatása annak érdekében, hogy a végrehajtható okiratokba foglalt követelések önkéntes teljesítés nélkül is célt érhessenek. A bírósági végrehajtás a jogrendszer záró eleme, amelyben az állam törvényes eszközökkel biztosítja a jog érvényesülését abban az esetben, ha az önkéntes jogkövetés elmarad. A végrehajtás nem csupán technikai jellegű folyamat, hanem az igazságszolgáltatás hatékony működésének és a jogbiztonság megőrzésének egyik alapvető feltétele.

II.2. A végrehajtás helye a polgári eljárásjogban

Tekintettel arra, hogy a végrehajtási eljárás vitathatatlanul egy polgári eljárástípus, tisztáznunk kell a Vht. viszonyát a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvénnyel (a továbbiakban: Pp). A Vht. 9. §-a megjelöli a Pp. alkalmazásának korlátait.⁵ Magától értetődő az említett szakasz által megerősített elv, miszerint tekintettel a végrehajtás nemperes voltára, a Pp. csupán szubszidiárius jelleggel nyerhet alkalmazást. Ez a szubszidiaritás megmutatkozik egyfelől a Vht. *lex specialis* jellegű primátusából, valamint egyéb esetleges nemperes eljárásokra vonatkozó normák alkalmazásában is.

II.3. Az ingatlan-végrehajtás helye a végrehajtási eljárásban

A végrehajtási eljárás során az adós vagyona közül gyakorlati és elvi szempontból is kiemelt jelentőséggel bír az ingatlan.⁶ Az ingatlan-végrehajtás a végrehajtási eljárás egyik legsúlyosabb és egyben leghatékonyabb eszköze, tekintettel arra, hogy az ingatlanérték gyakran messze meghaladja a többi vagyoni elem együttes értékét. Az ingatlan végrehajtására akkor kerül sor, ha az adósnak az egyéb vagyontárgyai nem biztosítanak fedezetet, vagy az alapügy követelése olyan volumenű, hogy kizárólag ingatlanból lehetséges a kielégítés. Kiemelten fontos leszögeznünk, hogy a közvélemény álláspontjával ellentétben a végrehajtási eljárásnak nem az ingatlan elárverezése a célja. Erre, a

⁴A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (továbbiakban: Vht.) 10. §: *A bírósági végrehajtást (a továbbiakban: végrehajtás) végrehajtható okirat kiállításával kell elrendelni. A végrehajtható okiratok a következők:*

a) a bíróság és a közjegyző által kiállított végrehajtási lap,
b) az olyan okirat, amelyet a bíróság vagy a közjegyző végrehajtási záradékkal látott el,
c) a bíróság végrehajtást elrendelő, letiltó, illetve átutalási végzése, továbbá közvetlen bírósági felhívást tartalmazó határozata,
d) a bíróság rendbírásról szóló értesítése, ha a végrehajtási eljárásban kiszabott rendbírás behajtását a 45/A. § (5) bekezdése alapján az önálló bírósági végrehajtó végzi,
e) a 4/2009/EK tanácsi rendelet, valamint a gyermektartás és a családi tartások egyéb formáinak nemzetközi behajtásáról szóló, 2007. november 23-i hágai egyezmény (a továbbiakban: hágai tartási egyezmény) alapján kijelölt hágai központi hatóság által a tartásra kötelezett adatainak beszerzésére kiállított megkeresés, valamint
f) a közjegyzőnek az állam által törvényes öröklés útján megszerzett vagyontárgy értékesítését elrendelő végzése.

⁵Vht. 9. §

⁶Fazakasné Németh Mónika: Az ingatlan-végrehajtás és az ingatlan-nyilvántartás összefüggései. Pro Futuro 2018/2. sz. 32–33. o.

rendkívül súlyos intézkedésre csak és kizárólag akkor kerül és kerülhet sor, ha az egyéb, a végrehajtás során foganatosított cselekmények nem vezetnek eredményre. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az adós munkabérére vagy egyéb járandóságaira vezetett végrehajtás (letiltás) nem volt eredményes, vagy a követelés mértéke miatt az nem alkalmas annak – észszerű időn belül történő – kielégítésére. Az ingatlan végrehajtás alá vonásának feltétele, hogy az adós pénzforgalmi szolgáltatónál kezelt összegével szembeni intézkedések se legyenek alkalmasak a követelés megfelelő kielégítésére, azaz a kiadott hatósági átutalási megbízásokból befolyó összeg oly – a követeléssel relációba állítva – csekély mértékű legyen, hogy az azon felüli részre vezetett, munkabér és egyéb járandóságok iránti végrehajtás se legyen elegendő a megfelelő teljesítéshez. Ezt követően mintegy harmadik lehetőségként szolgál az adós ingó vagyontárgyainak árverezése. Általánosságban ez az út kisebb vagyoni bevételt eredményez, mint az ingatlan értékesítése, de tekintettel arra, hogy a végrehajtási ügyek túlnyomó többségében ez is elegendő, mindenképp hasznos és fontos mozzanata a végrehajtási eljárásnak.

Amennyiben az egyéb megoldások nem vezetnek eredményre, a végrehajtó az ingatlant lefoglalja, majd az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezteti a végrehajtási jogot. A végrehajtási jog bejegyzése teremti meg az ingatlan árverés útján történő értékesítések alapjait. Ahogy arra a korábbiakban is utaltunk, fontos rögzíteni, hogy az ingatlan árverés a követelés kielégítésének utolsó lépcsőfokaként szolgál, arra csupán szubszidiárius jelleggel kerül sor abban az esetben, ha egyéb, „konzervatívabb” megoldások nem vezetnek eredményre. Ez természetesen nem jelenti és nem is jelentheti azt, hogy a végrehajtási jog bejegyzésére csak akkor kerül sor, ha a többi lépcsőt sikertelenül végigjártuk, hiszen ez a hitelezői, azaz végrehajtást kérői igényeket rendkívül nagy mértékben sértené, lehetőséget adna az adósoknak különböző fedezetelvonó jogügyletek kivitelezésére. Jóllehet, az ilyen magatartás később eredménnyel lenne támadható, azonban a végrehajtási jog bejegyzésének elmaradása egy rendkívül hosszadalmas, bonyolult és nem utolsósorban költséges eljárás elé állítaná a végrehajtást kérőt. A jogalkotó az adós védelme érdekében több garanciális szabályt is rögzít, például a becsérték megállapítására, a lakóingatlan értékesítésének feltételeire vagy a kifogás lehetőségére vonatkozóan.

Fontos hangsúlyozni, hogy ingatlan-végrehajtás során az árverésből befolyó vételárból kielégítési sorrend alapján részesülnek a jogosultak, amely a zálogjogosultak, végrehajtást kérők, illetőleg más jogosultak közötti sorrendet rendezi.

Az ingatlanok végrehajtása a magyar végrehajtási jog egyik legfontosabb biztosítéki eszköze, amelynek differenciált szabályai – mind a folyamat, mind az adósok érdekvédelme terén – a jogirodalomban is kiemelt figyelmet kapnak.

III. A vizsgált probléma

III.1. A lakott és beköltözhető állapot elhatárolásának dogmatikai és gyakorlati anomáliái

A végrehajtási eljárás során történő ingatlanértékesítés alapvető elvi kérdése az ingatlan állapotának meghatározása, ami egyben a folyamat egyik legérzékenyebb pontja is. A magyar bírósági végrehajtási jog két eltérő fogalmat különböztet meg: a beköltözhető és a lakott állapotú ingatlant. E két fogalom közötti különbségtétel döntő jelentőségű mind az árverési vevő, mind a végrehajtás alá vont adós, mind az ingatlanban lakó harmadik személyek jogi helyzetét illetően. Jelen dolgozatban túl kell lépünk a pusztán fogalmi ismertetésen, és elemeznünk kell a szabályozás rendszerszintű anomáliáit, a gyakorlati visszaélések lehetőségeit, valamint az Elektronikus Végrehajtási Ügymenet Rendszer (a továbbiakban: „EVÜR”) merevségét.

A beköltözhető állapot a végrehajtási ingatlanértékesítés Vht. 141. §⁷ által meghatározott főszabálya szerint alkalmazandó kategória. Beköltözhető az az ingatlan, mely sikeres és jogerős árverést követően az árverési vevő birtokába adható.⁸ Fontos hangsúlyozni, hogy a beköltözhető állapotban történő értékesítés nem azt jelenti, hogy az árverés időpontjában ténylegesen nem lakik senki az ingatlanban, hanem azt, hogy sikeres árverés esetén senkinek nem marad fenn olyan joga az ingatlanon, ami az árverésen szerző fél tulajdonjogát korlátozná. Tehát a beköltözhető állapot nem a lakás tényleges adottságaira, beköltözésre alkalmas vagy alkalmatlan jellegéből következik, hanem az alapján meghatározandó, hogy harmadik személyek jogai korlátozzák-e a szerző felet.

A beköltözhető állapotban árverezett ingatlan esetében az adós főszabályként az árveréstől számított 30. napig köteles az ingatlant kiürítve elhagyni. Amennyiben az adós nem tesz eleget önként kiköltözési kötelezettségének, az árverési vevő a kiköltözési határidő lejártát követő 15 napon belül kérelmezheti a végrehajtónál az ingatlan birtokba adását, mely iránt a végrehajtó szükség esetén a rendőrség közreműködésével intézkedik. Ha az árverési vevő elmulasztja a határidőt, az ingatlan kiürítését már csak bírósági eljárás keretében kérelmezheti.

A lakott állapotban történő árverezés a Vht. taxatív módon felsorolt kivételes eseteit jelenti, amikor az ingatlanban meghatározott jogosultságokkal rendelkező személy tartózkodik, és e személy az árverést követően is jogosult az ingatlanban maradni.⁹ Ez nem pusztán faktikus lakottságot jelent, hanem jogi értelemben vett jogosultságot is az ingatlanban maradásra.¹⁰ Erről rendelkezik, ezt egyértelműsíti a Civilisztikai Kollégiumvezetők 2019. április 16-ai Országos

⁷ Vht. 141. § (2): *Az ingatlant – a (3) bekezdésben foglalt kivétellel – beköltözhető állapotban kell árverezni.*

⁸Ingatlan árverésnél mit jelent a beköltözhető és mit a lakott állapot? Magyar Bírósági Végrehajtói Kar. <https://mbvk.hu/gyak-content/35-ingatlan-arveresnel-mit-jelent-a-bekoltozheto-es-mit-a-lakott-allapot/> (2025.11.03.)

⁹ Mikor „lakott” az árverezésre kerülő ingatlan? Ingatlanjogász.info. <https://ingatlanjogasz.info/vegrehajtas/milyen-esetekben-lakott-az-arverezesre-kerulo-ingatlan-mik-regi-es-az-uj-tulajdonos-lehetosegei/> (2025. 11. 03.)

¹⁰ Uo.

Tanácskozásának 72. állásfoglalása is, amely a Legfelsőbb Bíróság határozatával¹¹ összhangban egyértelműen megállapítja, hogy a haszonélvezeti jog fennállása „lakottságot” jelent, akkor is, ha a haszonélvező nem lakik az ingatlanban.

A Vht. 141. § (3) bekezdése értelmében lakottan kell árverezni az ingatlant különösen az alábbi esetekben: ha abban a végrehajtási eljárás megindulását megelőzően kötött, érvényes bérleti szerződés alapján bérlő lakik; ha abban haszonélvező lakik (kivéve, ha a haszonélvező a végrehajtást kérő követelésének kielégítéséért felelős, vagy ha a haszonélvezeti jogot a jelzálogjog keletkezése után szerződéssel létesítették); ha az osztatlan közös tulajdonban lévő ingatlanban a nem adós tulajdonostárs lakik; ha az adós és a végrehajtást kérő a lakottan történő értékesítésben megállapodott; valamint ha abban az adós egyenesági felmenője lakik meghatározott feltételek mellett.¹²

A beköltözhető és lakott állapot közötti legalapvetőbb különbség tehát az árverési vevő birtokszerzési lehetőségében mutatkozik meg. Míg beköltözhető állapotban az árverési vevő az árverést követően a törvényben meghatározott rövid határidőn belül birtokba veheti az ingatlant, vagy legalábbis minden további nélkül kérelmezheti annak birtokba adását, addig lakott állapotban az ingatlanban maradó személy továbbra is jogosult az ingatlan használatára.¹³

A lakottan történő árverezést az ingatlan becsértékének megállapításánál figyelembe veszik, azaz ebben az esetben a beköltözhető értéknél alacsonyabb összegben kerül meghatározásra az ingatlan becsértéke.¹⁴ Az árverési vevő annak ismeretében veszi meg az ingatlant, hogy az lakott, és ezzel az értékcsökkenést is vállalnia kell.

Összességében a lakott és beköltözhető állapot megkülönböztetése kulcsfontosságú a végrehajtási ingatlanárverések jogrendszerében, mivel meghatározza az árverési vevő birtokszerzési lehetőségeit, az ingatlan becsértékét, valamint az ingatlanban tartózkodó személyek jogállását az új tulajdonossal szemben.

III.2. Az értékesítéssel kapcsolatban felmerülő probléma

Az alábbiakban a kutatás empirikus szakaszának egyik legfontosabb megállapítását, az ingatlan-végrehajtás során felmerülő rendszerszintű és eljárásjogi anomáliákat mutatjuk be. Az elemzés alapjául egy gyakorló önálló bírósági végrehajtóval készített szakmai interjú, valamint az általa rendelkezésre bocsátott, a jogalkalmazói nehézségeket összegző dokumentáció szolgál. Ez a gyakorlati nézőpont teszi lehetővé, hogy a Vht. absztrakt szabályai mögött láthatóvá váljanak azok

¹¹ Legfelsőbb Bíróság/Kúria Pfv. 20.765/2007/7.

¹² Változások a végrehajtási jogban - II. rész. Szakcikkadatbázis. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8089262> (2025. 11. 03.)

¹³ Ingatlanjogász.info.: Uo.

¹⁴ Uo.

a technikai és dogmatikai csomópontok, amelyek a jogérvényesítés hatékonyságát és az adósi jogvédelmet egyaránt veszélyeztetik.

A végrehajtási eljárás fejlődéstörténetének egyik legjelentősebb, a jogbiztonságra és a vagyoni garanciákra leginkább pozitív hatást gyakorló reformja az elektronikus értékesítés bevezetése volt, amely alapjaiban változtatta meg a vagyontárgyak kényszerértékesítésének mechanizmusát. A korábbi évtizedekben a bírósági végrehajtás során az árverések úgy az ingó, mint az ingatlan vagyontárgyak esetében hagyományos módon, fizikai jelenléttel zajlottak a végrehajtói irodákban vagy a vagyontárgy mellett. Ez a szisztéma a gyakorlatban számtalan visszaélésre adott lehetőséget, amelyek komolyan sértették a végrehajtási jog alapelveit. A fizikai jelenlét tág teret engedett a szervezett érdekcsoportoknak, az úgynevezett „neppereknek”, akik gazdasági alkukkal ellehetetlenítették a tisztességes eljárást, de a fenyegetéstől, zsarolástól vagy fizikai megfélemlítéstől sem riadtak vissza. Mindennapos volt a kartellezés és az árak manipulálása, amikor a „professzionális” árverési résztvevők előzetesen megegyeztek abban, hogy nem licitálnak egymásra, ezáltal mesterségesen, a kikiáltási ár szintjén tartva a vételárat. A „verőember” tehát megállt az iroda ajtaja előtt, az esetleges civil érdeklődőknek esélyt sem adva a bejutásra, a „profik” pedig az egymás közt előre leosztott szerepeknek megfelelően (nem) licitáltak. A jócskán piaci ár alatt szerző győztes fél a beszerzési ár, valamint a tényleges érték különbözetének egy részét szétosztotta a többiek között, így az adóst és a végrehajtást kérőt illető összeg egyenesen a nepperek zsebébe vándorolt. Ez a magatartás súlyos vagyoni kárt okozott mind az adósoknak, akinek a vagyontárgya áron alul kelt el, mind pedig a végrehajtást kérő hitelezőnek, akinek a követelése így nem, vagy csak részben térült meg, ráadásul az érvényes vételi ajánlat tételét a földrajzi és fizikai korlátok is drasztikusan beszűkítették.

Ezen tarthatatlan, a végrehajtási eljárásba vetett társadalmi bizalmat romboló állapotok felszámolása érdekében a jogalkotó létrehozta a Magyar Bírósági Végrehajtói Kar Elektronikus Árverési Rendszerét (a továbbiakban: MBVKEÁR vagy EÁR), amelynek eredményeként napjainkra az ingatlanok árverezése már kizárólag elektronikus úton történhet. A Magyar Bírósági Végrehajtói Kar által működtetett informatikai felület kiiktatta a korábbi rendszer legfőbb gyengeségeit. Az EÁR egyik legfontosabb garanciális vívmánya az anonimitás biztosítása: a felületen a licitálók nem látják egymás személyes adatait, csupán a rendszer által generált egyedi azonosítókat, így a fizikai megfélemlítés és a személyes alkudozás, összejátszás lehetősége teljesen megszűnt. A rendszer transzparenciája révén az árverési hirdetmények és az aktuális licitek az ország bármely pontjáról nyilvánosan, a nap huszonnégy órájában nyomon követhetők, a vételi ajánlatok automatikus rögzítése pedig minimalizálja az emberi beavatkozás lehetőségét. Mindezek hatására a piac jelentősen kiszélesedett, hiszen az online térben bárki részt vehet az árverésen, aki

a rendszerben regisztrált és az árverési előleget megfizette, ezáltal a vagyontárgyak nagyságrendekkel nagyobb eséllyel kelnek el a valós piaci értékükhöz közeli áron.

Felismerve az elektronikus értékesítés vitathatatlan dogmatikai, gyakorlati és jogbiztonsági előnyeit, a jogalkotó folyamatosan kiterjeszti ezt az értékesítési metódust. Bár a hagyományos, helyszíni ingóárverés intézménye a Vht. szabályozásában még létezik, a tendencia egyértelműen a teljes digitalizáció felé mutat. A nagyobb értékű ingóságokat, mint például a gépjárműveket, az üzletrészeket vagy az értékesebb ipari gépsorokat a végrehajtók napjainkban már főszabályként az elektronikus ingóárverési rendszerben értékesítik. Ez az eljárásrend biztosítja mindazokat az átláthatóságra, anonimitásra és a piac kiszélesítésére vonatkozó garanciákat, amelyek az ingatlan-végrehajtás tisztaságát és hatékonyságát is megteremtették, bizonyítva, hogy a hatékony végrehajtási jog jövője elválaszthatatlan az informatikai rendszerek fejlődésétől.

Nem férhet tehát kétség ahhoz, hogy a végrehajtási árverések digitalizációja egyértelmű előrelépést jelentett a „hőskori” állapotokhoz képest, hiszen az eljárás minden résztvevője számára (jog)biztonság növekedést eredményezett. Az eljárás további fejlesztése így kétségkívül az EÁR tökéletesítése útján lehetséges.

III.3. A „lakottság” mint értékcsökkentő tényező – dogmatikai disszonancia

A Vht. 141. § (3) bekezdése taxatív módon rögzíti azokat az eseteket, amikor az ingatlant lakott állapotban kell értékesíteni.¹⁵ A jogalkotó célja ezen rendelkezéssel a harmadik személyek (bérlő, hasznélvező, nem adós tulajdonostárs) dologi vagy kötelmi jogon alapuló lakhatásának védelme. A gyakorlatban azonban e garanciális szabály súlyos anomáliához vezet, ha az árverési vevő személye egybeesik az ingatlanban ténylegesen bentlakó személlyel. A lakottság ugyanis egy sajátos, szubjektív értékcsökkentő tényező, amely a harmadik személy (kívülálló vevő) számára a használati érték, és ezáltal a forgalmi érték csökkenését (jellemzően 30-50%-os diszkontot) jelent.

Amennyiben viszont az árverési vevő az a személy, akinek a bentlakása miatt az ingatlant lakottan tűzték ki árverésre (pl. az ingatlant használó nem adós tulajdonostárs), az értékcsökkenés dogmatikai alapja megszűnik. Számára az ingatlan értelemszerűen nem korlátozott használatú, így

¹⁵ Vht. 141. § (3): *Lakottan kell árverezni az ingatlant,*

a) ha abban a végrehajtási eljárás megindulását megelőzően kötött, érvényes bérleti szerződés alapján bérlő lakik, kivéve ha az adós és a zálogjogosult korábban az ingatlan beköltözhető állapotban történő értékesítésében állapodott meg, és a bérleti szerződés megkötésére e megállapodás ellenére került sor,

b) ha abban – a 137. § (2) bekezdésben foglalt esetet kivéve – hasznélvező lakik,

c) ha az osztatlan közös tulajdonban levő ingatlanban a nem adós tulajdonostárs lakik,

d) ha az adós és a végrehajtást kérő (több végrehajtást kérő esetén valamennyi végrehajtást kérő) a lakottan történő értékesítésben megállapodott, vagy

e) ha a lakottan történő értékesítéssel valamennyi végrehajtást kérő egyetért,

f) ha abban az adós egyenesági felmenője lakik, és lakóhelye a végrehajtási eljárás megindulását megelőző 6 hónapban is ebben volt, az ingatlan tulajdonjogát az adós tőle ingyenesen szerezte, kivéve ha az adós és a zálogjogosult korábban az ingatlan beköltözhető állapotban történő értékesítésében állapodott meg.

az ezen a csökkentett áron történő megszerzés indokolatlan vagyoni előnyhöz juttatja. Ez az EVÜR rendszer bináris (kizárólag lakott vagy kizárólag beköltözhető) logikájából fakadó kényszerhelyzet egy olyan feloldhatatlan kettős érdeksérelmet okoz a végrehajtási jogviszonyban, amelynek következtében az adós eleve kiszolgáltatott helyzete tovább súlyosbodik a tulajdonát képező ingatlan indokolatlanul áron alul történő kényszerértékesítése és az ebből fakadó, rajta maradó adósságteher jelentős növekedése miatt. Ezzel egyidejűleg a végrehajtást kérő hitelező pozíciója is súlyosan csorbul, hiszen a követelésének tényleges megtérülését garantáló kielégítési alap dogmatikailag és gazdaságilag is igazolhatatlan módon elvonásra kerül.

A jogalkotói cél és a végrehajtási gyakorlat közötti feszültség, valamint a lakottan történő árverezés szabályainak dogmatikai visszássága egy tipikus jogeseten keresztül mutatható be a legszemléletesebben. Képzeljünk el egy tehermentes, 40 millió forint valós forgalmi értékű lakóingatlant, amely egymás közt egyenlő arányban áll egy adós és egy nem adós tulajdonostárs közös tulajdonában, ugyanakkor az ingatlant kizárólag a nem adós tulajdonostárs használja életvitelszerűen. Amennyiben az adós ellen – például egy 15 millió forint összegű banki tartozás miatt – végrehajtási eljárás indul, a végrehajtó a Vht. 140. §-a alapján lefoglalja és felbecsüli az adós 1/2 tulajdoni hányadát. Ennek a hányadnak a beköltözhető piaci értéke 20 millió forint lenne, azonban a Vht. 141. § (3) bekezdés c) pontjának garanciális, a bentlakót védő rendelkezése folytán az adós részét kötelezően lakott állapotban kell árverésre bocsátani. A lakottság mint elméletben objektív, ám a gyakorlatban szubjektív hatású értékcsökkentő tényező miatt a végrehajtó a becsértéket – az általános diszkontot alkalmazva – 10 millió forintban kénytelen megállapítani.

Fontos elhatárolnunk egymástól az Elektronikus Végrehajtási Ügyviteli Rendszert, valamint a Magyar Bírósági Végrehajtói Kar Elektronikus Árverési Rendszerét. Az előbbi a végrehajtók által a napi munkafolyamatok során használt ügyviteli rendszer, amelyben például a különböző eljárási cselekményeket végzik, illetve a pénzügyi műveleteket rögzítik. Az itt szereplő adatok alapján állítják ki az árverési hirdetményt is. Az EÁR egy online árverési rendszer, ahol a végrehajtói irodában regisztrált felhasználók licitálhatnak az eljárás során értékesítésre különböző ingó- és ingatlanvagyonra, részesedésre stb. Látnunk kell tehát, hogy az online árverés alapjául szolgáló dokumentumok nem magában az EÁR rendszerben kerülnek kiállításra, hanem az ügyvitel során használt EVÜR-ben.

Az anomália akkor realizálódik igazán, amikor az Elektronikus Árverési Rendszerben ezen a nyomott, lakott kikiáltási áron maga a bentlakó, nem adós tulajdonostárs vásárolja meg az adós részét. Ez az aktus súlyos dogmatikai és gazdasági torzuláshoz vezet: a vevő számára a lakottság valójában nem jelent értékcsökkenést, hiszen éppen ő az ingatlan kizárólagos használója, így egy 40 millió forint értékű, számára azonnal teljes értékű és „beköltözhető” ingatlan 1/1 arányú tulajdonát

szerzi meg úgy, hogy a másik feléért a valós érték csupán felét fizette ki. Ezzel párhuzamosan az adós elszemvedi a tulajdonának áron alul történő elvonását, miközben továbbra is terheli a fennmaradó, kielégítetlen adósság, a végrehajtást kérő hitelező pedig a jogszerűen elvárható teljes megtérülés helyett csupán a csökkentett vételárat kapja meg, ami a követelés törvényes fedezetének indokolatlan és aránytalan elvonását eredményezi.

III.4. A vagyonegyesítés és a kikiáltási ár leszállításának kollíziója többes adósi pozíció esetén

A bírósági végrehajtás hatékonyságának egyik alapkőve a célszerűség, amely az ingatlan-végrehajtás körében leginkább a vagyonegyesítésben manifesztálódik. Amennyiben egy adott ingatlan több tulajdonostársa ellen is végrehajtási eljárás van folyamatban, a Vht. és a bírósági végrehajtási ügyvitelről és pénzkezelésről szóló 1/2002. (I. 17.) IM rendelet (a továbbiakban: VÜSZ) 24. §-a¹⁶, valamint 26. §-a alapján az ügyeket csatolni kell, és az árverést az egész ingatlanra mint egységre kell kitűzni. Ez a módszer biztosítja, hogy az ingatlant beköltözhető állapotban, a lehető legmagasabb piaci áron értékesítsék, elkerülve a tulajdoni hányadok külön-külön történő, értékcsökkent (lakott) eladását.

A dogmatikai konfliktus akkor keletkezik, amikor az egységes dologi jogi értékesítés (1/1 arányú eladás) találkozik az egyéniesített adósvédelmi szabályokkal. A Vht. 147. §-a¹⁷ az adós ingatlanhoz viszonyított státuszától (azaz, hogy ténylegesen lakja-e az ingatlant) és a követelés jellegétől (azaz, hogy fogyasztói szerződés-e) függően eltérő kikiáltási árszinteket határoz meg, amelyek alá a licit nem mehet.

A kikiáltási ár törvényes leszállításának lehetősége és mértéke nem egységes, hanem differenciált módon igazodik a követelés jogalapjához és az adós szociális, illetve vagyoni helyzetéhez. Kiemelt garanciális jelentőséggel bír például, ha a végrehajtás alapjául szolgáló tartozás fogyasztói szerződésből ered, ugyanis ilyen esetekben a jogalkotó az adós fokozott védelme

¹⁶ Bírósági végrehajtási ügyvitelről és pénzkezelésről szóló 1/2002. (I. 17.) IM rendelet (továbbiakban: VÜSZ) 24. §: Ha egy végrehajtó előtt több, folyamatban lévő végrehajtási ügyben az adós személye azonos, vagy az ügyek egymáshoz csatolása egyéb okból szükséges (pl. az ügyekben ugyanazt a vagyontárgyat értékesítik), ezeknek az ügyeknek az iratait egymáshoz kell csatolni.

¹⁷ Vht. 147. § (1): Az ingatlan kikiáltási ára a becsérték összege.

(2) Az ingatlanra – a (3) bekezdésben foglalt kivétellel – az árverés

a) első szakaszában legalább a kikiáltási ár 90%-ának,
b) második szakaszában legalább a kikiáltási ár 70%-ának,
c) harmadik szakaszában legalább a kikiáltási ár felének megfelelő összeggel tehető érvényes vételi ajánlat.

(3) Lakóingatlanra az árverés

a) első szakaszában legalább a kikiáltási ár 90%-ának,
b) második szakaszában legalább a kikiáltási ár 80%-ának,
c) harmadik szakaszában legalább a kikiáltási ár 70%-ának,

d) mindhárom szakaszában fogyasztóval kötött szerződésen alapuló követelés behajtása esetén legalább a kikiáltási ár 100%-ának megfelelő összeggel tehető érvényes vételi ajánlat, ha az adósnak ez az egyetlen lakóingatlana, lakóhelye ebben van, és a végrehajtási eljárás megindítását megelőző 6 hónapban is ebben volt.

érdekében nem teszi lehetővé az ingatlan kikiáltási árának csökkentését. Az anyagi jogi alaphoz szorosan kapcsolódik a lakóingatlan státuszának eljárásjogi kérdésköre is: az értékesítési limit megállapításánál döntő vizsgálandó szempont, hogy az árverés alá vont vagyontárgy az adós egyetlen lakóingatlanának minősül-e, életvitelszerűen ott lakik-e, vagy rendelkezik máshol is biztosított lakhatással. Ezen egyéniesített szempontok együttes alkalmazása teremti meg a differenciált leszállítási mértékek rendszerét, amely a gyakorlatban azt a látszólagos dogmatikai abszurdumot eredményezi, hogy az egyazon ingatlanon fennálló különböző tulajdoni hányadok – és ezáltal az eltérő pozíciójú adósok – vonatkozásában az érvényesíthető törvényes minimumár az eredeti becsérték 100%-át, 90%-át, 70%-át vagy a legkevésbé védett esetekben akár csupán az 50%-át is kiteheti.

Ebben a helyzetben a végrehajtó feloldhatatlan dilemmával szembesül: ha az ingatlant egységes egészként árverezi, a rendszerek (EVÜR és EÁR) jelenleg képtelen kezelni azt a matematikai és jogi abszurdumot, hogy egyazon vagyontárgynak tulajdoni hányadok szerint eltérő legyen a kikiáltási ár-minimuma.

Amennyiben a legmagasabb védelmet élvező adós (pl. 100%-os limit) szintjén tartják az árat, az a többi adós hányadát is „eladhatatlanná” teheti a piacon, sértve a végrehajtást kérők érdekét. Ha viszont a legalacsonyabb limit (pl. 50%) alapján engedik a licitet, az indokolatlanul súlyos vagyoni sérelmet okoz annak az adósnek, akit a jogalkotó egyébként fokozott védelemben kívánt részesíteni. Ez a helyzet remekül rávilágít arra, hogy a végrehajtási informatika merevsége hogyan ír(hat)ja felül a Vht. anyagi jogi garanciáit, és hogyan vezethet az eljárási és az adósvédelmi érdekek totális kollíziójához.

Ugyanakkor azt is fontos (újra) hangsúlyozni, hogy az egyesítés, és az egységes értékesítés elengedhetetlen, hiszen a tulajdoni hányadok külön-külön, „lakottként” történő árverezése mindegyik fél érdekét nagyban sértené, tekintettel arra, hogy ez a vételár csökkenését eredményezné. A probléma tehát nem a jogintézményben, hanem annak gyakorlati működésében és a technikai részletekben keresendő.

III.5. A problémák következményei

A végrehajtási eljárás során feltárt normatív merevségek és az informatikai háttérrendszer (EVÜR) hiányosságai egy olyan paradox jogi és gazdasági helyzetet teremtenek, amelyben az eljárás mindkét főszereplője – úgy az adós, mint hitelező – jelentős, dogmatikailag igazolhatatlan károkat szenved. A garanciálisnak szánt szabályok (mint például a bentlakó harmadik személyek védelme) a visszájára fordulhatnak, és a rendszer anomáliáit kihasználó, az ingatlant ténylegesen használó árverési vevők indokolatlan vagyoni előnyhöz jutását, kvázi jogalap nélküli gazdagodását szolgálják.

IV. *De lege ferenda* javaslatok

IV.1. A párhuzamos licitálás (kettős árképzés) bevezetése

A Vht. 141. §-ban foglaltak álláspontom szerint koherens, a felmerülő kérdéseket megfelelően kezelni képes szisztémát alkotnak. Mint ahogyan arra fent kitértünk, az árverések túlnyomó többségben már az online térben zajlanak, így a szabályozás pontosítása és javítása az elektronikus eljárások vonatkozásában a legszükségesebb. A probléma abban lakozik, hogy az EVÜR és az EÁR nem képesek megfelelő módon kezelni a fent bemutatott szituációt, amikor az ingatlanban ténylegesen bentlakószemély licitál az ingatlanra. Álláspontunk szerint a probléma megoldása meglehetősen kézenfekvő. A becsérték megállapításakor mindenképp meghatározzák a beköltözhető állapot értékét, hiszen a lakottság esetén aktuális nyomott ár ebből számolandó. Tekintettel arra, hogy az EÁR használatához elengedhetetlen a végrehajtói irodában személyesen regisztrálni, nem férhet észszerű kétség ahhoz, hogy a felhasználó valós személyi adataival lép be a rendszerbe. Jóllehet, az EÁR rendszer anonimitást biztosít, az informatikai szisztémába bekerülnek a valós adatok is, tehát amennyiben az árverést kitűző megjelölné, hogy a lakott állapot kinek az érdekkörében kerül megállapításra, úgy az EÁR érzékelhetné, ha az a személy lép interakcióba az árverezett ingatlannal, aki „lakja”. A korábban ismertetett kollégiumi véleménynek megfelelően természetesen itt sem szó szoros értelemben vett bentlakásról van szó. Amennyiben tehát ez a személy, a „lakó” licitálni kíván, úgy az ár változhatna.

Javaslatunk összefoglalva a következő: az árverés kitűzésével egyidejűleg szükséges lenne feltüntetni, hogy ki az ingatlan tényleges lakója. Amennyiben ilyen személy kíván licitálni, úgy a rendszer számára automatikusan az eredetileg megállapított becsértéken kínálná fel az ingatlant, nem pedig a lakottság miatt csökkentett módon. Attól a pillanattól kezdve pedig, hogy a „lakó” is licitált, teljesen indokolatlan lesz a csökkentett ár használata, hiszen az eljárásban résztvevő minden fél immanens érdeke azt kívánja meg, hogy a lehető legmagasabb áron értékesítsék a vagyontárgyat. A külső, harmadik felek csökkentett áron történő vételre vonatkozó érdeke pedig csupán egy olyan kedvezményes lehetőséget kínál(t), aminek sérelme elenyésző az adós azon érdekéhez képest, hogy a lehető legnagyobb arányban szabaduljon a kötelemből, valamint, hogy a végrehajtást kérő követelése a lehető legnagyobb mértékben térüljön meg.

IV.2. Az egyesített ügyek differenciált minimumár-képzése

A Vht. 147. §-ának olyan irányú kiegészítése szükséges, amely rendezi a különböző státuszú adóstársak tulajdoni hányadainak összevont, 1/1 arányú értékesítés esetén alkalmazandó minimumár kérdését. Véleményünk szerint ez a kérdés a fentiekhez képest jóval komplexebb

megoldást kíván. Ezen dogmatikai és informatikai feszültség feloldására egy „Arányosított-Súlyozott Minimumár-modell” (a továbbiakban: „ASM”) bevezetése szolgálhat. A megoldás lényege az, hogy a rendszer ahelyett, hogy egyetlen merev védelmi szintet kényszerítene rá a teljes, 1/1 arányban árverezett ingatlanra, az egyes tulajdoni hányadokhoz tartozó egyéni védelmi szintek összegeként, arányosítva határozza meg a minimális vételi ajánlatot. Ennek megvalósításához kétirányú beavatkozás szükséges. Egyrészt elengedhetetlen az EÁR és az EVÜR olyan irányú szoftveres fejlesztése, amely lehetővé teszi a végrehajtó számára, hogy az ingatlan adatlapján tulajdoni hányadonként külön-külön rögzítse az alkalmazandó eladási százalékokat, amelyet a rendszer a háttérben automatikusan egyetlen, a licitálók számára is látható súlyozott minimumárrá összegez. Másrészt szükséges a Vht. 147. §-ának kiegészítése egy olyan explicit rendelkezéssel, amely kimondja: amennyiben több adós tulajdoni hányadát a vagyonegyesítés szabályai szerint együttesen bocsátják árverésre, a minimális vételi ajánlat összegét az egyes hányadokra vonatkozó legalacsonyabb eladási árak összege alapján kell meghatározni. Ez a megközelítés feloldja a dogmatikai problémákat, ugyanis megmarad az 1/1-es értékesítésből fakadó piaci előny, a hitelezői érdek nem csorbul az ingatlan eladhatatlanná válásával, ugyanakkor minden adós hajszálpontosan azt a mértékű vagyoni védelmet kapja meg a saját tulajdoni hányadára vonatkozóan, amelyet a jogalkotó számára előírt.

A javasolt modell gyakorlati működése és dogmatikai helyessége az alábbi példán keresztül szemléltethető a leginkább: Képzeljünk el egy 10 000 000 forint becsértékű ingatlant, amely két adós („A” és „B”) tulajdonában van fele-fele (1/2–1/2) arányban, és amely a vagyonegyesítés szabályai miatt 1/1 arányban kerül árverésre. „A” adós esetében a végrehajtás alapja egy fogyasztói szerződés, és ez az egyetlen lakóingatlana, így az ő 1/2 tulajdoni hányadára (melynek alapértéke 5 000 000 Ft) a törvény 100%-os védelmet ír elő, azaz az ő részének minimumára 5 000 000 Ft. Ezzel szemben „B” adós nem lakik az ingatlanban és gazdasági tartozás miatt felel, így az ő 1/2 tulajdoni hányadára (szintén 5 000 000 Ft alapérték) a jogszabály 50%-os limitet enged, ami 2 500 000 Ft minimumárat jelent az árverés harmadik szakaszában. A bináris választás helyett az ASM keretében a rendszer a két értéket összeadja (5 000 000 Ft + 2 500 000 Ft), így az egész ingatlan egységes minimális vételi ajánlata 7 500 000 forintban (az eredeti becsérték 75%-ában) kerülne rögzítésre. Ezzel „A” adós tulajdona nem kel el áron alul, „B” adós adóssága csökken, az ingatlan pedig vonzó marad az árverési piacon. Az értékesítést követően mindkét fél számára arányosan járó összeget kaphatná meg.

V. Záró következtetések

A bírósági végrehajtás a jogrend fenntartásának szempontjából az igazságszolgáltatási tevékenység egyik elengedhetetlen eleme, hiszen az állam kényszerítő erejével biztosítja a hitelezői igények érvényesülését abban az esetben, ha az önkéntes jogkövetés elmarad. Jelen vizsgálódás fókuszában a végrehajtási eljárás legérzékenyebb és legkomplexebb területe, az ingatlan-végrehajtás állt. A kutatás és a gyakorlati tapasztalatok elemzése rávilágított arra a megkerülhetetlen tényre, hogy a többször módosított Vht. szabályozási keretei, valamint az azokat kiszolgáló informatikai rendszerek (EVÜR, EÁR) mára több ponton képtelenek lekövetni az életviszonyok és a joggyakorlat komplexitását.

Kétségtelen, hogy az Elektronikus Árverési Rendszer bevezetése történelmi mérföldkő volt a tisztességes, transzparens és a korábbi visszaélésektől mentes végrehajtási eljárás megteremtésében. A rendszer fejlődése azonban nem állhat meg ezen a ponton. Az állam kényszerítő erejének alkalmazása csak akkor maradhat legitim és társadalmilag is elfogadott, ha képes megteremteni azt a kényes, ám annál fontosabb egyensúlyt, amelyben a hitelezői érdekek hatékony érvényesítése nem jár együtt az adósok aránytalan, egzisztenciális megsemmisülésével. A jelen tanulmányban megfogalmazott kritikák és fejlesztési javaslatok egy modern, adaptív és a jogbiztonságot minden irányból garantálni képes végrehajtási rendszer kialakítását kívánják szolgálni.

Papp Barnabás

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Közjogi Tagozatának tagja

A 2025. évi XIX. törvény egyes büntetőjog-gyakorlati következményei

„I believe that drugs have destroyed many lives, but wrong government policies have destroyed many more.” - „Úgy hiszem, hogy a kábítószer rengeteg életet tett tönkre, de a helytelen kormányzati politikák még annál is többet”.¹

-Kofi Annan

I. Bevezetés

A fenti gondolatot Kofi Annan, ghánai diplomata, az ENSZ hetedik főtitkára fogalmazta meg a kábítószer terjedésére adott jogszigorító intézkedésekről.

A kábítószeres, illetve ahhoz kapcsolható bűncselekmények száma növekedik Magyarországon.² Szinte nem telik el hét, hogy a közbeszédben vagy a sajtóban ne jelennének meg a kábítószeres bűncselekmények következményei.

Ilyen esetként említhető a fonói kettős tragédia, amelyben két idős ember, egy férfi és egy nő lett halálos áldozata egy kábítószer hatása alatt álló 31 éves férfinak Somogy megyében.³ Horváth László, a kábítószer-kereskedelem felszámolásáért felelős korábbi kormánybiztos az ügyben a kábítószer-terjesztőkről úgy fogalmazott: „...*azok is gyilkosok, akik mérgeket adnak az embereknek, nekik is rendőrkézre kell kerülniük*”⁴

Hasonlóan nagy társadalmi visszhangot váltott ki a miskei gyermekgyilkosság is, amelynek elkövetője a sajtóhírek szerint „kristály” hatása alatt ölte meg a felügyeletére bízott 22 hónapos gyermeket.⁵

Annak érdekében, hogy a jelenséget ne kizárólag a sajtóban megjelenő, szükségképpen szelektált eseteken keresztül érzékeltessem, röviden statisztikai adatokra is utalok. A Központi Statisztikai Hivatal (továbbiakban: KSH) adatai szerint a kábítószer hatása alatt elkövetett bűncselekmények száma 2009 és 2024 között közel háromszorosára nőtt, 3.150-ről 8.478-ra. A

¹ Global Commission on Drug Policy: From Criminal Justice Responses to Drug Policy Reform. https://globalcommissionondrugs.org/wp-content/uploads/2025/01/GCDP_Report2024_EN_forweb.pdf (2025. 11. 24.) 6. o. Saját Fordítás

² Nemzeti Drog Fókuszpont 2025-ös éves jelentése. (2024-es magyarországi adatok) az Európai Unió Kábítószer-ügynöksége (EUDA) számára 41. o.

³ Simon Barbara Kincsó: Vádat emeltek a fonói ámokfutó ellen, aki két embert vert agyon. Index. <https://index.hu/belfold/2025/12/02/fonoi-gyilkossag-vademeles-ugyeszseg/> (2026. 06. 16.)

⁴ Mayer Richárd: Horváth László: a fonói gyilkosság is bizonyítja, nincs könnyű- és nehézdrog. Index. <https://index.hu/belfold/2025/03/17/kabitoszer-rendorseg-drog-gyilkossag-marihuana> (2025. 11. 15.)

⁵ HVG: Kristályozott a miskei gyermekgyilkosság gyanúsítottja. HVG. https://hvg.hu/itthon/20250915_horvath-laszlo-kristaly-drog-miskei-gyermekgyilkossag-gyanusított (2025. 11. 15.)

legmagasabb éves adat 2022-höz kapcsolható, amikor az elkövetések száma elérte a 9.410-et. Emellett a konkrét kábítószeres bűncselekmények elkövetőinek száma is jelentős emelkedést mutat.⁶ Továbbá a KSH adatai szerint a konkrét kábítószeres bűncselekmények száma is majdnem duplájára nőtt. Míg 2009-ben 4.828 esetet rögzítettek, addig 2024-ben már 7.254-et.⁷ A KSH adataiból is az látható, hogy a kábítószeres bűncselekmények száma lényegesen emelkedett. Az emelkedés drasztikus jellegét tovább emeli az a tény, hogy míg a kábítószerhez valamilyen módon köthető bűncselekmények száma megsokszorozódott, addig az összesen elkövetett bűncselekmények száma a tárgyalt időszakban közel megfeleződött, 394.034-ről 2009-ben, 233.470-re 2024-re.⁸ A KSH adataiból tehát az látható, hogy a kábítószeres bűncselekmények száma, továbbá azok más bűncselekményekhez való kapcsolódása számottevően emelkedett.

Mindezek alapján érthető, hogy a jogalkotó a kábítószerrel összefüggő kriminalitásra büntetőjogi eszközökkel is reagálni kívánt. Erre tett kísérletet a 2025. évi XIX. törvény, amely több ponton módosította a Büntető Törvénykönyv kábítószerrel összefüggésbe hozható rendelkezéseit. Jelen cikk nem a törvény egészének átfogó értékelésére vállalkozik, hanem két, a büntetőjogi gyakorlat szempontjából különösen problematikusnak tűnő módosítás értelmezési kérdéseit vizsgálja: egyrészt a kábítószer-fogyasztással összefüggő új minősítő körülményeket, másrészt a kábítószer vásárlásához szükséges anyagi javak megszerzésére irányuló elkövetési alakzatot.

II. Téma megjelölés

Cikkemben a 2025. évi XIX. törvény által eszközölt módosítások közül két olyan rendelkezéscsoportot vizsgállok, amelyek álláspontom szerint már a jogszabály szövegéből fakadóan is jelentős gyakorlati kérdéseket vetnek fel.

Az első vizsgálati irány a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben (továbbiakban: Btk.) megjelenő azon új minősítő körülményhez kapcsolódik, amely szerint súlyosabban minősül a cselekmény, ha az elkövető azt úgy követi el, hogy a cselekményt megelőzően – annak elkövetésével összefüggésbe hozható módon – kábítószer fogyasztott. E körben elsősorban azt vizsgálom, hogy ez a fordulat miként viszonyul a Btk.-ban és a bírói gyakorlatban már ismert „kábítószer fogyasztása”, vagyis a kábítószer szervezetbe juttatását eredményező magatartás, illetve a „kábítószer hatása vagy befolyása alatt állás”, vagyis a kábítószer által kiváltott tudatzavarral, reakciólassulással vagy koordinációs zavarral járó állapot fogalmaihoz.

⁶ Központi Statisztikai Hivatal: Regisztrált elkövetők, elkövetések. Központi Statisztikai Hivatal. https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0004.html (2025. 11. 15.)

⁷ Központi Statisztikai Hivatal: Regisztrált bűncselekmények. Központi Statisztikai Hivatal. https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0003.html (2025. 11. 15.)

⁸ Uo. Itt megjegyzésre érdemesnek találom rögzíteni azt a további tény, hogy ez az adat 2024-et megelőző években jóval alacsonyabb, viszont ezt a lényeges különbséget a kábítószeres bűncselekményekre vonatkozó statisztikában alig lehet érezni, ha egyáltalán. Valószínűleg drasztikusabb adatok születnének, amennyiben ezekkel számolnánk.

A második vizsgálati irány a „kábitószér vásárlásához szükséges anyagi javak megszerzése érdekében” történő elkövetéshez kapcsolódik. E körben a fő kérdés az, hogy a jogalkotó által bevezetett új minősítő körülmény milyen terjedelemben alkalmazható, miként határolható el a kábitószér birtoklásától, illetve milyen halmazati vagy törvényi egységi problémákat vethet fel.

A tanulmány tehát nem vállalkozik a 2025. évi XIX. törvény valamennyi rendelkezésének bemutatására, és nem tárgyalja részletesen a módosítások kriminológiai, szociológiai vagy drogpolitikai értékelését sem. A vizsgálat kifejezetten a Btk.-t érintő, anyagi jogi természetű gyakorlati kérdésekre korlátozódik. Az egyéb jogszabályi változások, így különösen a rendészeti vagy igazgatási jellegű rendelkezések csak annyiban jelennek meg, amennyiben azok a jogalkotói cél és a szabályozási környezet értelmezéséhez szükségesek.

A téma időszerűségét az adja, hogy a módosítások hatálybalépése óta még nem alakult ki egységes és kiforrott joggyakorlat. Ebből következően a jelen cikk szükségképpen előzetes értelmezési kísérlet: nem lezárt dogmatikai válaszokat kíván adni, hanem azokat a kérdéseket azonosítja, amelyekkel a jogalkalmazásnak várhatóan szembe kell néznie.

III. Metodológia, források

Mivel a vizsgált módosításokhoz kapcsolódóan még nem alakult ki kiforrott bírói gyakorlat, állításaim alátámasztásához több, egymást kiegészítő értelmezési támpontot alkalmazok. A vizsgálat kiindulópontját mindenekelőtt a módosított törvényi szöveg képezi, amelyet elsődlegesen nyelvtani értelmezésnek vetek alá az Alaptörvény jogszabályértelmezési rendelkezéseinek megfelelően.⁹ Ezentúl a jogirodalom által kidolgozott tudományos értelmezési módszerekre is támaszkodom. Melyek részletezve az alábbiakban olvashatók.¹⁰

A nyelvtani értelmezés mellett rendszertani és dogmatikai szempontokat is figyelembe veszek. Ennek körében a Btk. korábbi időállapotát, a kábitószérrel összefüggő tényállások már kialakult bírói gyakorlatát, valamint a büntetőjog általános alapelveit használom fel. Különös jelentőséget tulajdonítok annak, hogy az új fordulatok miként illeszkednek a Btk. már létező fogalomrendszerébe, illetve okoznak-e dogmatikai vagy halmazati feszültséget.

Emellett teleologikus értelmezési szempontokat is alkalmazok. Ennek körében figyelembe veszem a módosító törvény preambulumát, indokolását, valamint azokat a nyilvános jogalkotói és kormányzati állásfoglalásokat, amelyek a kábitószérrel szembeni zéró tolerancia büntetőpolitikai

⁹ Magyarország Alaptörvénye. 28. cikk „A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulumát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.”

¹⁰ Visegrády Antal: Jogi Alaptan. Menedzser Praxis Szakkiadó és Gazdasági Tanácsadó Kft. Budapest 2015. 44-45. o.

háttérét világítják meg. E szempontok azonban nem önállóan, hanem a törvényi szöveg és a büntetőjogi dogmatika korlátai között értékelhetők.

Végül a jogértelmezés során logikai következtetésekre is támaszkodom. Ez különösen azoknál a kérdéseknél szükséges, amelyeknél a jogszabály új kifejezéseket vagy új mondatszerkezeteket vezet be, miközben azok viszonya a Btk. korábbi fogalmaihoz nem teljesen egyértelmű.

Fontos hangsúlyozni, hogy a cikk következtetései nem a kialakult joggyakorlat leírását, hanem annak előzetes értelmezési lehetőségeit jelentik. A jelen elemzés ezért szükségképpen hipotetikus jellegű: arra vállalkozik, hogy a rendelkezésre álló jogszabályi szöveg, indokolás, korábbi bírói gyakorlat és büntetőjogi dogmatika alapján felvázolja a leginkább védhető értelmezési irányokat.

IV. Jogalkotó által elérni kívánt cél

Mielőtt a két kiválasztott Btk.-beli módosítás gyakorlati kérdéseit vizsgálnám, szükséges röviden áttekinteni azt a jogalkotói célt és büntetőpolitikai attitűdöt, amely a 2025. évi XIX. törvény mögött felismerhető. Ezt nem önálló drogpolitikai értékelésként teszem, hanem mert a jogalkotói cél ismerete segítséget nyújthat az új minősítő körülmények értelmezési tartományának meghatározásához.

A cikk ezért kizárólag arra vállalkozik, hogy a törvény preambuluma, indokolása és a kapcsolódó kormányzati állásfoglalások alapján bemutassa: a módosítások mögött egy kifejezetten restriktív, zéró toleranciára épülő szabályozási megközelítés áll. Ennek az értelmezési jelentősége abban ragadható meg, hogy a jogalkotó a kábítószerrel összefüggő magatartások minél szélesebb körű és szigorúbb szankcionálására törekedett.

Nem szolgál meglepetésként az a megállapítás, hogy a jogalkotó, illetve a korábbi kormány megközelítése a drogpolitikával kapcsolatban kifejezetten szigorú. Többek között a cikk tárgyat képező jogszabály preambulumban is ez olvasható:

„[1] A kormány zéró toleranciát hirdetett a kábítószerrel szemben. Az illegális tudatmódosító szerek terjedése egyre több embert, egyre fiatalabb korosztályt, akár gyermekeket is veszélyeztet. A kábítószer súlyosan károsítja az egészséget, megöli az embereket, bűncselekményekhez, balesetekhez, a közbiztonság általános romlásához, tragédiákhoz vezet.

[2] A cél a kábítószer és az illegális tudatmódosító szerek használatának, terjesztésének és népszerűsítésének teljes felszámolása.”¹¹

¹¹ 2025. évi XIX. törvény [1] – [2] preambulumbekkezdés

Továbbá a korábbi kormány egyik sajtóközleményében így fogalmaz: „*A magyar kábítószer-ellenes politika alapállása a zéró tolerancia, amely a társadalom legjobbosabb önvédelme*”¹²

Mindkét hatalmi ág állásfoglalásaiban nyilvánvalóvá tette, hogy az ún. „zéró tolerancia” híve. Azonban mit takar pontosan ez a köztudatban közhelyként használt kifejezés? „*A zéró tolerancia a kábítószeresek illegális használatának <prohibicionalista> megközelítése, a drog teljes tilalmán alapuló felfogás.*”¹³

Ez a kifejezetten korlátozó álláspont, a kérdést negatív oldalról közelíti meg, a kábítószeres, illetve azokkal összefüggésbe hozható cselekményeket szigorúan büntetni rendeli, miközben a preventív jellegű intézkedések vagy háttérbe szorulnak, vagy egyáltalán nem is léteznek állami szinten.¹⁴ Ezzel szemben áll a pozitív oldal, az ún. „*Harm-reduction*” elve, amely kifejezetten a megelőzésre, a kiváltó okok orvoslására irányul.¹⁵ „*A proibíció a kábítószerrel kapcsolatos minden illegális cselekményt tilt, és súlyosan szankcionál.*”¹⁶

Vagyis a „zéró tolerancia” restriktív tartalmát két elkülöníthető, de egymással kapcsolatban lévő állításban határozható meg. Először, a kábítószerre vonatkozó szabályok alkalmazhatósági körét minél szélesebben kell megállapítani. Másodszor, amennyiben a szélesebb alkalmazási kör alapján a kábítószerre vonatkozó szabályok alkalmazandóak, akkor azok jogkövetkezményeinek megfelelően súlyosnak kell lenniük.

Az állami jogalkotás, illetve gyakorlat fejlődési tendenciájából is mindez jól lesűrhető. Kiváló példa az alkalmazhatósági kör kiterjesztésére, továbbá a súlyos szankciók foganatosítására a 360/2025. (XI. 18.) kormányrendelet, amelyben a következő olvasható: „*Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv (a továbbiakban: rendőrség) a büntetőeljárás befejezéséig, de legfeljebb három havi időtartamra az üzletet ideiglenesen bezárathatja, ha megállapítja, hogy olyan, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 176. §-a szerinti kábítószer-kereskedelem, 182. §-a szerinti kábítószer készítésének elősegítése, 184. §-a szerinti tudatmódosító anyaggal visszaélés vagy 185. §-a szerinti teljesítményfokozó szerrel visszaélés bűncselekmény elkövetése miatt indult büntetőeljárás, amelyet üzlet területén követtek el.*”¹⁷

Ez az aktus kvázi kiterjeszti a felelősséget bizonyos kábítószeres bűncselekményekkel kapcsolatban az üzlethelyiségekre, ahol azokat elkövették.¹⁸ Sőt, az alkalmazhatósági kör

¹² MTI: A kábítószerrel szembeni zéró tolerancia a társadalom önvédelme. Magyarország Kormánya. <https://kormany.hu/hirek/a-kabitoszerrel-szembeni-zero-tolerancia-a-tarsadalom-onvedelme> (2025. 11. 18.)

¹³ Lenkey László: A „zéró tolerancia”, mint a kábítószer elleni küzdelem reális alternatívája a védelmi szférában. A Katonai Biztonsági Hivatal Tudományos Tanácsának kiadványa. 2005/3. sz. 140. o. https://hhk.uni-nke.hu/document/hhk-uni-nke-hu/2005_3_szam.pdf (2025. 11. 18.)

¹⁴ Holeksa, Jessica: “In Sweden you are worthless. In Denmark you get an identity again” – on being perceived and received as a person who uses drugs in different drug policy settings. *Harm Reduction Journal*, 2024/21. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1186/s12954-024-01035-5.pdf> (2025. 11. 18.) 2. o. Saját Fordítás

¹⁵ Uo.

¹⁶ Lenkey: i. m. 140. o.

¹⁷ 360/2025. (XI. 18.) kormányrendelet. 2. § (1)

¹⁸ Pontosabban nem a klasszikus értelemben vett büntetőjogi felelősség kiterjesztéséről van szó: a magyar jog ugyan ismeri a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedéseket, azonban a tárgyalt rendelkezés nem e rendszer keretében, bírósági döntéssel alkalmazott intézkedésként jelenik meg, hanem rendészeti jellegű, ideiglenes

megállapításához, vagyis a – mellesleg meglehetősen szigorú – kvázi szankció alkalmazás lehetőségéhez elegendő a büntetőeljárás folyamatban léte, nem szükséges annak eredményeképpen a bűnösség megállapítása. A rendelkezés gyakorlati jelentőségét jól mutatja például helyileg a „Pécsi Est” ügyében tartott rendőrségi ellenőrzés is, amely a szórakozóhelyek működésével összefüggésben különösen érzékennyé teszi a szabályozás alapjogi megítélését. A több hónapig tartó ideiglenes bezárás lehetősége ugyanis nem csupán rendészeti eszközként, hanem – Magyarország Alaptörvényének M) cikke, illetve XII. cikke (1) alapján – a vállalkozás szabadságát korlátozó intézkedésként is értékelhető, ezért annak arányossága alkotmányossági szempontból is vizsgálatot igényel. A Pécsi Estnél a HVG arról írt, hogy nagyszabású rendőrségi razzia volt, amelynek során a hatóságok kábítószerrel és más bűncselekményekkel kapcsolatos jeleket kerestek, azonban a beszámoló szerint kábítószerrel nem találtak; a klub alapítója pedig kifejezetten a klubbezárások logikáját kritizálta.¹⁹

A fenti teleologikus értelmezésből arra lehet következtetni, hogy a jogalkotó általános célja a kábítószerrel összefüggő büntetőjogi felelősségi kör szélesítése, valamint az ilyen cselekmények szigorúbb megítélése volt. Ez a cél azonban önmagában nem oldhatja fel a törvényi szöveg pontatlanságait, és nem vezethet a büntetőjogi alapelvekkel, különösen a kétszeres értékelés tilalmával vagy a *nullum crimen sine lege* követelményével ellentétes értelmezéshez.

V. A Btk.-ban bekövetkezett vizsgált változtatások

A 2025. évi XIX. törvény a Btk. rendelkezéseit is több ponton módosította. Jelen cikk keretei között azonban ezek közül csak két, dogmatikailag különösen problematikusnak tűnő módosítási irányt vizsgálunk. Az első a kábítószer-fogyasztásra utaló új minősítő körülmények köre, a második pedig a kábítószer vásárlásához szükséges anyagi javak megszerzésére irányuló elkövetés minősített esetté emelése.

A két kérdés közös sajátossága, hogy a jogalkotó új vagy legalábbis újszerű mondat szerkezeteket vezetett be a Btk.-ba, amelyek viszonya a korábbi fogalomhasználathoz nem minden esetben egyértelmű.

V.1. A kábítószer-fogyasztásra utaló új minősítő körülmény értelmezése

Az első vizsgált módosítási irány a kábítószer-fogyasztásra utaló új minősítő körülményekhez kapcsolódik. E rendelkezések közös sajátossága, hogy a jogalkotó a Btk. több tényállásában azonos

üzletbezárási lehetőséget teremt. Lásd: a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. törvény.

¹⁹ HVG: Pécsi Est: Miért kellett ártatlan emberekkel üvöltözni, falhoz lökni, mínusz 5 fokban egy szál pólóban várakoztatni? HVG. https://hvg.hu/élet/20260119_pecsi-est-razzia-rendorseg-kabitoszer-problema (2026. 06. 28.)

vagy lényegében azonos fordulatot alkalmazott a cselekményt megelőző, az elkövetéssel összefüggésbe hozható kábítószer-fogyasztásra. A cím célja annak vizsgálata, hogy ez a fordulat miként illeszkedik a Btk. korábbi fogalomhasználatába, különösen a „kábítószer fogyasztása” és a „kábítószer hatása vagy befolyása alatt állás” fogalmi elhatárolásához.

A módosítások által a Btk. hét különböző jogszabályhelye egészült ki azzal a fordulattal, miszerint az elkövetés minősített esete fennáll akkor is, ha „úgy követi(k) el, hogy (az elkövető) a cselekményt megelőzően – annak elkövetésével összefüggésbe hozható módon – kábítószer fogyasztott.”²⁰

A mondat szerkezet, továbbá tartalma is (részben) újszerű, eltér a Btk. kábítószer fogyasztására (is) vonatkozó egyéb rendelkezések mondatstruktúráitól, illetve jelentéseiktől. Ennek illusztrálása végett a továbbiakban röviden ismertetem ezen „egyéb” rendelkezéseket, valamint dogmatikai tartalmukat.

A mondatstruktúrával ellentétben a „kábítószer fogyasztás” nem újszerű fogalom a Btk.-ban (többek között) a következő jogszabályhelyeken olvasható:

„178. § (6) Aki kábítószer fogyaszt, illetve csekély mennyiségű kábítószer fogyasztás céljából megszerez, tart vagy az ország területére történő behozatal céljából megrendel, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”²¹

„438. § (1) Aki ór-, ügyeleti vagy egyéb készenléti szolgálatban – az adott szolgálatra vonatkozó szolgálati intézkedés rendelkezéseit megszegve – elalszik, vagy a szolgálat ideje alatt szeszest italt, illetve kábítószer vagy kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyagot vagy szert fogyaszt, rendeltetési helyét elhagyja, vagy a szolgálat ellátására vonatkozó rendelkezést más módon súlyosan megszegi, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”²²

A kábítószer fogyasztás fogalmát a Kúria Büntetőjogi Kollégiuma a következőképpen határozta meg: „A kábítószer fogyasztása alatt értendő az elkövető (a fogyasztó, kábítószer-használó) minden olyan magatartása, aminek közvetlen következménye, hogy a kábítószer a szervezetébe jut.”²³

Szándékosság/gondatlansággal kapcsolatban a Btk. kommentárja hozzáteszi a kábítószer birtoklás tényállásához: „Kizárólag szándékosan követhető el a bűncselekmény. Az elkövető tudatának ki kell

²⁰ A módosítások a következő Btk.-beli rendelkezéseket érintik: emberölés: Btk. 160. § (2) bekezdés m) pont; testi sértés: Btk. 164. § (4) bekezdés c) pont és (6) bekezdés f) pont; garázdaság: Btk. 339. § (1a) bekezdés; rendbontás: Btk. 340. § (2a) bekezdés; rongálás: Btk. 371. § (2) bekezdés bc) pont; jármű önkényes elvétele: Btk. 380. § (1a) bekezdés.

²¹ Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) 178. § (6)

²² Btk. 438. § (1)

²³ Kúria Büntetőjogi Kollégiuma: 57. BK vélemény a kábítószer-kereskedelem és a kábítószer birtoklása miatti büntetőjogi felelősségről. Kúria. <https://kuria-birosag.hu/hu/kollvel/57-bk-velemen> (2025. 11. 18.) II. 1.

terjednie arra, hogy az elkövetés tárgyát képező anyag kábítószer, vagy akár az is lehet. Nem kell azonban tisztában lennie a kábítószer konkrét fajtájával, összetételével, minőségével.”²⁴

Ha a kábítószer birtoklás büntette csak szándékosan követhető el, abból logikusan következik az is, hogy annak egyes megvalósítási magatartásai, (köztük a fogyasztás) is csak szándékosan követhetőek el. Ezért a kábítószer fogyasztás magatartása is csak szándékosan követhető el, mind a magatartásnak, mind az elkövetési tárgynak az elkövető által kívántnak kell lennie.

Összegezve, a „kábítószer fogyasztás” olyan szándékos magatartás, amely eredményeképp az elkövető saját szervezetébe szándékosan kábítószert, – vagy annak valószínűsíthető anyagot – juttat.²⁵

A Btk.-ban ugyanakkor egyéb, hasonló jellegű fogalmazás is található, talán a törvényben olvasható legnyilvánvalóbb szándékos fogalmazásbéli különbségtétel a Btk. 181. § (1) -ben található, ugyanis egyszerre rendelkezik az eddig tárgyalt „kábítószer fogyasztásról”, és az ún. „kóros élvezetről”.

„181. § (1) Az a tízennyolcadik életévét betöltött személy, aki

a) tízennyolcadik életévét be nem töltött személyt kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyag, illetve szer kóros élvezetére rábír vagy rábírti törekszik, vagy

b) tízennyolcadik életévét be nem töltött személyt kábítószer fogyasztására rábírti törekszik, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”²⁶

A „kóros élvezet” fogalmát a Btk. nem határozza meg. A kifejezés ugyanakkor a pusztán fogyasztásnál intenzívebb, rendszeresebb vagy függőségi jellegű használatra utal. Ezzel összhangban áll a Kúria állásfoglalása is, amely szerint a kábítószerek vagy kábító hatású anyagok ismétlődő fogyasztása kábítószer-függőség kialakulásához vezethet, ez azonban önmagában általában nem tekinthető az elmeműködés olyan kóros állapotának, amely az elkövető beszámítási képességét érintené. A Kúria így fogalmaz: *„A kábítószerek vagy kábító hatású anyagok ismétlődő fogyasztásának hatására a kábítószer-fogyasztóknál kábítószer-függőség alakulhat ki. Ez a fizikai és pszichikai függőség azonban, mindenképp a kábítószer utáni vágy, az ún. kábítószeréhség, mint a függőség egyik tünete, általában nem tekinthető az elmeműködés olyan kóros állapotának, amely korlátozza az elkövetőt a cselekmény következményeinek felismerésében vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék.”²⁷*

A Btk. 181. § (1) bekezdés a) és b) pontja tehát nemcsak az elkövetési tárgyban különbözik egymástól, hanem az elkövetési magatartás jellegében is. Míg a b) pont a kábítószer fogyasztására való rábírást vagy az arra irányuló törekvést rendeli büntetni, addig az a) pont a kábítószernek nem

²⁴ Karsai Krisztina: Nagykomentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez. Wolters Kluwer Hungary, Budapest 2022. 330. o.

²⁵ Az ismétlődő „szándékosan” jelző a magatartás, és az elkövetési tárgy konjunktív fennállását hivatott feltüntetni.

²⁶ Btk. 181. § (1)

²⁷ Kúria Büntető Kollégiuma: 57. BK vélemény. i. m. Indokolás. I. b)

minősülő kábító hatású anyag vagy szer kóros élvezetére vonatkozik. Ebből arra lehet következtetni, hogy a jogalkotó a „fogyasztás” és a „kóros élvezet” fogalmait nem azonos tartalommal használja: utóbbi a fogyasztásnál súlyosabb, tartósabb vagy intenzívebb használati formára utal.

A „kábitószer fogyasztástól”, továbbá a „kóros élvezettől” másik eltérő megfogalmazást a Btk. 237. § (1) -ben olvashatunk:

„237. § (1) Aki a szeszese ital fogyasztásából származó alkohol kivételével vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatt vasúti vagy légi járművet, gépi meghajtású úszólétesítményt vagy közúton, illetve közforgalom elől el nem zárt magánúton gépi meghajtású járművet vezet, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”²⁸

A Btk. szintén nem rendelkezik arról, hogy mit takar pontosan az, ha valaki szer (köztük lehetségesen kábítószer) „befolyása/hatása alatt áll”. Így ismét a Kúria Büntető Kollégiumának állásfoglalása nyújt értelmezési támpontot. *„A különféle kábítószerek és kábító hatású anyagok, biológiai értelemben véve, tudatzavart okoznak. Ennek a tudatzavarnak a jellege és foka nagymértékben függ a szer milyenségétől, mennyiségétől, de még ugyanazon szer és személy esetében is – különböző időpontokban – igen eltérően nyilvánulhat meg.”²⁹*

A Kúria állásfoglalásából az következik, hogy a kábítószer vagy kábító hatású anyag befolyása nem pusztán a szervezetbe jutás tényét jelenti, hanem annak valamilyen, az elkövető tudatállapotára, reakciókészségére vagy koordinációjára gyakorolt tényleges hatását. Mivel e hatás jellege és foka az alkalmazott szertől, annak mennyiségétől, az elkövető személyétől és az időponttól is függhet, a befolyásoltság nem azonosítható automatikusan a fogyasztás pusztá tényével. A fogyasztás igazolása tehát legfeljebb kiindulópontja lehet a befolyásoltság vizsgálatának, de önmagában nem feltétlenül bizonyítja annak fennállását.

Ezt az értelmezést ugyanakkor árnyalja a Kúria Bfv.858/2012/5. számú határozata, amely a járművezetés bódult állapotban tényállása kapcsán a következőképpen fogalmazott: *„Tény, hogy ez ideig nem alakult ki még az ítélkezési gyakorlat abban a tekintetben, hogy mit kell a vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatti járművezetésen érteni. Minthogy ennek az elkövetési fordulatnak nincs szabálysértési alakzata, ezért elvileg bármilyen mennyiségű ilyen szer fogyasztása alkalmas lehet a bűncselekmény megállapítására.”³⁰*

A határozat megfogalmazása tehát nem azonosítja feltétlenül a fogyasztást a befolyásoltsággal, hanem azt rögzíti, hogy a szer fogyasztása akár kisebb mennyiség esetén is alkalmas lehet a bűncselekmény megállapítására. Az „alkalmas lehet” fordulat éppen arra utal, hogy

²⁸ Btk. 237. § (1)

²⁹ Kúria Büntető Kollégiuma: 57. BK vélemény. i. m. Indokolás. I. a)

³⁰ Kúria Bfv.858/2012/5. Indokolás 3.

a fogyasztás ténye önmagában nem szükségképpen és nem minden esetben jelent automatikusan befolyásoltságot, hanem annak fennállását az adott ügy konkrét körülményei alapján kell vizsgálni. Ebből következően a fogyasztás és a befolyásoltság között továbbra is fennmarad a fogalmi különbség: előbbi a szervezetbe juttatás magatartását, utóbbi pedig az abból eredő, az elkövető tudatállapotára vagy cselekvőképességére kiható állapotot jelöli.

Ha nem különböznének, a törvény feltételezhetően egyszerűen az egyik kifejezés, valamint a hozzá tartozó mondatstruktúra használatával élt volna a jogszabály koherenciája végett. Ebből első megközelítésben az következne, viszont a cikk tárgyát képező törvény indokolása mégis ennek ellenkezőjét állítja: „*A kábítószer-fogyasztás, [...] szigorúbb szankcionálása érdekében a törvény az illegális tudatmódosítókhoz kapcsolódó újabb minősített esetekkel egészíti ki a módosult tudatállapot fennállása alatt, [...] tipikusan elkövetni szokásos bűncselekmények körét*”³¹

Tehát az indokolás – teljesen szembe menve a Kúria határozatába foglaltakkal – egyértelműen arra utal, hogy amikor a jogalkotó a jogszabályba „kábítószer fogyasztást” írt, akkor valójában kábítószer hatása alatt történő elkövetésre gondolt.

A feszültség nem pusztán nyelvi természetű, hanem a minősítő körülmény alkalmazási körét is érinti. A törvényt szöveg ugyanis nem azt mondja ki, hogy az elkövető a cselekményt kábítószer hatása vagy befolyása alatt követte el, hanem azt, hogy a cselekményt megelőzően – azzal összefüggésbe hozható módon – kábítószerrel fogyasztott. Ezzel szemben az indokolás a módosult tudatállapot fennállása alatt tipikusan elkövetett bűncselekmények szigorúbb szankcionálására utal. A két megfogalmazás között érdemi különbség lehet: míg a fogyasztás a kábítószer szervezetbe juttatásának magatartását jelöli, addig a befolyásoltság az elkövetéskori tudatállapotra vonatkozik. Ezért nem egyértelmű, hogy a minősítő körülmény alkalmazásához elegendő-e a cselekményt megelőző fogyasztás és az elkövetés közötti összefüggés bizonyítása, vagy szükséges annak vizsgálata is, hogy a fogyasztás az elkövetéskor ténylegesen hatással volt-e az elkövető tudatállapotára.

Konklúzióként a kábítószer-fogyasztás és rokon kifejezéseinek összehasonlítása alapján megállapítható, hogy az új módosítás eredményeképpen kétségek merülnek fel a Btk. nyelvezeti koherenciájában, illetve annak kifejezéseinek konkrét (eddig) kidolgozott jelentéstartalmában.

A Kúria állásfoglalása, korábbi joggyakorlata, a korábbi jogalkotás, a módosító törvény megfogalmazási formája, és a logika mind arra utal, hogy a fogyasztás és a befolyásoltság eltérő jogi fogalmak: a befolyásoltság a fogyasztás lehetséges következménye, de azzal nem azonosítható automatikusan. Ezzel szemben a módosító törvény indokolása olyan értelmezési irányt sugall,

³¹ 2025. évi XIX. törvény indokolása. Részletes Indokolás. 11–12. §, 19–25. §

amely a kábítószer-fogyasztással összefüggő minősítő körülményt a módosult tudatállapot alatt történő elkövetéssel kapcsolja össze. Ebből kifolyólag véleményem szerint a helyes megoldás:

A jogalkotóra nézve a módosítóban bekerült „úgy követi(k) el, hogy (az elkövető) a cselekményt megelőzően – annak elkövetésével összefüggésbe hozható módon – kábítószer fogyasztott.” kifejezést egyszerűen „kábítószer hatása/befolyása alatt követi(k) el.” -re kellene cserélni, vagy amennyiben a jogalkotó mégis egyedi értelmet kíván tulajdonítani ennek a mondatnak, az indokolást kell megváltoztatni úgy, hogy olyan tartalommal bírjon amely alapján nyilvánvalóan lehet következtetni arra, hogy mégis miben különbözik ez a megfogalmazás a többitől.

A jogalkalmazók számára ebből az következhet, hogy az érintett rendelkezések alkalmazásakor az új mondatszerkezetet – az indokolás tartalmára figyelemmel – a kábítószer hatása vagy befolyása alatt állással rokon tartalmú fordulatként kell értelmezni. Az új minősítő körülményen kívül azonban a kábítószer fogyasztását és a kábítószer hatása vagy befolyása alatt állást továbbra is külön fogalomként indokolt kezelni, összhangban a Kúria Bfv.858/2012/5. számú határozatával és az 57. BK véleménnyel.

A következtetés fényében kérdéses az, hogy az „úgy követi(k) el, hogy (az elkövető) a cselekményt megelőzően – annak elkövetésével összefüggésbe hozható módon – kábítószer fogyasztott.” minősített eset halmazatban vagy törvényi egységben értékelendő-e a kábítószer fogyasztásával, illetve a kábítószer hatása alatt történő elkövetéssel.

A fogyasztás magatartásával kapcsolatban, indokoltnak tűnik, hogy a Btk. többi részében – amelyekhez a jelen elemzés viszonyítási pontként kapcsolódik – ez a két magatartás/állapot továbbra is eltérő fogalomként legyen kezelve. Ennek az eltérésnek eredményeképpen a fogyasztás magatartásának, és a hatás/befolyásoltság alatti lét állapotának – ahova a megfogalmazás ellenére a fent olvasható eset is tartozik – halmazatban történő kezelése nem eredményezi a kétszeres értékelés tilalmának sérülését. Tehát a kábítószer fogyasztás és a minősített eset – függetlenül attól, hogy ugyanúgy tartalmazza a kábítószer fogyasztás kifejezést – kezelhetők halmazatban. A fogyasztás és a hatás/befolyásoltság elkülönítésének megnyilvánulása olvasható az ÍH 2022.41-ben, amely így rendelkezik a bódult állapotban történő vezetésről, illetve a fogyasztással elkövetett kábítószer birtoklásról: *„A járművezetés bódult állapotban vétsége nem csak kábítószer fogyasztása útján követhető el, ezért a kábítószer birtoklása nem szükségszerű eszközcselekménye a járművezetés bódult állapotban vétségének; az anyagi heterogén bűnhalmazat valóságos.”*³²

³² ÍH 2022.41. Fővárosi Ítéltábla 16.Bhar.227/2021/8. számú határozat. Jogkódex. <https://jogkodex.hu/doc/1215995> (2025. 11. 15.)

A kábítószer hatása és a minősített eset vonatkozásában viszont már más a helyzet: amennyiben az új minősítő körülményt az indokolás alapján a kábítószer hatása vagy befolyása alatti elkövetéssel rokon tartalmú fordulatként értelmezzük, úgy ez a körülmény már a minősített eset keretein belül értékelésre kerül. Ebből következően az ilyen értelmezés mellett a halmazatként történő kezelés a kétszeres értékelés tilalmának sérelmét eredményezhetné. Viszont a kábítószer hatása vagy befolyásoltsága alatti lét önmagában nem képez önálló törvényi tényállást, hanem más törvényi tényállások — például a korábban említett járművezetés bódult állapotban — egyik tényállási elemeként jelenhet meg. Ilyen esetben a konszumpció csak akkor lenne alkalmazható, ha az egyik tényállás a másikat teljes egészében átfogná; pusztán részleges tényállási átfedés esetén azonban a halmazati értékelés nem zárható ki automatikusan.³³

V.2. A kábítószer vásárlásához szükséges anyagi javak megszerzése

A módosító törvény által behozott másik új minősített eset, – egyben „*novum*” mondatstruktúra – a „kábítószer vásárlásához szükséges anyagi javak megszerzése érdekében” történő elkövetés, amelyet a jogalkotó a Btk. vagyon elleni, illetve vagyon elleni erőszakos bűncselekmények körében rögzített.³⁴

A szóban forgó minősített eset egy cél-eszköz megállapítás, amelyben a cél a kábítószer vásárlása, és erre az eszköz a felül ismertetett bűncselekményeken keresztül történő anyagi forrás szerzés.

A vizsgálat a rendelkezés pontos értelmezési tartományára irányul. Mit takar pontosan az, hogy „kábítószer vásárlásához”, csak a kész kábítószer anyagra, esetleg annak összetevőire is, vagy esetleg kábítószer előállításához szükséges eszközökre is vonatkozik a megállapítás?

A törvény indokolása némi betekintést enged a jogalkotó vélhető szándékába, ugyanis így fogalmaz a fent olvasható rendelkezés által elérni kívánt célról: „*A kábítószer-fogyasztás, illetve az ahhoz szükséges anyagi javak jogellenes előteremtését célzó bűnelkövetés szigorúbb szankcionálása érdekében [...]*”³⁵

Ez azonban önmagában nem tisztítja le teljesen a rendelkezés értelmezési tartományát. A jogalkotói célból első ránézésre felmerülhetne egy tágabb értelmezés lehetősége is, vagyis az, hogy a rendelkezés ne kizárólag a kész kábítószer megvásárlására irányuló vagyonszerzést fogja át. Ez a megközelítés azonban a büntetőjogban irányadó értelmezési korlátok miatt csak szűk körben lehet védhető: a terhelt terhére történő kiterjesztő értelmezés tilalma miatt a minősítő körülmény alkalmazási körét elsősorban a törvényi szöveghez kell kötni. A jogalkotó pedig kifejezetten a

³³ Vö. *Ambrus* István: Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék, Szeged, 2014. 153-154., 236. o.

³⁴ A módosítások a következő Btk.-beli rendelkezéseket érintik: rablás: Btk. 365. § (3) bekezdés h) pont; kifosztás: Btk. 366. § (2) bekezdés d) pont; lopás: Btk. 370. § (2) bekezdés b) pont és (3) bekezdés bf) pont.

³⁵ 2025. évi XIX. törvény indokolása. i. m.

„kábitószer vásárlásához szükséges anyagi javak megszerzését” emelte ki, nem pedig általában a kábitószerrel kapcsolatos bármely további magatartás elősegítését.

Ezt erősíti a törvényi megfogalmazás is: amennyiben a jogalkotó nem kizárólag a kész kábitószer megvásárlására, hanem a kábitószerrel kapcsolatos más célmagatartások – így például az előállítás, tartás vagy kereskedelem – elősegítésére is ki kívánt volna térni, úgy feltehetően olyan fordulatot alkalmazott volna, amely e magatartásokat is kifejezetten vagy legalább általánosabb formában magában foglalja.

Ennek a szűkebb értelmezésnek további dogmatikai alátámasztására szolgálhat a bírói gyakorlat, amely szerint a kábitószer birtoklás (előállítás) mint cél és a lopás, mint eszköz a cikk tárgyát képező változtatások előtt bűnhalmazatot képezhetnek.³⁶ Erre példa a Kúria Bfv.III.1.104/2014/10. szám alatt nyilvántartott ítéletének tényállása is: *„A [kábitószer] természetfeltételeinek biztosítása végett az ingatlant átalakították, majd az I. rendű terbel villanyszerelőként szerzett tapasztalatait felhasználva, a II. rendű terbeltel egyetértésben - költségkímélés, illetőleg a jelentősen növekedésnek induló áramfogyasztás leplezése céljából - az ingatlanba beérkező villamos áram mennyiségének mérésére szolgáló mérőórát megbontotta, az utcáról a házba érkező vezetéket a ház előterébe vezette anélkül, hogy a beérkező áram áthaladt volna a fogyasztásmérő berendezésen, így biztosítva a természetbe szükséges árammennyiséget.”*³⁷

A részlet tárgyát képező rendelkezés kiterjesztő értelmezése a büntetőjog alapelveibe ütközne, ugyanis az kétszeres értékelést eredményezne. Ugyanaz a célmagatartás (kábitószer tartás, előállítás, kereskedelem) egyik oldalról minősített esetet képezne a lopás törvényi tényállása alatt, másik oldalról kimerítené a kábitószer birtoklás- vagy a kábitószer kereskedelem törvényi tényállását.

A kábitószer fogyasztás elkövetési magatartás büntetni rendeltsége minősített esetként azért nem eredményezi ugyanezt, mivel a felül tárgyalt elkövetési magatartásokkal ellentétben annak előkészülete a kábitószer birtoklás törvényi tényállása alapján nem büntetendő.³⁸ Ezt rendeli büntetni a jogalkotó az új szabályok szerint, amennyiben az a taxatív felsorolt bűncselekmények egyikén keresztül történik.

Ebből következően az előző bekezdés logikáját követve, a kettős értékelés elkerülése végett „a kábitószer vásárlásához szükséges anyagi javak megszerzése érdekében” történő elkövetés alapján a minősítő körülmény alkalmazási köre dogmatikailag leginkább a kábitószer fogyasztásához kapcsolódó előkészületi jellegű magatartásokra szűkíthető. Mivel amennyiben a célcselekmény befejezett, vagy megkísérelt, tehát az eszközcselekmény által megszerzett anyagi

³⁶ Hasonló tartalmú határozatok más cél és eszköz cselekményekre Lásd: Bfv. III. 324/2018. számú határozat. (Kábitószer kereskedelem cél, és okirat hamisítás eszköz)

³⁷ Kúria Bfv.III.1.104/2014/10. számú határozat, tényállás.

³⁸ Mivel a Btk. 11. § (1) bekezdés alapján a jogalkotó nem rendelte külön a fogyasztás magatartás előkészületét büntetni.

javakon az elkövető kábítószer vásárolt – a vásárlás kifejezés a törvényben az előkészület kvázi utolsó mozzanata –, és ezt követően azt elfogyasztotta, megkísérelte elfogyasztani, akkor ugyanúgy kétszeres értékelést eredményezne a tárgyalt minősített eset, és a kábítószer birtoklás (fogyasztással) megállapítása.

Ezt a logikát véli igazolni a cikk ezen fázisában már formálódó joggyakorlat is³⁹. A Tolna Vármegyei Főügyészség álláspontja szerint ugyanis: *„üzletszerűen elkövetett lopások mellett fogyasztással elkövetett kábítószer birtoklás vétségével is megalapozottan gyanúsítható.”* „[A]z a férfi, aki] azért követte el [a két lopást], hogy a [bűncselekményen] pénzen kábítószer vásároljon. Ez egy alkalommal megtörtént, mivel március 21-én a lopott pénzből a bonyhádi buszmegállóban ismeretlen személytől kábítószer vett, amit cigarettába tekerve elfogyasztott. A következő vásárlást már nem tudta lebonyolítani, mivel az eljáró rendőrök elfogták. A gyorseszt igazolta, hogy a férfi kábítószer fogyasztott”⁴⁰

A gyanúsítás a célcselekmény (fogyasztás) befejezettsége jegyében nem tartalmazza a „kábítószer vásárlásához szükséges anyagi javak megszerzése érdekében” minősítő tényezőt, – holott amennyiben a minősítő tényező fennáll azt törvény alapján fel kell tüntetni a vádiratban –⁴¹ helyette a kábítószer birtoklás bűncselekmény törvényi tényállását valósítja meg.

Abban az esetben, ahol vásárlásra irányuló szándék igen, a fogyasztás viszont nem történt meg bizonyíthatóan, a hatóságok megállapítják a részlet tárgyát képező minősített körülményt, így történt ez a Pest Vármegyei Főügyészség sajtóközleményében is: *„A férfi azért, hogy kábítószer tudjon vásárolni, Cegléden különböző áruházakból, élelmiszer-üzletekből lopott el értéktárgyakat. A férfi júliusban kilenc helyről vitt el parfümöket, kávét, élelmiszert, műszaki és háztartási cikkeket, valamint egy kerékpárt, összesen több, mint 380 000 forintértékben.”* „A nyomozás során a gyanúsítottal a nyomozó hatóság kábítószer vásárlásához szükséges anyagi javak megteremtése érdekében elkövetett lopás vétsége és más bűncselekmények megalapozott gyanúját közölte.”⁴²

A módosító törvény által behozott új minősítő eset – a fenti érveken kívül – például a lopás törvényi tényállásában azért nem alkothat összetett bűncselekmény törvényi egységet a kábítószer birtoklás fogyasztással történő elkövetésével mivel az szankciótanilag aggályos lenne.

³⁹ Azért használom a gyakorlatot másodlagos pilléreként az állításomhoz, mivel a hivatkozási alapok még folyamatban lévő eljárásokra vonatkoznak, amely révén a gyakorlat nem feltétlen az egész jogrendszer, hanem egyes jogalkalmazói szervek aktuális álláspontjaként tudhatóak csak be.

⁴⁰ Tolna Vármegyei Főügyészség: Letartóztatásban a kábítószervásárlás érdekében lopásokat elkövető férfi. Ügyészség. <https://ugyeszseg.hu/letartoztatásban-a-kabitoszervasárlás-érdekében-lopasokat-elkoveto-ferfi/> (2025. 11. 15.)

⁴¹ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (továbbiakban: Be.) 422. § (1) bekezdés c) pont. Tisztában vagyok azzal, hogy a korábbi idézet tartalma nem vádemelés, hanem a gyanúsítás megállapíthatóságáról szól, viszont a cikkben leírtak alapján minden információval rendelkeztek a hatóságok ahhoz, hogy megállapítsák ezt a minősítő körülményt is, és nem mutatkozik különös oka annak, hogy ezt miért ne tették volna meg.

⁴² Pest Vármegyei Főügyészség: Letartóztatásban a kábítószer vásárláshoz szükséges pénz megszerzése érdekében fosztogató férfi. Ügyészség. <https://ugyeszseg.hu/letartoztatásban-a-kabitoszer-vasarlashoz-szukseges-penz-megszerzese-érdekében-fosztogato-ferfi-a-pest-varmegyei-fougyeszseg-sajtokozlemenye/> (2025. 11. 15.)

A lopás minősített esetének büntetési tétele – feltételezve a szabálysértési értéket – vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, míg a kábítószer birtoklás fogyasztással történő elkövetése szintúgy vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés. Vagyis amennyiben a lopás minősített esete konsumálja a kábítószer birtoklás törvény tényállását akkor a büntetés mértéke ugyanakkora lesz a lopás és a kábítószer fogyasztás elkövetési magatartásokra együtt, mint a kábítószerfogyasztásra magában. Így ebben a specifikus esetben a lopás megvalósítása kvázi büntetés nélkül marad. Ez egy kvázi „egyet vesz kettőt kap” logika alapján akár a bűnelkövetést sarkalhatja is. Hasonló – fogalmazásában és eredményében aprót eltérő, de logikailag ugyanúgy alkalmazható – szankciótani érvelés jelenik meg Földvári József és Gál István László által írt Büntetőjog Általános Rész című tankönyvben: „[...] az egységi konstrukció felbomlik, ha az eszközselekmény súlyosabban büntetendő, mint a célselekmény.”⁴³ „Aligha lenne logikus, ha egy bűnelkövető azért kerülne kedvezőbb helyzetbe, hogy egy elkövetett bűncselekmény után még egy másik bűncselekményt is megvalósít.”⁴⁴

A jelen tanulmányban tárgyalt esetben az eszközselekmény nem büntetendő súlyosabban a célselekménynél, és ebből következőleg előnye nem származik a másik bűncselekmény elkövetéséből, viszont ugyanúgy hátránya se származik belőle, ez pedig álláspontom szerint ugyanúgy sérti a büntetőjog speciális és generális preventív funkcióját.

Eddig a – kábítószer fogyasztás – előkészület, illetve a befejezettsége alapján történt a minősített eset halmazatként vagy törvényi egységként történő kezelésének elhatárolása, azonban a kísérleti fázis kérdése még önálló vizsgálatot érdemel. A válasz viszonylag egyszerű, azonban az esetleges félreértések elkerülése érdekében érdemes külön is rögzíteni.

A fentiek alapján abból kell kiindulni, hogy a kábítószer vásárlására történő lopás értelmezésének felső határa kvázi a kábítószer fogyasztás előkészülete, ebből az következik, hogy az ezt követő kísérletnek már a fogyasztással történő kábítószer birtoklás törvényi tényállását kell, hogy kimerítse.⁴⁵ Viszont, ez nem jelenti azt, hogy a kábítószer vásárlásához szükséges anyagi javak megszerzése érdekében történő lopást nem lehet megkísérelni. Ez nem eredményezi a kétszeres értékelés tilalmának sérülését ugyanis különböző magatartásokra vonatkoznak. A kábítószer vásárlása érdekében történő lopás akkor lép kísérleti fázisba, ha az elkövető a lopás törvényi tényállásának megkezdésekor, illetve legkésőbb a befejezés megíúsulásakor már tudta, hogy ő az így megszerezni kívánt anyagi javakat kábítószer megvásárlásra használta volna.⁴⁶ Míg a

⁴³ Földvári József – Gál István László: Magyar Büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest 2024. 245. o.

⁴⁴ Uo. 246. o.

⁴⁵ Btk. 10. § (2) bekezdés: *A kísérletre a befejezett bűncselekmény büntetési tételét kell alkalmazni.*

⁴⁶ Itt rövid kitérőt tennék, álláspontom szerint amennyiben ez a képzet az elkövetés befejezésének megíúsulása után alakult ki, akkor ez a súlyosító eset nem állapítható meg a bűnfelelősség elve alapján. Ugyanis a magatartás tanúsításának idejében, a bűnösség – a minősített eset tekintetében – nem állt fenn.

fogyasztással történő kábítószer fogyasztás kísérletekor már maga a célcselekmény kerül megkezdésre, illetve hiúsul meg.

Összegezve megállapítható, hogy a „kábítószer vásárlásához szükséges anyagi javak megszerzése érdekében” történő elkövetés értelmezési határa a kábítószer fogyasztására irányuló előkészületi jellegű magatartásoknál húzható meg. Amennyiben a megszerzett anyagi javak felhasználásával a kábítószer megvásárlása, illetve fogyasztása már megvalósul, úgy a minősítő körülmény és a fogyasztással elkövetett kábítószer birtoklása közötti viszonyt a kétszeres értékelés tilalmára tekintettel kell rendezni. Ettől eltérő kérdés, hogy maga a vagyon elleni vagy vagyon elleni erőszakos bűncselekmény e célzattal megkísérelhető, ha az elkövető tudata már a véghezviteli magatartás megkezdésekor kiterjed arra, hogy a megszerezni kívánt anyagi javakat kábítószer vásárlására kívánja fordítani.

VI. Összegzés

A 2025. évi XIX. törvény kábítószerrel összefüggő büntetőjogi módosításai egyértelműen a szigorítás irányába mutatnak. A jogalkotói cél a törvény preambulumból, indokolásából és a kapcsolódó kormányzati állásfoglalásokból is világosan kiolvasható: a kábítószerrel kapcsolatos magatartások minél szélesebb körű és súlyosabb szankcionálása. A büntetőjogi dogmatika szempontjából azonban a jogpolitikai cél önmagában nem elegendő. A szigorító rendelkezéseknek a Btk. fogalmi rendszerébe, a korábbi bírói gyakorlatba és a büntetőjog alapelveibe is illeszkedniük kell.

Az első vizsgált kérdés, vagyis a cselekményt megelőzően, azzal összefüggésbe hozható módon történő kábítószer-fogyasztás új minősítő körülménye elsősorban fogalmi bizonytalanságot okoz. A Btk. korábbi szóhasználata és a bírói gyakorlat alapján a kábítószer fogyasztása, valamint a kábítószer hatása vagy befolyása alatt állás nem szükségképpen azonos kategóriák. A módosítás újdonsága nem abban áll, hogy a bódult vagy módosult tudatállapotban történő elkövetés korábban teljesen közömbös lett volna a büntetőjogi értékelés szempontjából, hiszen az önhibából eredő ittas vagy bódult állapot a büntetékiszabás körében eddig is súlyosító körülményként jelenhetett meg.⁴⁷ Az új szabályozás jelentősége inkább abban ragadható meg, hogy a jogalkotó ezt a szempontot egyes tényállások esetében törvényi minősítő körülménnyé emelte. Ebből következően a jogalkalmazás számára a legfontosabb kérdés az lesz, hogy milyen bizonyítottsági szint mellett állapítható meg az elkövetett cselekmény és a korábbi kábítószer-fogyasztás közötti összefüggés.

⁴⁷ Lásd: Kúria Büntető Kollégiuma: 56. BK vélemény a büntetékiszabás során értékelhető tényezőkről. II/7. A BK vélemény az önhibából eredő ittas vagy bódult állapotban történő elkövetést súlyosító körülményként értékeli, amennyiben ennek az állapotnak szerepe volt a bűncselekmény elkövetésében; ez azért releváns, mert a 2025. évi XIX. törvény e büntetékiszabási szempontot emeli egyes tényállásokban törvényi minősítő körülménnyé.

A második vizsgált kérdés, a kábítószer vásárlásához szükséges anyagi javak megszerzésére irányuló elkövetés, elsősorban halmazati és szankciótani problémákat vet fel. A rendelkezés kiterjesztő értelmezése könnyen oda vezethetne, hogy ugyanaz a kábítószerrel kapcsolatos célmagatartás egyszerre jelenik meg minősítő körülményként és önálló kábítószeres bűncselekményként. Ez a kétszeres értékelés tilalmába ütközhetne. Ezért védhetőbbnek tűnik az az értelmezés, amely szerint az új minősítő körülmény elsősorban a kábítószer fogyasztására irányuló előkészületi jellegű vagyoni motivációt kívánja büntetőjogilag súlyosabban értékelni.

A vizsgált módosítások közös tanulsága, hogy a jogalkotói szigorítás önmagában nem pótolja a pontos fogalomhasználatot. A kábítószerrel összefüggő bűncselekmények elleni fellépés büntetőpolitikai indokoltsága mellett is követelmény marad, hogy az új tényállási elemek alkalmazási köre világos, előrelátható és dogmatikailag következetes legyen. Ellenkező esetben a jogalkalmazásra hárul annak feladata, hogy a jogalkotói cél, a törvényi szöveg és a büntetőjogi alapelvek között egyensúlyt teremtsen.

Álláspontom szerint a 2025. évi XIX. törvény vizsgált rendelkezései a gyakorlatban alkalmazhatók, de csak szűkítő, dogmatikailag kontrollált értelmezéssel. A jogalkotói célból következő szigor nem vezethet oda, hogy a fogyasztás, a befolyásoltság, az előkészület, a kísérlet és a befejezett kábítószeres bűncselekmények közötti határok elmosódjanak. A jövő joggyakorlatának ezért nem pusztán az lesz a feladata, hogy a módosításokat alkalmazza, hanem az is, hogy azok értelmezési határait a büntetőjog alapelveivel összhangban kijelölje.

Szpisák Bozsena

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Civilisztika tagozatának tagja

A mindent látó szem - a munkahelyi digitális megfigyelés és az algoritmikus kontroll dilemmái

I. Bevezetés

Ami néhány évvel ezelőtt még csupán fantáziának és bizonytalan jövőképnek tűnt, napjainkra kézzelfogható valósággá formálódott. Ha körbetekintünk, a mesterséges intelligencia az életünk szerves részévé vált. Jelen van az okostelefonjaink működésében, de egy egyszerű internetes keresés során is. Láthatjuk, hogy a munka világa sem maradt érintetlen. Mára a foglalkoztatás nélkülözhetetlen elemévé vált, és gyökeresen alakítja át annak működését. De pontosan hol jelenik meg a munkavégzés és munkáltatás során? A rövid válasz, mindenhol. Kezdve a humánerőforrás-menedzsment területén, ahol a kiválasztási folyamatok során algoritmusok segítik a jelöltek szűrését és értékelését, egészen a munkaellenőrzésig, ahol egyre hangsúlyosabb szerepet kap a digitális forma. A munkáltatók fejlett megfigyelési és elemzési eszközök révén képesek nyomon követni a munkavállalók tevékenységét, annak hatékonyságát. A digitális formájú teljesítményértékelési technológiák egyre fejlettebbek és összetettebbek, kihasználva a mesterséges intelligencia fejlődését, hogy nyomon kövessék mind a helyszínen végzett fizikai mozgásokat, mind a vállalati eszközökön végzett online tevékenységet.¹

Egy új korszak kezdődött, amely új helyzetet teremtve új kihívások elé állítja a munka világában dolgozókat is. Az olyan technikák, mint az automatikus arcfelismerés, a kommunikáció lehallgatása és elemzése, a helymeghatározás, valamint a távmunkások billentyűleütéseinek rögzítése webkamerák, a képernyőn megjelenő tevékenységek vagy hangfelvételek segítségével világszerte elterjedtek.² E technológiák alkalmazása azonban a mesterséges intelligencia térhódításával új dimenzióba lépett, hiszen az adatok már nem csupán rögzítésére, hanem rögtön elemzésre is kerülnek, automatizált döntések alapját képezve. Az Express VPN által 2025-ben közzétett felmérés szerint csak az Egyesült-Államokban a vállalatok 61%-a mesterséges intelligencián alapuló elemzési eszközöket használ a munkavállalók teljesítményének nyomon követésére és értékelésére.³ Az ilyen MI-alapú felügyelet általában különböző számítástechnikai technikák

¹ Angelica Marie Sanchez: The watchful eye of digital surveillance at work. <https://uwaterloo.ca/news/watchful-eye-digital-surveillance-work> (2026. 05. 25.).

² Kirstie Ball: Surveillance in the Workplace: Past, Present, and Future. *Surveillance & Society* 2022/4. sz. 455-461. o.

³ ExpressVPN: U.S. Workers Would Quit Over Workplace Surveillance, Survey Reveals. https://www.expressvpn.com/blog/us-workers-quit-workplace-surveillance-survey/?srsltid=AfmBOoqvGF_dwUyXrv0-tkilQdYutIqMrHBRz7---A88w09LXdaYI8O (2026. 05. 25.).

összességét jelenti, ideértve a gépi tanulási algoritmusokat, a szabályalapú rendszereket és a természetes nyelv feldolgozását, amelyek statisztikai következtetéseket vonnak le. Ezek egy multimodális rendszer⁴ keretében működnek együtt, amely alapul szolgál különböző vezetési és szervezeti döntéseknek.⁵ A munkavállalók teljesítményének munkáltató általi értékelése kétségkívül fontos része a felek között fennálló jogviszonynak, hiszen ez mindkét szereplő számára nagy jelentőségű információkat tartalmazhat.⁶ A munkáltató szempontjából tagadhatatlanul kiemelt jelentőséggel bír, többek között elősegíti a munkavállalói teljesítmény objektív mérését, kulcsfontosságú a stratégiai célok érvényesítésénél. Fontos, hogy a fejlődés előnye mellett, nem hagyható figyelmen kívül, hogy a digitális megfigyelés különböző módozatainak alkalmazása új, sokszor nehezen előrelátható, kontrollálható kockázatokat teremt, különösen az adatvédelem, emberi méltóság és a döntések átláthatósága terén. E technológiák – bár biztonsági szempontból néha hasznosak lehetnek a nagy kockázatú környezetekben – gyakran aláássák a munkavállalók önállóságát és jólétét, ami komoly etikai aggályokat vet fel a modern munkahelyeken és munkahelyi környezetben való széles körű alkalmazásukkal kapcsolatban.⁷ A teljesítményértékelés alkalmazása során számos olyan személyiségjegyként jellemezhető adat is feltárássra kerülhet (például pszichológiai, egészségügyi jellemzők), amelyek a munkavállaló magánéletének és munkavégzésének határán állnak, s a belőlük képezhető személyiségprofil létrehozása és használata megsértheti az érintettek magánélethez, információs önrendelkezéshez és egyéb alkotmányjogi védelmet is élvező jogait.⁸

Láthatjuk, hogy a munkavállalók mesterséges intelligencia által támogatott digitális formájú teljesítményértékelése során a különböző jogi és etikai határok könnyedén elmosódhatnak, így az e technológia által szervezett környezet megjelenése számos új kérdést vetett fel. Meddig terjedhet a munkavállalói munkavégzés és azon belül a munkavállaló magatartásának megfigyelése és értékelése? Milyen adatok gyűjthetők a munkavállalóról a teljesítményértékelés körében?⁹ Hol húzódik a határ a munka és a magánélet közötti digitális környezetben? Ki felel az algoritmikus döntéseikért? Lehet-e jogszerű a folyamatos megfigyelés? Sérti-e az emberi méltóságot a teljesítmény folyamatos mérése? Hogyan bizonyítható az algoritmikus diszkrimináció? Valóban önkéntes-e a munkavállaló hozzájárulása? Továbbá nem elhanyagolható feltenni azt a kérdést sem, miszerint az

⁴ Gemma Newlands: Algorithmic Surveillance in the Gig Economy: The Organization of Work through Lefebvrian Conceived Space. *Organization Studies* 2021/5. sz. 719-737. o.

⁵ Christine Carter: AI surveillance: Reclaiming privacy through informational control. *European Labour Law Journal* 2025/2. sz. 245-258. o.

⁶ Hohmann Balázs: Hol a határ? – a munkáltatói teljesítményértékelési rendszerek adatvédelmi vonatkozásai. In: Visegrád 16.0. A XVI. Magyar Munkajogi Konferencia szerkesztett előadásai (szerk. Pál Lajos – Petrovics Zoltán). Wolters Kluwer, Budapest 2019. 317-327. o.

⁷ Sanchez: i. m. (2025.02.25.)

⁸ Hohmann: i.m.

⁹ Hohmann: i.m.

ilyen formájú folyamatos megfigyelés valóban eredményes-e? Növeli-e a termelékenységet és a biztonságot, vagy éppen rontja a munkahelyi légkört és egyéb problémákat okoz?¹⁰

Jelen tanulmány célja, hogy a fenti kérdésekre választ kapjunk, emellett valós eseteken keresztül igyekszik szemléltetni, hogy e rendszerek nem megfelelő használata milyen könnyen vezethet komoly problémákhoz, például a munkavállalói jogok sérelméhez.

II. A munkáltatói megfigyelés és teljesítményértékelés jogi keretei

Az Alkotmánybíróság is rögzítette a munkaviszony sajátosságaként a felek közötti függőségi kapcsolatot. „[...] a munkaviszony sajátossága a felek egyenlőtlensége és a jogviszony alá-fölérendelt jellege. Másfelől pedig munkaviszonyból fakadó szabályok a munkavállalók cselekvési autonómiáját, így magatartását és véleményét szükségszerűen korlátozzák”¹¹ Ebből az alá-fölérendeltségből következik, hogy a munkaviszony nem két teljesen egyenrangú fél kapcsolata, melyben a feleket különböző jogok és kötelezettségek illetik meg. A munkáltató jogai közé tartozik többek között az ellenőrzési jog, mely feljogosítja, hogy felügyelje a munkavállaló munkáját és munkahelyi viselkedését. E jogának törvényi alapját a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.) teremti meg, mely kimondja, hogy a munkáltatót ellenőrzési jog illeti meg. Ugyanakkor, ez a jog nem korlátlan, hiszen a munkavállaló kizárólag a munkaviszonnyal összefüggő magatartása körében ellenőrizhető, melynek során a munkáltató akár különböző technológiai eszközöket is igénybe vehet, az ellenőrzésről a munkavállalót előzetesen írásban kell tájékoztatni, a munkáltató által a munkavégzéshez biztosított számítástechnikai eszközön tárolt (felek megállapodhatnak, hogy a munkavállaló a munkaviszony teljesítése érdekében saját számítástechnikai eszközt is használhat [ún. BYOD]), a munkaviszonnyal összefüggő adatokra terjedhet ki,¹² az ellenőrzés csak akkor és annyiban vezethető be, amennyiben feltétlenül, azaz objektíve szükséges, a korlátozásnak arányosnak kell lennie, továbbá a munkáltatónak az eljárás alkalmazását megelőzően ki kell kérnie az üzemi tanács véleményét.¹³ Mindezek mellett kiemelendő, hogy a munkáltató ellenőrzése és az annak során alkalmazott eszközök, módszerek nem járhatnak az emberi méltóság megsértésével. A munkavállaló magánélete nem ellenőrizhető. Így például, ha a cégautó magáncélú használata is megengedett, akkor lehetővé kell tenni, hogy a munkavállaló a magánhasználat során a GPS-t kikapcsolhassa.¹⁴ Ezenfelül, a munkáltatónak igazolnia kell tudni, hogy az ellenőrzés feltétlenül

¹⁰ 'Why do I feel like somebody's watching me?' Workplace Surveillance Can Impact More Than Just Productivity <https://www.gao.gov/blog/why-do-i-feel-somebodys-watching-me-workplace-surveillance-can-impact-more-just-productivity> (2026. 05. 25.).

¹¹ 14/2017. (VI. 30.) AB határozat

¹² A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (továbbiakban: Mt.) 11/A. §

¹³ Mt. 264. § (1)-(2) bekezdés.

¹⁴ Dobó István: Munkáltató ellenőrzési joga a munkahelyen. <https://doboslegal.eu/munkaltato-ellenorzesi-joga-a-munkahelyen/> (2026. 05. 25.).

szükséges, és nincs kevésbé intruzívabb eszköz, amellyel az ellenőrzés célját elérhetné. Az ellenőrzésnek továbbá korlátozottnak kell lennie időben és tartalmában. A munkáltató nem férhet hozzá indokolatlanul az eszközökön, vagy azokkal folytatott kommunikáció tartalmához, különösen, ha az magánjellegű.¹⁵ E szabályozás célja, hogy a munkáltató számára biztosítsa a munkavállaló munkaviszonyból eredő kötelezettségeinek teljesítésének ellenőrzését, ugyanakkor megakadályozza ennek indokolatlan és túlzó módját. Ennek érdekében láthatjuk, hogy a jogalkotó elismeri a munkáltató ellenőrzési jogosultságát, azonban annak gyakorlását keretek közé szorítja. A gyakorlatban ez annyit tesz, hogy a munkáltató például ellenőrizheti a vállalati számítógép vagy más eszköz használatát, a céges e-mail fiókot, chatalkalmazásokat (pl.: Teams), az internethasználatot, azonban nem szerezhethet korlátlan hozzáférést a munkavállaló személyes adataihoz. Az Mt. 10. § (1) bekezdése kimondja, hogy a munkáltató a munkavállalótól olyan személyes adat közlését (vagy nyilatkozat megtételét) követelheti, amely a munkaviszony létesítése, teljesítése, megszűnése (megszüntetése) vagy az Mt.-ből származó igény érvényesítése szempontjából lényeges. Ez a bekezdés konkretizálja a célhoz kötöttség elvét a munkaviszony tekintetében.¹⁶ Mindezekon felül, a munkáltató csak akkor kezelhet személyes adatot (pl. e-mailt, csevegést, naplófájlt), ha annak világosan meghatározott, jogszerű célja van – és az adatkezelés kizárólag e cél eléréséhez szükséges mértékben történik.¹⁷

Az adatkezelés jogalapja a munkáltató jogos érdeke.¹⁸ Ebből eredően a munkáltatónak az adatkezelés megkezdését megelőzően érdekmérlegelési tesztet kell készítenie. Az adatkezelési tevékenység csak akkor kezdhető meg, ha az érdekmérlegelési teszt eredményeként megállapítható, hogy a munkáltatónak a munkavállalók ellenőrzéséhez fűződő érdeke elsőbbséget élvez a munkavállalók alapvető jogaival szemben.¹⁹ A munkáltató ellenőrzési jogosultsága és a teljesítményértékelés között funkcionális kapcsolat áll fenn, hiszen az utóbbi objektív megvalósítása csak olyan adatok alapján lehetséges, amelyek a munkáltató jogszerű ellenőrzési tevékenysége során váltak megismerhetővé.

A Mt. a teljesítményértékelés szabályozását csak érintőlegesen rendezi. A teljesítménybérre vonatkozó rendelkezésekből egyértelműen látszik, hogy azokban a munkajogi jogviszonyokban,

¹⁵ *Maticsek* Anna: Mikor és hogyan ellenőrizheti a munkáltató jogszerűen a céges eszközöket? <https://drmaticsekanna.hu/ceges-eszkozok-ellenorzesere/#jogszabalyi-hatter-alkalmazando-szabalyok> (2026. 05. 25.)

¹⁶ *Lukács* Adél: A munkavállalók személyes adatainak védelme a Kúria joggyakorlatában, különös tekintettel a munkavállalók ellenőrzésére és a személyes adatok közlésére. Kúriai Döntések – Bíróági határozatok 2022/11.sz. 1852. o.

¹⁷ *Maticsek*: i.m. (2026. 05. 25.)

¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről [HL 2016 L 119/1] (általános adatvédelmi rendelet, a továbbiakban: GDPR) 6. cikk (1) bekezdés f) pont.

¹⁹ *Kiss* Ráhel: Munkavállalók ellenőrzése adatvédelmi szempontból. <https://drkrlegal.hu/munkavallalok-ellenorzesere-adatvedelmi-szemponthol/> (2026. 05. 25.).

ahol a felek már annak létesítésekor teljesítménybérben állapodtak meg,²⁰ a munkáltató az ehhez szükséges teljesítménykövetelményt olyan előzetes – objektív mérésen és számításon alapuló – eljárás alapján köteles meghatározni, amely kiterjed a követelmény rendes munkaidőben történő százszázalékos teljesíthetőségének vizsgálatára.²¹ Mindebből kivehető, hogy a teljesítményarányos bérezés *sine qua non*-jának tekinthető az a teljesítményértékelési rendszer, amelynek nem csupán az e feltételek mellett létrejövő munkaviszony létesítése előtt, hanem már azt megelőzően kialakításra kell kerülnie,²² annak érdekében, hogy a teljesítménykövetelmény teljesítésének értékelése, a minősítés objektívizálható legyen.²³

Fontos kiemelni, hogy a teljesítményértékelés nem szűkíthető kizárólagosan a teljesítménykövetelmények teljesítésének vizsgálatára. Egyrészt megkülönböztethetünk egy, a fent említett szabályozás szerinti szűk értelemben vett teljesítményalapú értékelési rendszert, másfelől, létezik egy tágabb értékelési modell, amelyben a munkavállaló különböző kompetenciáit, magatartását, motiváltságát, egyéb személyes jellemzőit (pszichológiai, egészségügyi stb.) is elemzés tárgyává teszi, vagy közvetetten kinyeri. Ez utóbbi alkalmazása számos többek között a személyes adatok védelmével kapcsolatos és egyéb jogi dilemmát vet fel, különösképpen az így értékelt adatok köre és az adatkezelés célhoz kötöttsége tekintetében.²⁴

III. Az MI-alapú munkavállalói megfigyelés által felmerülő kockázatok és azok kezelése

Előző fejezetben kifejtettek alapján láthatjuk, hogy a munkavállalói ellenőrzés, megfigyelés korlátok közé szorított. Ezen határok különösképpen fontossá válnak, amikor a megfigyelés mesterséges intelligencia által támogatott rendszereken keresztül valósul meg. Kiemelendő, hogy annak ellenére, hogy az MI forradalmasíthatja a munkahelyi környezetet, az emberi munkavállalókra gyakorolt hatását nem lehet figyelmen kívül hagyni. Etikai biztosítékok hiányában a mesterséges intelligencián alapuló automatizálás munkahelyi bizonytalansághoz, elfogult döntéshozatalhoz és adatvédelmi jogsértésekhez vezethet, ami végső soron aláássa a munkahelyi bizalmat és a termelékenységét. Ahogy a vállalatok igyekeznek beépíteni a mesterséges intelligenciát működésükbe, a felelősségteljes mesterséges intelligencia-irányításnak elsődleges prioritásnak kell lennie.²⁵

Ahhoz, hogy megértsük, hogy milyen kockázatok és potenciális veszélyeket hordoz magában egy ilyen modell, érdemes közelebbről megvizsgálnunk a teljes működése alatt fennálló problémákat, hiszen nem csak a kinyert adatok végső felhasználásánál, de már rögtön a folyamat

²⁰ Mt.137. § (3) bekezdés.

²¹ Mt. 138. § (1) bekezdés

²² *Brusztiné Kunvári Enikő*: A teljesítményértékelési rendszer. NSZFI, Budapest 2006. 2-4 o.

²³ *Hobmann*: i.m.

²⁴ *Hobmann*: i.m.

²⁵ *Kamal Pandey*: The Intelligent Workplace: AI and Automation Shaping the Future of Digital Workplaces. International Journal of Scientific Research in Computer Sciences and Engineering 2025/13. sz. 1-10. o.

kezdeti szakaszaiban felmerülnek aggályok. Az ilyen modellek működésére jellemző, hogy az adat életciklusának minden szakaszában a munkavállalók egyre inkább elveszítik az irányítást az adataik felett. Már a kezdetektől fogva a mesterséges intelligencia általi megfigyelés megnehezíti a munkavállalók számára, hogy szabad és tájékozott hozzájárulást adjanak, mivel ez általában a háttérben zajlik, így sokan nincsenek tisztában azzal, hogy megfigyelés alatt állnak.²⁶

Az ilyen rendszerek alkalmazásánál kiemelt jelentőséggel bírnak az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (a továbbiakban: GDPR) 5. cikkének (1) bekezdésében lefektetett alapelvek. Az első, és talán a legközismertebb probléma, amely az MI rendszerek alkalmazásánál felmerül, az az átláthatóság. Tapasztaljuk, hogy egy ilyen neurális hálózat nem ad kielégítő magyarázatot az eredményeire. Ugyan lehetséges megállapítani a hálózat működéséből, hogy egy adott kimenet hogyan alakult ki, és hogy ezt a folyamatot – egy adott bemenetre adott válaszként – hogyan határozták meg az idegsejtek közötti kapcsolatok (valamint a hálózat betanítása során ezekhez a kapcsolatokhoz rendelt súlyok), illetve az egyes idegsejteket irányító matematikai függvények. Ez az információ azonban nem mutat az ember számára értelmezhető indoklást: nem árulja el, miért született egy bizonyos válasz.²⁷ A szakirodalom ezt a jelenséget „*black-box*” effektusként írja le, amely a GDPR által előírt átláthatóság követelményét jelentősen megnehezíti, hiszen elveszik az egyes döntéshozatali lépcsők ember általi áttekinthetősége. További probléma, hogy az ilyen MI rendszerek működéséhez a lehető legnagyobb mennyiségű elérhető adat (amelynek felvétele, rögzítése még jogszerűen megtehető) szükséges, amely eredményként speciális ellentmondás keletkezik a célhoz kötöttség és adattakarékosság elvével²⁸ is, melyeknek az adatkezelés teljes időszakában érvényesülni kell.²⁹ Célhoz kötöttség elvét továbbá az is megnehezíti, hogy annak ellenére, hogy a munkáltató eleget tesz jogszabályi kötelezettségének és az adatfelvételkor megjelöli annak célját, azonban az algoritmus az adatfeldolgozás eredményeként új, nem kért összefüggéseket talál, profilokat készít, így kérdésessé válik, hogy mi tekinthető pontosan az adatkezelés céljának, meddig terjed az adat jogszerű felhasználása.

E rendszerek alkalmazása számos személyiségi jogi problémát is felvetnek. Ahhoz, hogy a felhasználók számára eredményekkel szolgáljanak, szükséges, hogy az ezek alapjául szolgáló adatokhoz hozzájussanak. Az adatfeldolgozás megkezdése előtt az MI-rendszernek össze kell gyűjtenie azokat a bemeneti adatokat, amelyekkel a modellje működni fog. Ebben a szakaszban a munkáltatók példátlan hozzáférést kapnak a munkavállalók adataihoz, amelyek gyakran magukban

²⁶ Carter: i.m.

²⁷ Giovanni Sartor – Francesca Lagioia: The impact of the General Data Protection Regulation (GDPR) on artificial intelligence. European Parliamentary Research Service (EPRS). [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/641530/EPRS_STU\(2020\)641530_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/641530/EPRS_STU(2020)641530_EN.pdf) (2026. 05. 25.).

²⁸ GDPR 5. cikk (1) bekezdés b)-c) pont).

²⁹ Hohmann: i.m.

foglalnak földrajzi, fizikai, érzékszervi vagy érzelmi adatokat is, amelyek természetüknél fogva érzékenyek, vagy a feldolgozás során érzékennyé válnak.³⁰ Nevezett adatok kinyerésének módszere rendszerint magába foglalja a munkavállalók valós idejű viselkedésének nyomon követését, ún. „*desk absence*” – munkaállomás elhagyásának monitorozását,³¹ billentyűleütések naplózását, arcfelismerő rendszerrel támogatott képernyőfigyelő programok alkalmazását.³² Mindezek eredményeként az e fajta algoritmikus értékelési rendszerek egyik legkockázatosabb velejárója, hogy a munkavállalók teljesítményét üres számokká alakítja át, ezáltal dehumanizálva őket, előtérbe helyezve a pusztán instrumentalizációjukat.³³ Ellenérvként felhozható, hogy a munkavállalók nem tekinthetők teljes mértékben kiszolgáltatottnak e helyzetben. Különösen az EU Alapjogi Chartájának 7. és 8. cikke biztosít olyan alapvető jogokat, amelyek magánélet- és adatvédelmet biztosítanak, az utóbbi pedig jogszabályi szövegében részletesen kifejti az információs ellenőrzés számos jelentős aspektusát. Ehhez képest az Emberi Jogok Európai Egyezményének (a továbbiakban: EJE) 8. cikke az adatvédelem tekintetében tágabb és rugalmasabb megközelítést kínál, amely befolyásolja azt a szélesebb emberi jogi kontextust, amelyben a GDPR működik. Ez tette lehetővé, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélezési gyakorlatában elismerje az információs önrendelkezéshez való jogot. Ezek a jogok szinergikusak, és az Európai Unió Bírósága és az Európai Emberi Jogi Bíróság közötti jogtudományi párbeszéd során folyamatos fejlődésen mennek keresztül, ezáltal alakítva a másodlagos adatvédelmi és magánéletvédelmi jogszabályok fokozatos fejlődését.³⁴ Továbbá az is kiemelendő, hogy az Európai Unió MI rendelete³⁵ már kifejezetten reagál ezen veszélyekre. Az olyan MI támogatott eszközöket, amelyek alkalmasak a munkavállalók megfigyelésére, értékelésre és munkaviszony feltételeiket érintő döntések befolyásolására, valamint a további egyéb diszkrimináció elkerülése, csökkentése érdekében a nagy kockázatú rendszerek közé sorolja.³⁶ A rendelet szigorú követelményeket támaszt e rendszerekkel szemben, 10. cikkében egyértelműen előírja, hogy ezen rendszereket olyan kiváló minőségű adatkészletek felhasználásával kell kifejleszteni, amelyek alkalmasak a betanításra, az érvényesítésre

³⁰ Carter: i.m.

³¹ Peter Walker: Call centre staff to be monitored via webcam for home-working ‘infractions’. The Guardian. <https://www.theguardian.com/business/2021/mar/26/teleperformance-call-centre-staff-monitored-via-webcam-home-working-infractions> (2026. 05. 25.).

³² Johnathan Keane: Bosses putting a ‘digital leash’ on remote workers could be crossing a privacy line CNBC. <https://www.cnbc.com/2021/05/27/office-surveillance-digital-leash-on-workers-could-be-crossing-a-line.html> (2026. 05. 25.).

³³ Laura Lamers – Jeroen Meijerink – Giedo Janes – Mieke Boon: A Capability Approach to worker dignity under Algorithmic Management. Ethics and Information Technology 2022/10. sz. 9-15. o.

³⁴ Carter: i.m.

³⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2024. június 13-i (EU) 2024/1689 rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet, a továbbiakban: MI rendelet).

³⁶ MI-rendelet (57) preambulumbekzdés

és a tesztelésre. Ezeket az adatkészleteket megfelelően kell kezelni, figyelembe véve olyan tényezőket, mint az adatgyűjtési folyamatok, az adatok előkészítése, a lehetséges torzítások és az adathiányok. Az adatkészleteknek relevánsnak, reprezentatívnak, hibamentesnek és a lehető legteljesebbnek kell lenniük. Figyelembe kell venniük továbbá azt a konkrét kontextust is, amelyben az AI-rendszert használni fogják. Bizonyos esetekben a szolgáltatók feldolgozhatnak különleges kategóriájú személyes adatokat az elfogultságok felismerése és kijavítása érdekében, de ennek során szigorú feltételeket kell betartaniuk az egyének jogainak és szabadságainak védelme érdekében.³⁷ Alkalmazásuk esetében előírja a kockázatkezelési rendszer létrehozását, hiszen abból indul ki, hogy a kockázatok nem csupán az ilyen rendszerek bevezetésekor jelentkezhetnek, hanem teljes működése alatt. E rendszernek a mesterséges intelligencia teljes életciklusa alatt folyamatosan működő folyamatnak kell lennie, amelyet rendszeresen felül kell vizsgálni és frissíteni kell. A rendszernek azonosítania és elemeznie kell az egészségre, a biztonságra vagy az alapvető jogokra jelentett potenciális kockázatokat, becsülnie és értékelnie kell ezeket a kockázatokat, valamint intézkedéseket kell hoznia azok kezelésére.³⁸ Kiemelendő, hogy az ilyen rendszereknek működésük teljes időtartama alatt fennálló olyan naplózási mechanizmusokkal kell rendelkezniük, amelyek lehetővé teszik a működés utólagos vizsgálatát, döntések rekonstruálását, hibák feltárását, valamint úgy kell megtervezni, hogy átláthatók legyenek, így a felhasználók megértsék és helyesen tudják használni őket. Mindezeket keresztül a rendelet megoldást kínál az algoritmikus átláthatatlanság problémájának csökkentésére és az ilyen nagy kockázatú mesterséges intelligencia-rendszerek használatával kapcsolatos elszámoltathatóság és biztonság biztosításának elősegítésére.³⁹ A rendelet 14. cikke megfogalmazza a nagy kockázatú rendszerek használatának egyik legfontosabb és legalapvetőbb kritériumát az ún. „*Human Oversight*” (emberi felügyeletet). Lényege, hogy a megfigyelő vagy értékelő MI támogatott rendszer nem hozhat önálló, végrehajtható döntést, kizárólag javaslatot tehet, amelyet a kellő szakértelemmel rendelkező személy vagy figyelembe vesz, vagy mellőz (*Human-in-the-Loop*), azonban a valós időben és folyamatosan futó rendszerek alkalmazásnál nem elég az eredmény utólagos jóváhagyása, hanem a folyamatos megfigyelésnek kell érvényesülnie (*Human-on-the-Loop*), ez esetben az ellenőrzést végző személynek rendelkeznie kell egy „leállító gombbal”, amellyel bármikor megszakíthatja a folyamatos adatgyűjtést, ha úgy ítéli, hogy ez sérti a megfigyelt alanyok alapvető jogait, méltóságát. Fontos, hogy bizonyos rendszerek még az emberi felügyelet mellett sem alkalmazhatók. Az olyan érzélemfelismerő rendszerek használatát, amelyek során a mesterséges intelligencia az ember biometrikus adataiból képes következtetni például a munkavállaló elégedettségi szintjére, mentális állapotára, az MI rendelet

³⁷ MI-rendelet 10. cikk.

³⁸ MI-rendelet 9. cikk.

³⁹ MI-rendelet 12-13. cikk.

egyértelműen tiltja és 2025. február 2-től komoly következményeket helyez kilátásba. Az MI rendelet megsértése súlyos bírságot von maga után, melynek maximális összege akár 35 millió Euró, vagy a vállalkozás éves forgalmának 7%-a lehet, attól függően, hogy melyik súlyosabb.⁴⁰

Láthatjuk, hogy a mesterséges intelligencia által támogatott megfigyelési, teljesítményértékelési rendszerek munkahelyi alkalmazása önmagában nem tiltott eszköz, azonban alkalmazása csak akkor tekinthető jogszerűnek, ha működtetése többek között az MI rendelet, GDPR által is megkövetelt kritériumok – úgymint az átláthatóság, megfelelő emberi felügyelet – mellett zajlik.

IV. A munkahelyi digitális megfigyelés esetjogi megközelítése

A fentiek alapján láthatjuk, hogy a munkáltató ellenőrzés és teljesítményértékelés kereteit mind a hazai munkajogi, mind az Unió adatvédelmi és MI szabályozások igyekeznek meghatározni, azonban a bírói gyakorlat alapján kialakult esetjognak kulcsfontosságú szerepe van e rendelkezések gyakorlati értelmezésében, fejlődésében. Így, az esetjognak különösen fontos szerepe van az olyan gyorsan fejlődő technológiák alkalmazása esetében, mint a mesterséges intelligencián alapuló megfigyelési és értékelési rendszerek, melyek alkalmazása számos olyan kérdést vet fel, amelyre a jelenlegi jogszabályi keretek önmagukban még nem adnak egyértelműen kielégítő válaszokat. Ennek szemléltetéseként elsőként vizsgáljuk meg egy, még a MI által támogatott megfigyelés széles körű elterjedését megelőző esetet, amely jelentős hatást gyakorolta későbbi joggyakorlatra, majd ezt követően egy már MI-t alkalmazó megfigyelési rendszert érintő ügyet, mely jól szemlélteti, hogy a jogszabályba foglalt alapelvek és korábbi esetjog miként jelennek meg a modern, digitális munkakörnyezet korában.

A munkáltatói ellenőrzési jog és a munkavállalói jogok ütközését elsőként Bărbulescu kontra Románia ügyön keresztül érdemes megvizsgálni. Bogdan Mihai Bărbulescu egy magáncég munkavállalójaként az értékesítésekért tartozott felelősséggel, ahol kifejezetten tiltott volt a munkahelyi eszközök magán célra történő használata, amelyre vonatkozó dokumentumot Bărbulescu 2006. december 20-án aláírta. 2007. július 3. és 13. között aláírt egy olyan értesítés másolatát, amelyben a munkavállalókat arról is tájékoztatták, hogy a munkahelyen nem használhatják az internetet munkahelyi célokon kívüli ügyek intézésére, valamint az is szerepelt benne, hogy a munkáltatónak kötelessége „felügyelni és ellenőrizni a munkavállalók munkavégzését”. Munkáltatója kérésére, az ügyfelekkel való kommunikáció céljából létrehozott egy yahoos postafiókot, azonban, annak ellenére, hogy tisztában volt munkahelye belső szabályzatával,

⁴⁰ Szabó Gergely: Mít hoz a munkáltatók és a HR-esek számára az EU AI Act? <https://www.bansszabo.hu/mit-hoz-a-munkaltatok-es-a-hr-esek-szamara-az-eu-ai-act/> (2026. 05. 25.).

munkaidőben e fiókot magáncélú beszélgetésekre használta, egyértelműen megsértve azt. Ezt követően, 2007. július 13-án Bărbulescu-t értesített munkáltatója, hogy egy hét napos perióduson keresztül megfigyelték a postafiók használatát, mely eredményeként bizonyítható, hogy a postafiókot magáncélra is használta. Mindezeket Bărbulescu írásban tagadta, azonban munkáltatója dokumentálta a bátyával és menyasszonyával folytatott személyes, szexuális tartalmú üzeneteit. Ennek eredményeként a cég belső szabályzatának megsértésére hivatkozva megszüntették Bărbulescu munkaviszonyát. Elbocsátását Bărbulescu először a nemzeti bíróságon támadta meg, ahol kérte, hogy állapítsák meg a munkaviszonyát megszüntető döntés jogellenességét, valamint, hogy volt munkáltatója megsértette a kapcsolattartáshoz való jogát, ezt a nemzeti bíróság elutasította, arra hivatkozva, hogy a munkáltató betartotta az ellenőrzésre vonatkozó nemzeti munkajogi előírásokat. Ezzel szemben Bărbulescu arra hivatkozott, hogy az EJE 8. cikke az elektronikus levelezést is védi, mely a magán- és családi élet tiszteletben tartásáról, az otthon és a levelezés védelméről szól, továbbá az Egyezmény 6. cikkére is hivatkozott, mivel – állítása szerint – az elsőfokú bíróság nem engedélyezte számára, hogy tanúkkal bizonyítsa, hogy munkáltatójának nem okozott kárt. A legfelsőbb fokú nemzeti bíróság mindezeket elutasította, és helyben hagyta az alacsonyabb szintű bíróság döntését. Bărbulescu ezzel nem elégedett meg és a Strasbourgi bírósághoz fordult. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJE) döntésében kifejtette, hogy az EJE 8. cikk alapján megvizsgálta az ügyet, azonban jelen esetben nem állapítható meg a magánélethez való jog megsértése, mivel a munkáltató arányosan ellenőrizte (a munkáltató csak a levelezést tekintette át, a rendszerben, mappákban található dokumentációt, adatokat nem vizsgálta) a munkahelyi internetes postafiókot. Az EJE álláspontja alapján a nemzeti bíróság megfelelő egyensúlyt teremtett a munkavállalói és munkáltatói érdekek között. Bărbulescu kérte az ügy nagy kamara elé utalását, amelynek helyt adtak. A nagy kamara 2017. szeptember 5-én hozta meg határozatát, mi szerint az Egyezmény 8. cikkét megsértették, és hogy a hazai bíróságok nem teremtettek megfelelő egyensúlyt a szóban forgó, egymással versengő érdekek között, ami a felperes védelmének elégtelenségét eredményezte.⁴¹

A Bărbulescu kontra Románia ügyben az Emberi Jogok Európai Bírósága rámutatott arra, hogy a munkavállaló munkahelyi kommunikációja nem élvez korlátlan védelmet, ugyanakkor a munkáltató ellenőrzési joga sem gyakorolható korlátozás nélkül. A megfigyelés csak akkor

⁴¹ Argyro Chatzinikolaou: Bărbulescu v Romania and workplace privacy: is the Grand Chamber's judgment a reason to celebrate? Strasbourg Observer. <https://strasbourgobservers.com/2017/10/19/barbulescu-v-romania-and-workplace-privacy-is-the-grand-chambers-judgment-a-reason-to-celebrate/> (2026. 05. 25.), Global Freedom of Expression, Clombia University – Case of Bărbulescu v. Romania <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/case-barbulescu-v-romania/> (2026. 05. 25.), Jogi Forum: Munkahelyi netezés? – A Barbulescu v. Romania ügy margójára <https://jogiforum.hu/szakertok/jogi-osszefoglalok/2016/04/13/munkahelyi-netezes-a-barbulescu-v-romania-ugy-margojara/> (2026. 05. 25.).

tekinthető jogszerűnek, ha annak célja igazolható, a munkavállaló megfelelő tájékoztatást kap, és az alkalmazott intézkedés szükséges, valamint arányos a munkáltató jogos érdekével.

Továbbá arra, hogy a munkavállalót munkahelyi környezetben is megilleti a magánélet tisztelgetéséhez való jog, ez a védelem azonban nem korlátlan. Az ügynek köszönhetően megszületett az ún. Bărbulescu-teszt, amely alapján a nemzeti bíróságoknak e körben meg kell vizsgálniuk, hogy egyértelműen és előzetesen tájékoztatták-e a munkavállalót az ellenőrzés lehetőségéről, idejéről és módjáról, azt, hogy milyen mértékű az ellenőrzés, tartalmi, vagy csak adatforgalmi, minden kommunikációra kiterjed-e, vagy csak bizonyos formáira, továbbá, hogy meddig tart az ellenőrzés és az eredményeit ki ismerheti meg. Vizsgálniuk kell azt is, hogy indokolt-e, szükséges-e, a jogszerűség szempontjából igazolható-e a magánszférát korlátozó megfigyelés, azt, hogy a jogszerű cél érdekében van-e más, a magánszférát kevésbé korlátozó módja az ellenőrzésnek, azt hogy milyen következményekkel jár a megfigyelés a munkavállalóra és az ellenőrzésből származó eredményeket az intézkedés bejelentett céljának az elérésére használták-e fel, ellátták-e a munkavállalót megfelelő biztosítékokkal a munkáltató eljárásával kapcsolatban. Végezetül, pedig, a jogorvoslati lehetőség biztosított-e, ha a munkavállaló szerint a felsorolt követelményeknek nem felel meg a munkáltatója eljárása. A részletezett tesztnek azért van nagy jelentősége, mert a Nagykamara ezzel lényegében alapjogi kontextusból összegezte a Bíróság hasonló tárgyú ítéleteiben tett hivatkozásokat, felállítva ezzel egy egységes szempontrendszert.⁴² A Bărbulescu ügy egyik nagy tanulsága tehát, hogy az előzetes, általános érvényű tilalom nem váltja ki, és nem mentesíti a munkáltatót az ellenőrzés tényére, terjedelmére és a megvalósítás módjára vonatkozó tájékoztatási kötelezettsége alól. Nem elégséges tehát csupán az egyes magatartási követelményeket tudatosítani a munkavállalókban, hasonló alaposággal és körültekintéssel szükséges eljárni az ellenőrzés szabályainak lefektetése és ismertetése során.⁴³

Ugyan a Bărbulescu kontra Románia ügyben hozott ítélet még a mesterséges intelligencia széles körű elterjedése előtt született, az eredményeként létrejött Bărbulescu-teszt, amely többek közt olyan követelményeket állít – például az előzetes tájékoztatás, arányosság stb. – melyek az MI támogatott megfigyelési rendszerek alkalmazásánál is irányadónak tekintendők. Valamint, még az is megállapítható, hogy funkcionális hasonlóság fedezhető fel az MI rendelet által megkövetelt korlátok és a Bărbulescu ügyben hozott ítélet által megfogalmazott garanciák között, hiszen mindkettő a technológia felhasználása és az alapjogok között igyekszik megteremteni a megfelelő egyensúlyt. Az EJEB által megalkotott teszt a munkáltatói megfigyelés jogszerűségének feltételeit

⁴² *Rózsavölgyi* Bálint: Mikor lehet jogszerű a munkáltató ellenőrzése? - az Emberi Jogok Európai Bírósága Nagykamarája Bărbulescu kontra Románia ügyben hozott ítéletének iránymutatásai. Munkajog 2018/1. sz. 43-48. o.

⁴³ *Fűrjes* Annamária – *Rózsavölgyi* Bálint – *Szabó* Anna: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának munkaügyi témájú legújabb joggyakorlata. Pécsi Munkajogi Közlemények 2022/15. sz. 78- 98. o.

fogalmazza meg, az MI-rendelet pedig azonos alapjogi dilemmákra reagál a mesterséges intelligencia alkalmazásának szabályozásán keresztül, így tehát láthatjuk, hogy a technológiai fejlődés nem indokolhatja a munkavállalói alapjogok korlátozását, hiszen az innováció eredményeként létrejött eszközök használata megfelelő korlátok között biztonságosan megvalósítható.

A kialakult és többek között az MI-rendelet által előírt garanciák szükségessége nem csupán elméleti szinten jelenik meg. Az elmúlt időszakban több olyan jogvita is napvilágra került, amelyek központjában a mesterséges intelligencia alapú megfigyelő, teljesítményértékelő rendszerek munkahelyi környezetben való nem megfelelő alkalmazása áll. Ezek közül legismertebb a Deliveroo futárok ügye, amely jól szemlélteti, hogy a munkavállalók alapvető jogainak védelme érdekében miért vált szükségessé az MI által támogatott rendszerek fokozott szabályozása, hiszen az ilyen algoritmikus rendszerek elterjedésével a munkáltatók nem csupán megfigyelik, ellenőrzik a munkavállalókat, hanem értékelik és rangsorolják is őket. 2020 decemberében a bolognai bíróság a Deliveroo-futárok (akiket a CGIL támogatott) javára döntött, akik azzal vádolták a Deliveroo-t, hogy a platform algoritmusai diszkriminatív módon működik. A futárok állítása szerint az algoritmus teljesítményük alapján rangsorolta őket, és a sztrájkok vagy betegségek miatti távollétek miatt korlátozta a munkavégzési időpontokhoz való hozzáférésüket. Ennek eredményeként a Deliveroo-t 50 000 eurós bírságra ítélték.⁴⁴ Deliveroo-ügy több központi dilemmára is rávilágított, az ilyen rendszerek való életben való használata esetén. Az egyik ilyen kérdéskör volt, az átláthatóság hiánya, mivel a vállalat nem volt hajlandó „bizonyítani” az algoritmus középpontjában álló „konkrét mechanizmust”.⁴⁵ Az ügyben a másik ilyen problémát az outputra való túlzott támaszkodás jelentette. A Deliveroo rendszerében fellépő hiba az volt, hogy nem tett különbséget a műszak lemondásának és az elmulasztásának okai között. A Deliveroo Italia S.r.l. elmulasztotta megkérdőjelezni az algoritmus outputját, és mérlegelni annak következményeit, azaz, hogy a távollét oka összefüggésben állt-e (vagy potenciálisan összefüggésben állhatott-e) valamely védett tulajdonsággal. A rendszer nem értette meg és nem vette észszerűen figyelembe a hátrányos helyzetű munkavállalókat, így ki tette magát a diszkrimináció vádjának.⁴⁶

Ez az ügy rávilágított az algoritmikus döntéshozatal egyik legfontosabb problémájára, arra hogy a rendszer adatokat, mintázatokat lát, viszont nem feltétlenül látja az összefüggést bizonyos események között, továbbá megmutatta azt is, hogy az átláthatóság hajlíthatatlan alapkövetelménye

⁴⁴ Eurofound: Italian Court rules that the Deliveroo Algorithm Discriminates Workers. Platform Work Database. <https://apps.eurofound.europa.eu/platformeconomydb/italian-court-rules-that-the-deliveroo-algorithm-discriminates-workers-106121> (2026. 05. 25.).

⁴⁵ Taylor Vinters LLP: Deliveroo's over reliance on algorithmic management // a case study <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=41946508-b5ef-4caf-a94a-3c0a0c32d990> (2026. 05. 25.).

⁴⁶ Uo.

a biztonságos használatnak, valamint hogy egy ilyen rendszer használatánál nagyon erős az ún. automation bias, ami annyit tesz, hajlamosak vagyunk elfogadni és előnyben részesíteni az automatizált döntéshozatali rendszerek – például a ChatGPT-hez hasonló nagy nyelvi modellek – által adott válaszokat, még akkor is, ha ellentmondó információkkal találkozunk. Gyakran bízunk az automatizált rendszerek kimenetében anélkül, hogy azt kritikusan értékelnénk, még akkor is, ha saját emberi ítélőképességünk másra utal.⁴⁷ Kiemelendő, hogy a Deliveroo által használt rendszer legalapvetőbb hibája az emberi felügyelet hiánya volt, hisz a végső döntések felett érvényesülő tényleges emberi kontroll elősegíthette volna az egész jogvita elkerülését. Ugyan látszólag a rendszer mindenkit ugyanazon kritériumok alapján ítél meg, azonban a látszólagos semleges döntés nem egyenértékű a megfelelő döntéssel.

V. Konklúzió

Mindezek a gyakorlati és szabályozási feszültségek rávilágítanak arra a tényre, hogy rugalmas megközelítésre van szükség, amely képes alkalmazkodni a mesterséges intelligencia által végzett megfigyelés növekvő információs igényeihez, az emberi jogok egyidejű védelméhez és technológiai fejlődés fenntartásához. Nyilvánvaló, hogy a GDPR egy alsó határ, nem pedig felső határ, és bizonyos mértékű kontextualizálást igényel az EU elsődleges jogában biztosított adatvédelmi és magánélethez való jogok tágabb kereteihez viszonyítva.⁴⁸ Mindezekre reagálva az uniós jogalkotó a MI- rendelet 2024. június 13-i elfogadásával olyan szabályozási keretet kívánt megalkotni, amely célja, hogy MI-rendszerek kockázati kategorizálására épülve, elősegítse a technológia biztonságot és etikus felhasználást, valamint egyben szabályozza és ellenőrizze a mesterséges intelligencia alkalmazását az Európai Unióban.⁴⁹ Mindazonáltal kérdéses, hogy a szabályozások jelenlegi formája képes lesz-e maradéktalanul kezelni a rohamosan fejlődő technológia és felhasználói igények által létrejött kihívásokat, hiszen az eddigi tapasztalatok alapján jövőben várhatóan tovább növekszik a munkavállalók megfigyelésének intenzitása, mesterséges intelligencia térhódítása⁵⁰ és fejlődése, valamint kifinomultabbá válik az adatok elemzése is. Annyi bizonyossággal kijelenthető, hogy a teljesítményértékelés önmagában is egy rendkívül érzékeny jogalkalmazási területet teremt meg azáltal, hogy a tágabb értelemben felfogott módszerek alkalmazása során mennyiségileg és

⁴⁷ The decision lab: Why do we accept the first plausible AI solution and stop searching? <https://thedecisionlab.com/biases/automation-bias> (2026. 05. 25.).

⁴⁸ Carter: i.m.

⁴⁹ IFUA Horváth & Partners Kft: EU AI Act: Az Európai Unió mesterséges intelligenciára vonatkozó új szabályozása <https://www.horvath-partners.com/hu/top-temak/informaciobiztonsag-es-compliance/cu-ai-act-a-mesterseges-intelligencia-biztonsagaert> (2026. 05. 25.).

⁵⁰ A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development) honlapján közzétett adatok alapján, az MI-t használó cégek aránya 2023 és 2025 között a duplájára növekedett. <https://www.oecd.org/en/topics/artificial-intelligence.html> (2026. 05. 25.).

minőségileg is széles körű személyes adatok felvételét és kezelését hozza létre, s ezért a rendszer kialakítása adatvédelmi szempontból nagy körültekintést kíván.⁵¹

Az elkövetkező időszak legfontosabb feladata lesz annak biztosítása, hogy a technológia továbbra is az ember szolgálatában maradjon, fontos, hogy ne vegyük természetesnek a gyorsan változó innovációt, ugyanakkor ne féljünk attól, hogy azt a közjó érdekében alakítsuk és irányítsuk. Az innováció jövőjének formálásában továbbra is jelentős szerep jut az emberi döntéseknek és vezetésnek, ellenőrzésnek⁵² a kérdés csak az, hogy mennyire bánunk felelősen ezzel a jogunkkal.

⁵¹ *Hobmann*: i.m.

⁵² Antonio Aloisi – Valerio De Stefano: *Your Boss Is an Algorithm: Artificial Intelligence, Platform Work and Labour*. Hart Publishing, Oxford 2022. <file:///C:/Users/Acer/Downloads/ssrn-4139319.pdf> (2026. 05. 25.).

Zámbó Armand

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Bűnügyi tagozatának tagja

A halálbüntetés kiszabásának anyagi és eljárási feltételei az Egyesült Államok, Japán és Irán jogában

I. Bevezetés

Amennyiben a halálbüntetésről értekezünk, megállapítható, hogy a történelem kezdete óta részét képezi az államok jogrendszerének, tehát tulajdonképpen egyidős a joggal.¹ Az emberi közösségek létezése óta alkalmazzák a közösséget leginkább sértő deliktumokra. A halálbüntetésnek, valamint tágabb értelemben magának az állami büntetőjognak a kialakulása két főbb okra vezethető vissza, a magánbosszú állami visszaszorításának igényére, illetve szakrális gyökerekre.² A kettő közül talán utóbbi szorulhat értelmezésre, magyarázatra. A deliktumot elkövető személyek kivégzése eleinte nem büntetésnek minősült, hanem az isteneknek bemutatott áldozatnak. Aki közössége ellen cselekedett, nem saját maga ellen vívta ki az istenek haragját, hanem azon közösség ellen, melynek ő maga is tagja volt. A közösségnek meg kellett szabadítania magát a haragtól, s a legegyszerűbb megoldásnak a vétkes személy feláldozása bizonyult. Később ez a szakrális, vallási jelleg háttérbe szorult és a halálbüntetés kiszabása világi okokra volt visszavezethető, ugyanakkor léteztek államok, melyekben a világi és a vallási jelleg keveredése volt megfigyelhető.³

II. A halálbüntetésről általában

A halálbüntetés kialakulásáról, gyökereiről szóló bevezetés után tanulmányomat az általános információk ismertetésével folytatnám, különösen arra fókuszálva, hogy világunk államai miként viszonyulnak ezen szankcióhoz. Véleményem szerint ezen ismeretek elengedhetetlenek ahhoz, hogy ezt követően a címben is feltüntetett három államot közelebbről is vizsgálat alá lehessen vonni.

Fontos kiemelni, hogy Magyarországon a halálbüntetést 1990-ben az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek nyilvánította, így eltörölték. A világon azonban számos más államban a mai napig hajtanak végre kivégzéseket. A végrehajtás kérdésköre, módszerei kultúránként eltérőek, emiatt választottam három, eltérő kultúrával rendelkező államot, hogy összehasonlíthassam őket és így egy átfogó képet kapjunk arról, milyen sokszínű ez a téma szerte a világban.

¹ Tóth Zoltán: A halálbüntetés története, filozófiája és kortárs jogelméleti kérdései. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar. https://www.ajk.elte.hu/file/ajkdi_tothzoltan_tez.pdf (2026.04.07.)

² Uo.

³ Uo.

Az államok álláspontjával kapcsolatban elmondható, hogy a halálbüntetés megítélése rendkívül vegyes és széles skálán mozog. A szakirodalom négy nagy csoportot különít el, az abolicionista országokat, a halálbüntetést csak rendkívüli bűntettekre alkalmazó országokat, *de facto* abolicionista országokat és a halálbüntetést köztörvényes bűncselekményekre is alkalmazó országokat.⁴ A következőkben az egyes csoportokra vonatkozó jellemzők ismertetését fogom elvégezni.

Az első csoportba tartozó államok jogrendszere nem tartalmazza a halálbüntetést, így az semmilyen körülmények között nem szabható ki. Ezen csoportba sorolható hazánk, valamint Európa többi állama, Oroszország és Fehéroroszország kivételével, illetve számos közép-, és dél-amerikai ország is ide sorolható.⁵

A második csoport államainak jogrendszere tartalmazza a halálbüntetést, azonban csak néhány esetben kerül sor tényleges alkalmazására, például különböző háborús vagy katonai deliktumok esetében. Ebbe a kategóriába sorolhatók többek között azon dél- és közép-amerikai országok, amelyek nem az abolicionista országok csoportját erősítik, mint Brazília, Chile, Peru, de ide tartozik Izrael és Kazahsztán is.⁶

A *de facto* abolicionista államok joga ismeri a halálbüntetést köztörvényes bűncselekmények esetében is, azonban az elmúlt időszakban nem került sor tényleges kiszabásra. Ide sorolható Európa államai közül Oroszország, valamint számos afrikai állam is ezt a kategóriát erősíti.⁷

A negyedik csoport országai ismerik és alkalmazzák is ezt a szankciót köztörvényes bűncselekmények esetében is. Ebbe a kategóriába sorolható az Amerikai Egyesült Államok, Japán, Kína és Fehéroroszország is, de az afrikai, ázsiai és a közel-keleti területeken is lehet találkozni ilyen államokkal.⁸

III. Amerikai Egyesült Államok, Japán és Irán

Miután áttekintettem a halálbüntetés gyökereit, valamint az államok halálbüntetéssel kapcsolatos álláspontját, a továbbiakban három konkrét állam halálbüntetéssel kapcsolatos szemléletmódját, bírói gyakorlatát vizsgálom meg. A koncepció a következőképpen épül fel: az egyes országok taglalásánál először összefoglalom az adott állam halálbüntetéssel kapcsolatos felfogását, majd néhány jogeseten, ítéleten keresztül folytatom elemzésemet.

⁴ Balázs Péter: A velünk élő talio - a halálbüntetés napjainkban. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar. https://jog.tk.elte.hu/uploads/files/2018_07_Balazsy.pdf (2026.04.07.)

⁵ Uo.

⁶ Uo.

⁷ Uo.

⁸ Uo.

III.1. Amerikai Egyesült Államok

Mint ahogyan azt korábban említettem, az USA jogrendszere ismeri és alkalmazza a halálbüntetést köztörvényes deliktumok esetében is. Jelenleg az USA 50 tagállamából 27 tagállamban törvényes ez a szankció, de itt is megfigyelhetők tagállamok, melyek moratóriumot hirdettek, tehát gyakorlatilag nem hajtanak végre kivégzéseket.⁹ Ezt látva szembetűnő, hogy még a tagállamok is eltérően vélekednek a büntetés szükségességéről, relevanciájáról. A kivégzések többsége a déli államokban történik, így Floridában, Texasban, Oklahomában és Missouriban.¹⁰

Ha a statisztikákat vesszük alapul, elmondható, hogy az előző évekre levetítve csökkenő tendenciát mutat a halálra ítélek száma. Míg az 1990-es években közel 100 embert is kivégeztek, ma már ez alig haladja meg a 10-20 főt. Egészen pontosan 2024-ben 25 embert végeztek ki, míg 2023-ban 24-et.¹¹

Manapság a legelterjedtebb kivégzési módszer a tagállamokban a méreginjekció, melynek lényege, hogy halálos vegyületet juttatnak az érintett személy szervezetébe. Azonban ez felvet különféle jogi és etikai aggályokat is, melyek miatt fontolóra vették a korábbi eljárások visszavezetését. Korábbi eljárások alatt főként a villamosszékét és az akasztást kell érteni.¹²

Utah tagállam, a mormon egyház központja azonban kiemelkedik ezen a téren, ugyanis a halálbüntetés egyik legkülönlegesebb államának tekinthető. Hosszú ideig kivégzőosztag általi kivégzéseket hajtottak végre, melyet később eltöröltek, de 2015 óta ismét alkalmazható ez a módszer. Végrehajtása a következőképpen történik: a halálraíteltet székhez erősítik, mellkasára papírcélpontot tűznek, mely a szívet jelöli. Ezt követően 5 speciális, képzett rendőrtiszt végez a rabbal fegyver segítségével. Az 5 fegyverből egyet azonban vaktölténnyel töltenek meg, így a tisztek nem fogják tudni, melyikük lövése okozta az elítélt halálát.¹³

III.1.1. Furman v. Georgia (1972)

A Furman v. Georgia ügyben a Legfelsőbb Bíróság 3 külön büntetőeljárást vont össze (Furman v. Georgia, Jackson v. Georgia és Branch v. Texas).¹⁴ Az elnevezés oka, hogy ha az amerikai joggyakorlatban több ügyet együtt tárgyalnak a Legfelsőbb Bíróság előtt, akkor általában az elsőként

⁹ „Hány halálos ítéletet hoznak évente Amerikában? – Hány embert végeznek ki és hány állam engedélyezi?” Tudás.hu. <https://tudas.hu/hany-halalos-iteletet-hoznak-evente-amerikaban-hany-embert-vegeznek-ki-es-hany-allam-engedelyezi/> (2026.04.07.)

¹⁰ Uo.

¹¹ Uo.

¹² Uo.

¹³ Uo.

¹⁴ Furman v. Georgia, 408 U. S. 238 (1972). <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/408/238/> (2026.04.07.)

jegyzett ügy neve alatt hivatkoznak rájuk. Ezért a három ügy összességét egyszerűen Furman v. Georgia néven említik, holott valójában több üggyel kapcsolatos döntésekről van szó.¹⁵

Az ügy lényegének megértése kívánja a jogi és történelmi háttér vizsgálatát. A 20. század közepére egyre nagyobb vita alakult ki a halálbüntetés alkotmányosságáról. Sokan úgy vélték, hogy ezen szankció alkalmazása önkényes, közvetlen és gyakran diszkriminatív, különösen a faji kisebbségek és a szegényebb vádlottak esetében. Az amerikai alkotmány VIII. alkotmánykiegészítése tiltja a „*cruel and unusual punishments*” (kegyetlen és szokatlan büntetések) alkalmazását, mely a XIV. alkotmánykiegészítés értelmében az államokra is kiterjed. A kérdés az volt, hogy a halálbüntetés akkori alkalmazási rendszere sérti-e az alkotmányos tilalmat.¹⁶

Fontos elkülöníteni egymástól az ügy alapjául szolgáló eseteket. Az első William Henry Furman ügye, melynek lényege, hogy az említett személy betört egy családi házba Georgiában. A lakók azonban rajtakapták, így menekülni kényszerült. Menekülés közben egy általa leadott lövés halálosan megsebesítette a ház egyik lakóját. Furman azt állította, hogy a fegyver véletlenül sült el, azonban emberölésért elítélték.¹⁷ A második ügy a Jackson v. Georgia ügy, melynek keretében Lucius Jackson betört egy házba, ahol egy nőt fegyverrel fenyegetett, majd megerőszakolta. Georgia joga szerint ezért a büntetésért halálbüntetés is alkalmazható, így az esküdszék ezt a büntetést választotta.¹⁸ Végül szót kell ejteni a Branch v. Texas ügyről. Elmer Branch Texasban követett el betörést és nemi erőszakot egy idős nő ellen, amiért szintén halálbüntetésre ítélték.¹⁹ Mindhárom esetben a bíróságok szinte teljes mérlegelési szabadságot adtak az esküdszéknek a büntetés meghatározását illetően.²⁰

A Legfelsőbb Bíróság azt a kérdést fogalmazta meg az üggyel kapcsolatban, hogy összeegyeztethető-e az amerikai alkotmánnyal a halálbüntetés alkalmazása abban az esetben, ha azt az esküdszékek és a bírók lényegében korlátozás nélküli mérlegelési jogkörrel szabhatják ki. Itt arról van szó ténylegesen, hogy sérti-e a halálbüntetés alkalmazása a VIII. alkotmánykiegészítés általam említett rendelkezését, valamint a XIV. kiegészítés egyenlő jogvédelmi elvét, ha az ítéletek önkényesek vagy diszkriminatívak.²¹

A Legfelsőbb Bíróság végül 5-4 arányban a vádlottak javára döntött. A döntés *per curiam* formában született, vagyis nem volt egyetlen többségi indoklás, az 5 bíró külön-külön írt támogató véleményt. A bíróság kimondta, hogy a halálbüntetés alkalmazása sérti a korábban említett két

¹⁵ Uo.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Uo.

²⁰ Uo.

²¹ Uo.

alkotmánykiegészítést, mivel kegyetlen és szokatlan büntetésnek minősül.²² Az 5 bíró különböző indokolással támogatta a döntést. William O. Douglas szerint a büntetés alkalmazása gyakran faji és társadalmi megkülönböztetéshez vezet, s így sérti az alkotmány egyenlő jogvédelemmel kapcsolatos elvét. William Brennan szerint a halálbüntetés önmagában is kegyetlen és szokatlan büntetés, mert rendkívül súlyos és visszafordíthatatlan, valamint nem szolgál bizonyítottan hatékonyabb bűnmegelőzési célt. Thurgood Marshall is hasonló álláspontot vall. Szerinte a halálbüntetés összeegyeztethetetlen a modern társadalom erkölcsi normáival. Potter Stewart az önkényességet hangsúlyozta, míg Byron White állítása alapján a halálbüntetés rendkívül ritkán kerül alkalmazásra, és nincs következetes logika abban, mikor szabják ki. Az 5 bíró véleménye mellett különvéleményekkel is találkozhatunk. A 4 disszidáló bíró szerint a bíróság túl messzire ment, ugyanis szerintük a halálbüntetés történelmileg elfogadott az Egyesült Államokban, az alkotmány nem tiltja kifejezetten és a halálbüntetés szabályozása inkább a törvényhozás feladata, nem a bíróságé.²³

Szükséges említést tenni a döntés utóhatásairól, mely óriási hatással bírt az amerikai büntetőjogra. Az ítélet gyakorlatilag moratóriumot hozott létre a halálbüntetésre az USA-ban, több, mint 600 halálra ítélt fogoly büntetését életfogytig tartó szabadságvesztésre változtatták. Emellett szükségessé vált a törvények módosítása is. Olyan törvényekre volt szükség, melyek részletesebb iránymutatást adtak az esküdtszékeknek, figyelembe vették a súlyosító és enyhítő körülményeket, valamint külön büntetési szakaszt vezettek be a tárgyalásokban.²⁴

Ugyan mindhárom eset elkövetőjét halálra ítélték, a döntés értelmében viszont nem került sor ezek végrehajtására. William Henry Furman halálos ítéletét életfogytig tartó szabadságvesztésre módosították. Több, mint 20 évet töltött börtönben, végül 1984-ben feltételesen szabadlábra helyezték. Lucius Jackson ítéletét szintén életfogytig tartó szabadságvesztésre változtatták, ahonnan később ő is feltételesen szabadult. Elmer Branch büntetéséről szintén ugyanez mondható el, annyi különbséggel, hogy az ő későbbi életéről kevesebb nyilvános információ áll rendelkezésre.²⁵

Az ügyről összességében elmondható, hogy az amerikai büntetőjog egyik legfontosabb precedense. Azt nem mondta ki a Legfelsőbb Bíróság, hogy a halálbüntetés minden esetben alkotmányellenes, de azt viszont egyértelműen kijelentette, hogy az akkori rendszerben önkényesen és diszkriminatív módon alkalmazták. A döntés átmenetileg leállította a halálbüntetések alkalmazását az USA-ban és megváltoztatta a halálbüntetés jogi szabályozását.²⁶

²² Uo.

²³ Uo.

²⁴ Uo.

²⁵ Uo.

²⁶ Uo.

III.1.2. Gregg v. Georgia (1976)

Ebben az ügyben az esküdtszék bűnösnek találta Gregget rablásban és emberölésben, s halálra ítélte.²⁷ A fellebbezést követően Georgia Legfelsőbb Bírósága megerősítette a halálbüntetést. Gregg az ítéletet megtámadta, hivatkozva arra, hogy a kiszabott halálbüntetés „kegyetlen és szokatlan” büntetés, mely sérti a VIII. és a XIV. alkotmánykiegészítést.²⁸ Így ebben az ügyben az a kérdés fogalmazódott meg, hogy a halálbüntetés kiszabását tiltja-e a VIII. és a XIV. alkotmánykiegészítés, utalva a büntetés „kegyetlen és szokatlan” jellegére.²⁹

A Bíróság 7-2 arányban megállapította, hogy a halálbüntetés nem sérti minden körülmény között a megnevezett alkotmánykiegészítéseket.³⁰ Szélsőséges ügyekben az alkalmazása indokolt lehet. Georgia halálbüntetésről szóló törvénye biztosítja a halálbüntetés megfontolt alkalmazását azzal a követelménnyel, hogy két szakaszból álló eljárás szükséges, ahol a tárgyalás és az ítélethozatal külön zajlik (bifurkált eljárás). Emellett szükséges az esküdtszék megállapítása a bűncselekmény súlyosságáról és a vádlott természetéről, valamint az ügy körülményeinek összehasonlítása más halálbüntetéssel kapcsolatos ügy körülményeivel.³¹ Az igazságszolgáltatás megállapította, hogy a halálbüntetés hasznos elrettentő eszköz, kiemelve társadalomra gyakorolt hatását, jogkövetés erősödését. Ugyanakkor ez a szankció a legsúlyosabb bűnelkövetőkkel szembeni megtorlásra is szolgál.³²

Az általam elemzett két ügy talán a legfontosabb, ha az USA halálbüntetésével kapcsolatos bírói gyakorlatot vizsgáljuk. Összevetve a két ügyet elmondható, hogy míg a *Furman v. Georgia* ügy átmenetileg beszüntette a halálbüntetés alkalmazását, mivel az ott megállapítottak szerint alkalmazás önkényes és diszkriminatív, addig a *Gregg v. Georgia* ügy ismét engedélyezte alkalmazását, ám azt szigorú korlátok közé szorította.³³

III.1.3. Egyéb jelentősebb ügyek

Az említett két ügy mellett az amerikai jogban számos másik, halálbüntetéssel kapcsolatos ügy terjedt el. A következőkben további három jelentősebb esetet szeretnék bemutatni.

Az *Atkins v. Virginia* ügyben (2002) Daryl Renard Atkins fegyveres rablás és emberölés vádjában ítélték el.³⁴ Atkins védelme egy igazságügyi pszichológusra támaszkodott, aki szerint Atkins mentálisan fogyatékos. Az esettel kapcsolatos legfontosabb kérdés, hogy az értelmi

²⁷ *Gregg v. Georgia*, 428 U. S. 153 (1976).

²⁸ Uo.

²⁹ Uo.

³⁰ Uo.

³¹ Uo.

³² Uo.

³³ Uo.

³⁴ *Atkins v. Virginia*, 536 U.S. 304 (2002).

fogyatékossgal élők kivégzése „kegyetlen és szokatlan” büntetésnek bizonyul-e a VIII. alkotmánykiegészítés értelmében.³⁵

A Bíróság 6-3 arányban kimondta, hogy a szellemi fogyatékkal élők kivégzése beleilleszkedik ebbe a kategóriába.³⁶ Az érvelés szerint a legtöbb állam azon a véleményen van, hogy a halálra ítélet nem a megfelelő büntetés egy szellemi fogyatékossgban szenvedő bűnelkövető számára. „A VIII. alkotmánykiegészítést értelmezve és alkalmazva arra a következtetésre jutunk, hogy az ilyen büntetés túlzott, és hogy az Alkotmány lényegi korlátozást szab az állam hatalmára egy értelmi hiányban szenvedő bűnelkövető életének elvételével kapcsolatban” – írta Stevens bíró.³⁷ Az ügyben tehát kimondták az értelmi fogyatékossgban szenvedők halálra ítéletének tilalmát.³⁸

A Roper v. Simmons ügy (2005) lényege, hogy Christopher Simmons-t 1993-ban, mindössze 17 évesen halálra ítélték. Számos fellebbezés történt az állami és szövetségi bíróságokhoz 2002-ig, de mindegyik fellebbezést elutasították.³⁹ Majd 2002-ben a Missouri Legfelsőbb Bíróság felfüggesztette Simmon kivégzését. Ebben szerepe volt az előbb említett Atkins v. Virginia ügynek, ahol az elkövető szellemi fogyatékossgára hivatkozva tiltották meg a halálbüntetés kiszabását. Itt is felmerült annak a lehetősége, hogy a fiatalkor egy olyan akadálnak minősül, melynek értelmében nem lehet az elkövetőt halálra ítélni. Az esettel kapcsolatos legfontosabb kérdés, hogy a kiskorúak kivégzése „kegyetlen és szokatlan” büntetésnek bizonyul-e a VIII. és a XIV. alkotmánykiegészítést elemezve.⁴⁰

A Bíróság 5-4 arányban kimondta, hogy a tisztesség normáinak fejlődése szerint a kiskorúak halálra ítélete ellentmond az alkotmánykiegészítésben foglaltaknak. Megfogalmazták, hogy ez a szankció aránytalan a fiatalkorúakra nézve, emellett rámutattak az ezzel kapcsolatos nemzetközi álláspontokra is.⁴¹ Az eset jelentősége, hogy kimondták a fiatalkorúak halálra ítéletének tilalmát.⁴²

A Kennedy v. Louisiana ügyben (2008) a louisianai bíróság bűnösnek találta Patrick Kennedyt 8 éves mostohalánya megerőszakolásában.⁴³ Louisiana törvényei lehetővé teszik, hogy a bíró halálbüntetést szabjon ki azon vádlottak számára, akiket 12 év alatti gyermekek megerőszakolásában találtak bűnösnek. Az ügyész ilyen ítéletet kért, az esküdtszék megítélte, Kennedy megfellebbezte. Az ügygel kapcsolatos legfontosabb kérdés, hogy megsértik-e a bíróságok

³⁵ Uo.

³⁶ Uo.

³⁷ Uo.

³⁸ Uo.

³⁹ *Roper v. Simmons*, 543 U.S. 551 (2005).

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Uo.

⁴² Uo.

⁴³ *Kennedy v. Louisiana*, 554 U.S. 407 (2008).

a VIII. alkotmánykiegészítést azzal, ha halálbüntetést szabnak ki gyermekkel szembeni nemi erőszak elkövetője számára.⁴⁴

A Bíróság 5-4 arányban kimondta, hogy az alkotmánykiegészítés értelmében ilyen bűncselekményekkel szemben nem lehetséges halálos ítéletet hozni, ugyanis ilyen esetben a szankció „kegyetlen és szokatlan” lenne és sértené a nemzeti konszenzust. Az ügy lényege, hogy itt mondták ki, hogy halálbüntetést csak emberöléssel kapcsolatos bűncselekményekért szabhatnak ki a bíróságok.⁴⁵

Összességében elmondható a három ügygel kapcsolatban, hogy véleményem szerint ezek alapján jól meghatározhatóak a halálbüntetés kiszabásának anyagi korlátjai. Úgy gondolom, ez egy hosszú folyamat eredménye, mely az előző századtól kezdve napjainkban is vet fel vitás kérdéseket.

III.2. Japán

Japánban szintén súlyos bűncselekményt kell elkövetni ahhoz, hogy valakit halálra ítéljenek. A felkelő nap országában az elmúlt 30 évre vetítve nagyjából 134 főre tehető a kivégzettek száma.⁴⁶

Japán legrégebbi történelmi könyve, a Kojiki szerint a halálbüntetés az 5. században jelent meg az országban, Nintoku császár uralkodása idején.⁴⁷ A kivégzés leggyakoribb módszerei között találhattuk a fojtogatást, lefejezést, halálra égetést és adott esetben a holttest közszemlére tételét is alkalmazták. Ezen módszerek az idő előrehaladtával változtak, az általam felsoroltak szinte már nem is fordulnak elő, a kivégzések a börtön falai között, akasztással kiviteleződnek.⁴⁸

A bíróság ítélete önmagában nem elegendő ahhoz, hogy valakit halálra ítéljenek, az eljárásnak szigorú szabályok szerint kell megtörténnie. A büntetőeljárásról szóló törvény értelmében a halálbüntetést az elítélt fellebbezésének sikertelenségét követő 6 hónapon belül kell végrehajtani a miniszteri utasításnak megfelelően.⁴⁹ Ezek alapján megállapítható, hogy átlagosan a halálsoron töltött idő 5-7 év között mozog. Fontos azonban megjegyezni, hogy a 6 hónapos határidő a valóságban szinte sosem teljesül, mivel a miniszterek mérlegelési jogköre felülírja ezt.⁵⁰

Mint ahogyan azt korábban említettem, halálbüntetést csak súlyos esetekben szabnak ki a japán bíróságok. Az elkövetőt és a bűncselekményt is 9 szempont szerint kell megvizsgálni. Erre a későbbiekben még részletesebben ki fogok térni. A szempontok kiértékelése alapján Japánban

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ *Porkoláb* Zsófia: High-tech ország középkori módszerhez nyúl: újabb akasztás lesz Japánban. Index.hu. <https://index.hu/fomo/2024/01/28/japan-torveny-buntetes-birosag-kivegzes/> (2026.04.08.)

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ *Sulyok* Gábor: A halálbüntetés Japánban – elmélet és gyakorlat. Miskolci Jogi Szemle.

⁴⁹ Code of Criminal Procedure (Act No. 131 of 1948) Article 475.) <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/3740/en> (2026. 06. 11.)

⁵⁰ *Porkoláb*: i. m.

halálra ítélték már többek között szektavezéreket és kegyetlen bűncselekmények elkövetésével vádolt személyeket.⁵¹

A jogerős halálra ítélest követően az elítélteket már nem hagyományos börtönökben tartják fogva. Ilyenkor egy külön létesítménybe kerülnek, ahol magánzárkákban várják az ítélet végrehajtását (*Detention House*). Az elítéltek nem tudják előre, mikor következik utolsó útjuk, többnyire csak pár órával előtte értesítik őket.⁵² Bekötött szemmel, összekötött lábakkal és megbilincselte kezekkel vezetik őket az akasztófához. A végrehajtás tekintetében párhuzam vonható az amerikai módszerrel. Az elítéltek alatt egy csapóajtó nyílik, amikor több börtönőr egyszerre megnyom egy gombot a szomszédos szobában, azonban egyiküknek sem árulják el, melyik gomb váltja ki a halálos mechanizmust. Ez erőteljesen hasonlít az USA-ban alkalmazott vaktöltényes módszerre. Az ilyen módszer a felelősség megosztására alkalmas (*diffusion of responsibility*), emellett segíti az öröknek a trauma feldolgozását, mivel mint ahogyan azt már említettem, nem fogják tudni, melyikük okozta ténylegesen az elítélt halálát.⁵³

III.2.1. Nagayama-ügy

A következőkben terítékre kerülő ügy a modern japán büntetőjog egyik legfontosabb esete. Elemzésemből levont következtetésekből fakadóan úgy gondolom, az itt lefektetett elvek, kritériumok nemcsak az eset idejében, hanem a tanulmányom készítésének időpontjában is az eljárások alapjait jelentik az országban.

Norio Nagayama egy szegény családból származott és nőtt fel, anyja korán magára hagyta, testvérei nem bántak vele jól, mely súlyos szociális és mentális hátrányokhoz vezetett esetében.⁵⁴ Ez már önmagában elegendő volt későbbi, bűnökkel teli életének megalapozására. Bűncselekménysorozatát 1968 folyamán követte el Japán városaiban, összesen négy alkalommal. Áldozatait tekintve elmondható, hogy két taxisofőrrel és két biztonsági őrrrel végzett. Letartóztatásakor 19 éves volt, így a japán jogszabályok értelmében fiatalkorúnak kellett tekinteni. A börtönben töltött évei alatt írói karriert futott be, díjakban is részesült, s az ebből befolyó bevételt az áldozatok családtagjainak és perui jótékonyági szervezeteknek ajándékozta.⁵⁵

Maga az eljárás Japán történelmének egyik legfontosabb, legbonyolultabb és leghosszabb eljárásaként került be a történelembe, magába foglalta az 1968-1997 közötti időszakot, tehát mintegy 30 évet. Ezalatt történt meg letartóztatása, halálbüntetésének kiszabása elsőfokon,

⁵¹ *Porkoláb*. i. m.

⁵² *Porkoláb*. i. m.

⁵³ *Porkoláb*. i. m.

⁵⁴ Yamamoto, Lillian: Prison Literature in Defense of a Sentenced to Death Defendant in Japan – Tears of Ignorance by Norio Nagayama. *Anamorphosis – Revista Internacional de Direito e Literatura*, 2015, 267-283. o.

⁵⁵ Yamamoto - Lillian: 268. o.

másodfok általi enyhítése életfogytig tartó szabadságvesztésre, a másodfokú döntés megsemmisítése, a napjainkban is irányadó 9 kritérium megalkotása, a halálbüntetés helybenhagyása, végül pedig akasztással történő kivégzése.⁵⁶

A Japán Legfelsőbb Bíróság 1983-ban lefektette az ügyel kapcsolatban azon mérlegelési kritériumokat, elveket, szempontokat, melyeket a halálbüntetés kiszabásakor a japán bíróságoknak tanulmányozniuk, mérlegelniük kell, napjainkban is. Ezek az úgynevezett *Nagayama-kritériumok*.⁵⁷ A kilenc kritérium a következőket jelenti: a gyilkosság természete (*nature of the murder*), a motiváció (*motivation*), mint indíték, az elkövetés módja (*method used*), főként a kegyetlenség, brutalitás tekintetében, az áldozatok száma (*number of the killed people*), az áldozatok családjainak érzelmei (*feeling of the victim's family*), például gondolataik, érzéseik, büntetőeljárással kapcsolatos elvárásaik. A kritériumok közé tartozik még a társadalmi hatás (*magnitude of the social implications*), a vádlott életkora (*age of the defendant*), a vádlott bűnügyi előélete (*criminal history*), mint például a visszaesés, végül pedig az utolsó szempont a megbánás mértéke (*demonstration of remorse*), például a bűnbánat és a jóvátétellel kapcsolatos törekvései.⁵⁸ A bíróságok ezen szempontok együttes értelmezése, értékelése, elemzése alapján hoznak döntést, azonban a halálbüntetés a japán gyakorlatban valószínűbb, ha az elkövető által elkövetett bűncselekménynek több halálos áldozata van, vagy ha az elkövetés kiemelkedően kegyetlenül történt.⁵⁹

Összességében ez az ügy kiemelkedően fontos Japán joganyaga szempontjából, hiszen ebben az ügyben történt meg a halálbüntetés kiszabásával kapcsolatos anyagi kritériumok lefektetése Japánban, melyek a mai napig kötelezően használatosak az országban. Nagayama ügyében a bíróság a kritériumok mérlegelését követően kiszabta a halálbüntetést, melyet 1997-ben akasztással végrehajtottak.⁶⁰

Véleményem szerint ez az eset tökéletesen rávilágít az Amerikai Egyesült Államok és Japán büntetőjoga közötti különbségekre. Míg az USA-ban precedensrendszer érvényesül, az egyes ügyek példát jelenthetnek más ügyek számára, addig Japánban zártabb rendszer működik, lefektetett anyagi és eljárási szabályokkal.

III.2.2. Shinji Aoba-ügy

A Nagayama-ügy után most egy olyan esetet tanulmányozok, mely még frissnek tekinthető (2024), s azt gondolom, hogy ez az ügy megmutatja, hogy a japán ítélkezés napjainkban is a Nagayama-kritériumok alapján történik, ez az ügy a kritériumok egyfajta gyakorlati megvalósulása.

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ Yamamoto - Lilian. 273. o.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Uo.

⁶⁰ Uo.

Az eset körülményeivel kapcsolatban azt érdemes rögzíteni, hogy Shinji Aoba 2019-ben 36 embert ölt meg egy kiotói animációs stúdió felgyújtásával.⁶¹ Az eset megrázta Japán társdalmát, s a kiotói kerületi bíróság bűnösnek találta az elkövetőt többek között emberölés, gyűjtogatás és egyéb más bűncselekményekkel összefüggésben. Aoba motivációja a cselekménnyel kapcsolatban a stúdió iránt érzett haragban nyilvánult meg, ugyanis szerinte a stúdió ellopta az ötleteit, miután elutasította regényeit egy éves pályázaton. A túlélők arról számoltak be, hogy a támadás reggelén Aoba betört a stúdióba, benzint locsolt a földre, majd meggyújtotta.⁶² Az épületben akkor körülbelül 70 ember dolgozott, sok áldozat szén-monoxid mérgezésben hunyt el, emellett 30 ember súlyos sérüléseket szenvedett. Maga az elkövető is súlyosan megégett a támadás során, 10 hónapot töltött kórházban, mielőtt 2020 májusában letartóztatták.⁶³

A bíróság előtt Aoba kerekesszékekben jelent meg, s a következőket említette: „*Nem gondoltam, hogy ennyi ember fog meghalni, és most azt hiszem, túl messzire mentem*”. A védelme azzal érvelt, hogy Aoba mentálisan alkalmatlan arra, hogy büntetőjogi felelősségre vonják, képtelen megkülönböztetni a jót a rossztól.⁶⁴ Az ügyvédek az érvelést a Japán Büntető Törvénykönyv 39. szakaszának rendelkezéseire alapozták, mely kimondja, hogy nem lehet büntetőjogilag felelősségre vonni azt a személyt, aki az elkövetéskor mentális zavarából fakadóan nem képes felismerni cselekvése, tettei helytelenségét, vagy pedig nem képes a felismerésének megfelelően cselekedni.⁶⁵ A következő bekezdés értelmében pedig aki korlátozott beszámíthatósággal rendelkezik, számára a büntetést kötelezően enyhíteni kell.⁶⁶ A bíró azonban nem fogadta el ezen érvelést, s kimondta, hogy Aoba „*sem őriült nem volt, s nem szenvedett csökkent mentális képességgel sem a bűncselekmény elkövetése idején*”. Emellett a bíró kiemelte, hogy 36 ember halála rendkívül súlyos és tragikus, s hogy az elhunyt áldozatok félelme és szenvedése felfoghatatlan volt.⁶⁷

A büntetés kiszabásánál az igazságszolgáltatás a Nagayama-kritériumok elemzésével hozta meg döntését. Ugyan mind a 9 kritériumot komplexen szükséges elemezni, a japán bírói gyakorlatban az áldozatok száma és a bűncselekmény elkövetésének módja bír a legnagyobb jelentőséggel. Aoba esetében ezek egyértelműen ellene szóltak, lévén az esetnek 36 személy

⁶¹ Japan man sentenced to death for Kyoto Animation studio arson. Al Jazeera, 2024. <https://www.aljazeera.com/news/2024/1/25/japan-sentences-man-to-death-for-kyoto-anime-studio-fire-that-killed-36> (2026.04.09.)

⁶² Uo.

⁶³ Uo.

⁶⁴ Kyoto Animation arsonist Shinji Aoba sentenced to death. BBC News, 2024. <https://www.bbc.com/news/world-asia-68090388> (2026.04.09.)

⁶⁵ Penal Code of Japan (Act No. 45 of 1907), Section 39.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ Al Jazeera: i. m.

áldozataul esett, erős, különös fájdalmakkal. A bíróság mindezek alapján halálbüntetést szabott ki Shinji Aoba elkövetőre, aki a beszámolók alapján lehajtott fejjel hallgatta a bíró ítéletét.⁶⁸

Az eset azonban a mai napig nem zárult le, s Aoba ítéletének végrehajtása sem történt még meg, annak ellenére, hogy az ítélethirdetésre 2024. január 25. napján került sor, s 2025. január 27. napján vált jogerőssé, miután a vádlott visszavonta a fellebbezését.⁶⁹ Ennek magyarázatára korábban már utaltam. Egyrészt a végrehajtáshoz miniszteri aláírás szükséges, melyet a jogerőre emelkedést követően 6 hónapon belül meg kell tenni a törvény értelmében, ám ez a gyakorlatban szinte sosem valósul meg, mint ahogyan az itt is látható. Másrészt a minisztereket politikai óvatosság is vezérli, főként azokban az ügyekben, ahol mentális betegség gyanúja merül fel, vagy ahol a vádlott kérhet perújrafelvételt.⁷⁰

Shinji Aoba jelenleg, 2026-ban az Oszakai Fogdaházban tölti napjait, teljes izolációban.⁷¹ Mivel a gyűjtogatás következtében jelentős sérüléseket szenvedett, a hatóságuknak biztosítaniuk kell megfelelő állapotát az ítélet későbbi végrehajtásához. A japán jog értelmében ugyanis nem végezhető ki az a személy, aki fizikai vagy mentális állapota miatt nem képes felfogni büntetése súlyát, lényegét.⁷²

Összességében elmondható, hogy az általam bemutatott esetek japán legjelentősebb büntetőügyei közé tartoznak. Nagayama ügye az abban lefektetett kritériumok miatt, melyek alapjául szolgálnak a japán büntetőeljárásnak, véleményem szerint Shinji Aoba ügyében pedig a kritériumok gyakorlati megvalósulásának egyik példáját láthatjuk.

III.3. Irán

Irán az iszlám világ államainak sorát erősíti, s ez alapján jogrendszerének alapja a saría.⁷³ A saría jelentése „út” vagy „forrásig vezető út”, isteni törvények és vallási szabályzatok összessége, amely meghatározza és egyben irányítja a muszlimok életét.⁷⁴ A saría forrásai közül a következők a legjelentősebbek: Korán, hadíszok, idzsma és a kijász.⁷⁵ A Korán az iszlám vallás legfontosabb tételeit tartalmazza, a hadíszok Mohamed próféta életéről szólnak, az idzsma a jogi konszenzust jelenti a kijász pedig az analóg érvelést.⁷⁶

⁶⁸ BBC News: i. m.

⁶⁹ Death sentence for KyoAni arsonist finalized. NHK World-Japan, 2025.

⁷⁰ Uo.

⁷¹ Kyoto Animation arsonist sentenced to death over 2019 attack. The mainichi, 2024. január 25. <https://mainichi.jp/english/articles/20250131/p2a/00m/0na/016000c> (2026.04.09.)

⁷² Penal Code of Japan (Act No. 45 of 1907), Section 479.

⁷³ Bill Warner: Saría törvény nem muzulmánoknak. <https://www.nsh-kapolna.hu/galeria/sharia.pdf> (2026.04.09.)

⁷⁴ Vándor-Csajka Adrián: The relationship between the Islamic legal system Sharia and European continental law. Belügyi Szemle.

⁷⁵ Balogh Márton – Jávorszki Hunor Bendegúz: A halálbüntetés vallási alapja a saría jogban és annak alkalmazása, kiszabása a gyakorlatban. Scriptura 2022/1. sz. 19. o.

⁷⁶ Uo.

A saria ismeri és alkalmazza a halálbüntetés intézményrendszerét, egyrészt a bűnözés csökkentése, másrészt a közösség megóvása érdekében.⁷⁷ Az Allah ellen elkövetett bűncselekmények közül négyet büntetnek halállal: a házasságtörést, fegyveres rablást, hitehagyást és a lázadást. Ezek mellett még egyéb bűncselekmények esetében is kiszabnak halálbüntetést, mint például kábítószer-kereskedelem, alkoholismétlés és bizonyos szexuális bűncselekmények. A halálbüntetés alkalmazása elterjedt az iszlám államaiban. Egy 2020-as jelentés szerint a világon végrehajtott kivégzések 88%-a négy országban lett végrehajtva, nevezetesen Egyiptomban, Szaúd-Arábiában, Irakban és az általam vizsgált Iránban.⁷⁸

Az iszlám térségben Irán hajtja végre manapság a legnagyobb számú kivégzéseket. A kivégzések száma az 1979-es forradalmat követően emelkedett drasztikusan az országban.⁷⁹ Az ellenzéki csoportok felszámolását követően az Amnesty International mintegy 2616 kivégzést dokumentált egy év alatt, a tárgyalásokon a vádlottak gyakran nem rendelkeztek védőügyvéddel. Fontos még kiemelni az 1988-as mézárást, ahol Khomeini ajatollah utasítására rengeteg politikai foglyot mézároltak le, azonban ezt az eseményt a hatóságok sosem ismerték el.⁸⁰ Ki kell emelni, hogy Iránban hivatalos statisztika a halálbüntetésekkel kapcsolatban nincs, újságcikkek, híradások alapján lehet becsléseket végezni a számokat tekintve. A vallás hatást gyakorol az igazságszolgáltatásra, ugyanis a vallási vezető nevezi ki a bírói kar fejét, s a tisztességes eljáráshoz való jog is gyakran csorbát szenved.⁸¹ Szükséges még szót ejteni a vérdíjról és a megtorlásról. A megtorlás (*Qesas*) magánjogi jellegű intézmény, főként emberölés esetén alkalmazzák, az áldozat örököseinek szerepét jelenti olyan értelemben, hogy döntenek arról, hogy kérnek-e kivégzést vagy pedig megbocsátanak. A vérdíj (*Díja*) pedig egy pénzbeli kártérítés, melyet *Qesas* helyett lehetséges fizetni, ha az áldozat családja beleegyezik.⁸² Ezt vizsgálva látható, hogy míg a korábbiakban bemutatott két államban az ítékezés kizárólag az állam számára lehetséges, tehát úgymond állami monopólium, addig itt Iránban különböző esetekben magánszemélyek számára is nyitva áll a kapu, hogy cselekedjenek bűncselekmények elkövetése esetén.⁸³

A kivégzések módjáról elmondható, hogy többnyire akasztással történik Japánhoz hasonlóan, de a megkövezést is ismerik, ahol a törvény szabályozza a kövek méretét.⁸⁴ Ezek mellett

⁷⁷ Uo.

⁷⁸ Mideast states made 'chilling' use of executions amid pandemic: Amnesty. France 24. <https://www.france24.com/en/live-news/20210421-mideast-states-made-chilling-use-of-executions-amid-pandemic-amnesty> (2022. 05. 10.) Idézi: Balogh Márton – Jávorszki Hunor Bendegúz: A halálbüntetés vallási alapja a saria jogban és annak alkalmazása, kiszabása a gyakorlatban. Scriptura 2022/1. sz. 23. o.

⁷⁹ International Federation for Human Rights: IRAN/death penalty. A state terror policy.

⁸⁰ Uo.

⁸¹ Uo.

⁸² Uo.

⁸³ Uo.

⁸⁴ Islamic Penal Code of the Islamic Republic of Iran (Incorporating all amendments up to January 2012). Fordította: Iran Human Rights Documentation Center (IHRDC). New Haven, 2012.

elvieken létezik a szakadékba taszítás és a lefejezés is, bár ritkán kerülnek alkalmazásra. Hasonlóan Japánhoz és számos más országhoz, az elkövetéskor fennálló mentális zavar, betegség mentesíti az elkövetőt büntetőjogi felelőssége alól, illetve a mentesség gyermekekre is vonatkozik. Hozzá kell tenni, hogy Iránban a gyermekkort a pubertás elérése előtti kort tekintik, mely az állam szabályai szerint fiúknál 15, lányoknál 9 holdév. A gyakorlatban a halálra ítélt kiskorúakat 18 éves korukig börtönben tartják, majd kivégzik őket.⁸⁵ A kiskorúság értelmezése vallási alapon történik, a tényleges alkalmazás ennél összetettebb, lehetőség van többek között arra, hogy a bíróság vizsgálja az „érettséget” és a beszámíthatóságot, szóval az összkép árnyaltabb annál, mint amit a törvények betűi kimondanak.

Ezen információkat látva azt a következtetést vontam le, hogy Iránban a halálbüntetés sok más országhoz hasonlóan alkalmas a cselekmény megtorlására, de az állami rend fenntartására is alkalmazzák.

III.3.1. Goli Kouhkan-ügy

Goli Kouhkan egy nő, akit éveken át bántalmazott férje fizikálisan és szexuálisan is. A házaspárnak gyermeke született, mikor Kouhkan mindössze 13 éves volt.⁸⁶ Házasságát meg kívánta szüntetni, ám a nők számára rendkívül diszkriminatív iráni vallási törvények, dokumentumok nélküli státusza miatt ez nem volt lehetséges. 2018-an, mikor Kouhkan 18 éves volt, összetűzésbe keveredett házastársával, s ez férje halálához vezetett. Az iráni bíróságok nem vették figyelembe a nő évek óta fennálló rossz körülményeit, valamint férje folyamatos bántalmazását, ön- és gyermekvédelmi erőfeszítéseit. Kouhkant, aki egyébként írástudatlan és nem rendelkezett jogi védelemmel, „vallomásra” kényszerítették, mely a *Qesas* büntetésnek az alapját képezte.⁸⁷ Irán törvényei értelmében az áldozat családja megakadályozhatja az elítélt kivégzését meghatározott vérdíj fizetésének ellenében.⁸⁸

Az ügyben az ENSZ szakértői is megnyilvánultak. Hangsúlyozták, hogy a vérdíj meghatározott összege jóval meghaladja az elítélt lehetőségeit, anyagi viszonyait, s hogy kivégzése nem, etnikai és társadalmi-gazdasági státusz alapján rendszerszintű diszkriminációt tükrözne. A következőképpen fogalmaztak: „Ő egy nő, akit gyermekként házasságra kényszerítettek, éveken brutálisan bántalmazták, majd családja és az igazságszolgáltatás is magára hagyta. Az ügye élesen szemlélteti, hogyan találkozik a nemi diszkrimináció és az etnikai marginalizáció, és mély igazságtalanságot terem”⁸⁹. Hozzáadték,

⁸⁵ International Federation for Human Rights: i. m.

⁸⁶ UN: Iran Must Halt Execution of Woman Survivor of Child Marriage and Abuse. Center for Human Rights in Iran, 2023. <https://iranhumanrights.org/2025/12/un-iran-must-halt-execution-of-woman-survivor-of-child-marriage-and-abuse/> (2026.04.09.)

⁸⁷ Uo.

⁸⁸ Uo.

⁸⁹ Uo.

hogy az elítélt esete részét képezi a nők elleni diszkrimináció szélesebb mintájának Iránban, ugyanis számos más esetben a halálra ítélt nők családon belüli erőszak vagy kényszerházasság áldozatai voltak, s önvédelemből cselekedtek. Az iszlám jog ugyanis nem nyújt semmilyen hatékony védelmet sem elméletben, sem pedig a gyakorlatban sok nőt érintő családon belüli erőszak ellen, s nem segít azon nőknek, akik menekülni próbálnak az ilyen házasságból, s önvédelemből cselekednek.⁹⁰

Kouhkan végül az utolsó pillanatban megmenekült kivégzése elől, 7-8 év halálsoron töltött időt követően, ugyanis áldozata családja végül elfogadta a vérdíjat, így a megtorlás joga megszűnt, tehát a halálbüntetés jogerősen és véglegesen lekerült róla.⁹¹ A vérdíj összege közösségi adománygyűjtésekből, valamint különböző jogvédő szervezetek és aktivisták segítségével gyűlt össze.⁹²

Véleményem szerint az eset rávilágít az iráni, s tágabb értelemben az iszlám jogrendszer visszasságaira, igazságtalanságaira, még akkor is, ha Kouhkan szempontjából pozitív eredménnyel zárult. Megmutatja, hogy a gazdag elkövetők könnyebben megváltják magukat, míg a szegények sorsa ügyük nyilvánosságához való eljutásától és az adománygyűjtések eredményességétől függ. Emellett, ha az áldozat családja kívánja az elkövető megbüntetését, s nem fogadja el a vérdíjat, mindenképpen kivégzik, függetlenül attól, hogy össze tudná-e gyűjteni az összeget és függetlenül cselekménye önvédelmi jellegétől.

III.3.2. Mohammad Ghobadlou-ügy

Mohammad Ghobadlou egy mentális zavarokkal küzdő férfi volt, aki részt vett Iránban a 2022-ben szervezett „Nő, Élet, Szabadság” névvel ellátott tüntetésen.⁹³ Ezt követően tartóztatták le egy rendőr megölésének vádjával. Az ügy bírója, aki hírhedt arról, hogy alaptalan, állami szervek jelentései alapján hoz ítéletet, halálra ítélte Ghobadlout.⁹⁴ A Legfelsőbb Bíróság először helybenhagyta az ítéletet, később mégis megsemmisítette és újratárgyalást rendelt el, ahol értékelni kell a vádlott mentális állapotát és az állapota bűncselekmény elkövetésével kapcsolatos összefüggését.⁹⁵

Ennek ellenére a hatóságok megtagadták az újratárgyalás megszervezését. A dokumentumok azt mutatják, hogy megakadályozták az újratárgyalást, s az ügy jogellenesen lett továbbítva azokhoz

⁹⁰ Uo.

⁹¹ Goli Kouhkan: Woman Saved from Execution After 20 years.

⁹² Uo.

⁹³ Center for Human Rights in Iran: Street Potester Mohammad Ghobadlou Hanged in Iran, Amid State-Sanctioned Killing Spree, 2024. <https://iranhumanrights.org/2024/01/street-protester-mohammad-ghobadlou-hanged-in-iran-amid-state-sanctioned-killing-spree/> (2026.04.10.)

⁹⁴ Uo.

⁹⁵ Amnesty International: Iran: Executions of protester with mental disability and Kurdish man mark plunge into new realms of cruelty. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/01/iran-executions-of-protester-with-mental-disability-and-kurdish-man-plunge-into-new-realms-of-cruelty/> (2026.04.10.)

a bírókhoz, akik korábban helybenhagyták az ítéletet.⁹⁶ A későbbi folyamatokat a hatóságok titokban tartották. Mohammad Ghobadlout végül 2024. január 23-án hajnalban kivégezték. A folyamat jogellenességét jelzi, hogy védőjét kevesebb, mint 12 órával előtte értesítették, hogy védencét kivégzésre jelölték. Az ítélet őt és az elítélt családtagjait is megdöbbsentette és sokkolta, hiszen ők abban a tudatban voltak, hogy Ghobadlou ügyét újratárgyalják, nem tudtak arról, hogy az igazságügyi hatóságok titokban megkerülik a jogszabályokat, és nyíltan megsértik az emberiség és a jogállamiság alapelveit.⁹⁷

Az ügyben megszólalt az Iráni Emberi Jogok Központjának ügyvezető igazgatója is. A következőket mondta: *”Mohammad Ghobadlou megölése nyilvánvaló igazságtalanságot feltételez mentális állapotok miatt, ez egy olyan ítélet, melyet egy igazságszolgáltatási eljárás álcája alatt hajtottak végre”*. Hozzátette, hogy *„azonnali globális cselekvésekre van szükség a további kegyetlenségek megelőzése érdekében”*.⁹⁸ Kifejtette álláspontját egy iráni, emberi jogi ügyekkel foglalkozó ügyvéd is, aki neve elhallgatását kérte. Úgy fogalmazott, hogy *„általában a hatóságok végrehajtják a halálos ítéletet, majd értesítik a nyilvánosságot. Azonban ebben az esetben a vádlott ügyvédjét hirtelen tájékoztatták, hogy az ítéletet rövidesen végrehajtják. Ezzel a hatóságok engedték, hogy a kivégzés elleni reakciók fokozódjanak. Később, mintán a közvélemény, civil intézmények, emberi jogi szervezetek, a nemzetközi közösség és a politika szereplői kifejezték felháborodásukat, az ítéletet végrehajtották. Bizonyos értelemben a kormány szándékosan gúnyolta a közvéleményt és az emberi jogi aktivistákat”*.⁹⁹

Ghobadlou ügye nem példa nélküli Iránban. Sok más foglyot, közülük politikai foglyokat is szinte valódi eljárás nélkül ítélnék halálra. Sokak szerint a világ vezetőinek fel kellene szólítani az iráni hatóságokat, hogy függesszék fel az igazságtalan, indokolatlan kivégzéseket, különben súlyos diplomáciai és gazdasági következményekkel kell számolniuk. A CHRI arra kéri a globális vezetőket, hogy fokozzák a nyomást és követeljék a kivégzések azonnali megszüntetését, beleértve a politikai foglyok kivégzését is.¹⁰⁰

IV. Befejezés

A tanulmányom alapján látható, mennyire megosztott a világ, ha a halálbüntetés kerül a középpontba. Ahány állam, annyi vélemény, s biztos vagyok abban, hogy az ezzel kapcsolatos viták sorozata sosem fog lezáródni. Vissza kell állítani a halálbüntetést? Vagy éppenséggel el kell törölni? Fel kell függeszteni? Alkalmazása összeegyeztethető az alapvető normákkal, jogokkal? Sérti az ember élethez való jogát, mint alkotmányos alapjogot? Ezek mellett még számos kérdés feltehető,

⁹⁶ Uo.

⁹⁷ Uo.

⁹⁸ Center for Human Rights in Iran: i. m.

⁹⁹ Uo.

¹⁰⁰ Uo.

s közös bennük, hogy egyikre sem adható konkrét, minden szempontból kielégítő és pontos válasz. A halálbüntetés jövőjével kapcsolatban elmondható, hogy a világ államai az elmúlt három évtizedben folyamatosan törölték el ezt a szankciót, a folyamat az elmúlt években valamennyire lassuló tendenciát mutat.¹⁰¹ A demokratikus államok javarészt már eltörölték a halálbüntetést, a mellette kitartó államoknál pedig felfedezhető egyfajta „keménymag”, melyek valószínűsíthetően a jövőben is a halálbüntetés mellett teszik le a voksukat. A diktatúrák számára kézenfekvő a halálbüntetés alkalmazása. Úgy gondolom, hogy ez egy lehetőség, eszköz számukra hatalmuk megtartására, félelemkeltésre, hiszen a nép valószínűleg nem lázad fel egy hatalom ellen, ha tudja, milyen következményekkel kell szembenéznie a lázadás leverését követően. A konzervatívabb iszlám államok esetében sem lehet eltörlésre számítani, tekintve a vallási és világi szabályok egybemosódását, egyház és állam összefonódását, tehát a szekularizáció hiányát. Ezen államok szigorúan ragaszkodnak a szabályokhoz és hagyományokhoz az élet minden egyes területén.¹⁰²

Összegezve tehát megállapítható, hogy a halálbüntetés jelenléte nem a jogfejlődés kérdésköréhez tartozik. Az emberi élet kioltására irányuló szankció mindaddig jelen lesz különböző államok jogrendszerében, ahol a hatalom féltése vagy a megtorlás igénye, a bosszúvágy erőteljesebb az élet sérthetetlenségének dogmájánál. Ez alapján 2026-ban nem azt a kérdést fogalmaznám meg, hogy el kell-e törölni a szankciót, hanem hogy a világ államai képesek-e egy olyan közrendet, közbiztonságot teremteni, ahol a halálbüntetés jelenléte csupán elméleti kategóriaként vetődhet fel.

¹⁰¹ Balázs: i. m.

¹⁰² Balázs: i. m.

Borsodi-Nagy Barnabás

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Elméleti-történeti Tagozatának tagja

A hospesközösségek bíraskodási kiváltságai a XIII. században

I. Bevezetés

A középkori magyar városfejlődés egyik legfontosabb előzményét a hospesközösségek megjelenése és jogállásuk fokozatos átalakulása jelentette. A XIII. század folyamán e közösségek nem csupán gazdasági és társadalmi szempontból váltak meghatározóvá, hanem jogi értelemben is egyre jelentősebb autonómiára tettek szert. Kiváltságaik közül kiemelkedő szerepet játszottak az igazságszolgáltatással kapcsolatos jogosultságok.

Jelen tanulmány célja annak bemutatása, hogy a XIII. századi hospesközösségek milyen bíraskodási kiváltságokkal rendelkeztek, ezek miként épültek fel, valamint milyen eltérések figyelhetők meg az egyes közösségek között. A vizsgálat során elsőként röviden áttekintem a hospesek és hospesközösségek fogalmát, majd ismertetem kiváltságaik rendszerét, különös tekintettel az igazságszolgáltatási autonómiára. Ezt követően részletesen elemzem a szabad bíróválasztás intézményét, a bíró joghatóságának terjedelmét, valamint az ehhez kapcsolódó egyéb intézményeket és eljárási szabályokat.

A téma jelentőségét az adja, hogy a hospesközösségek bíraskodási kiváltságai nem csupán a helyi autonómia fejlődését tükrözik, hanem egyben a királyi hatalom és a helyi közösségek viszonyának alakulását is. Ennek vizsgálata hozzájárul a magyar városfejlődés korai szakaszának és a középkori jogrendszer működésének mélyebb megértéséhez.

II. Hospesekről, hospesközösségekről általában

II.1. A hospesek

A hospesek – avagy vendégek – a későbbi városi polgárság egy fő alapját jelentik,¹ eredetileg külföldről betelepült népelemekről van szó (főleg németek, de jelentős számban még vallonok, szlávok, olaszok, kisebb számban bolgár, örmény, zsidó és izmaelita kereskedők is voltak közöttük),² később a XIII. századra azonban a hospes megnevezés származás helyett mindinkább státuszt kezdett megjelölni.³ Ez a státusz nagyjából úgy foglalható össze, hogy a kiváltságolásukat megelőzően a hospesek a várszervezet struktúrájába beépülve, a várjobbágyok alatt, de a várnépek

¹ Hóman Bálint: Magyar középkor. Magyar Történelmi Társulat, Budapest 1938. 483. o.

² Hóman: i. m. 486-487. o.

³ László Balázs: A királyi jog mechanizmusai az Árpád-korban. Doktori (PhD) értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Pécs 2023. 55. o.

felett elhelyezkedő, a várszervezetbe tartozó szabadok voltak. Ez a csoport már nem csak a külföldről bevándoroltakat foglalja magában, hiszen ekkorra már magyar népelemek (főleg a várnépekből) is csatlakoztak hozzájuk.⁴ Érdeemes továbbá kiemelni, hogy e jogállás korántsem volt egységes, országszerte eltérő fokú autonómiával, kiváltságokkal találkozunk, továbbá a korszakban előre haladva is megfigyelhetők a státuszt érintő változások. Az utóbbira Győr esete kiváló példa: az 1240-es oklevél még sok tekintetben az illetékes ispán hatalma alá tartozó győri népekről (*populū*) beszél, hospes alatt idegen származást ért,⁵ ehhez képest 1271-es oklevelük már egyértelműen a hospes mint az ispáni hatalom alól kikerült, autonóm státuszt jeleníti meg a „*hospites nostros*” kifejezéssel.⁶

II.2. A hospesközösségek

A középkori városok történetét vizsgálva megállapítható, hogy Nyugat-Európában ezen településtípus kialakulása a X. századra tehető és a XIII. században beszélhetünk érett, szabad városokról.⁷ A Magyar Királyság területén ezzel szemben az első kiváltságleveink csak a XIII. század első harmadából valók (ilyenek Petrinia 1225, Szatmárnémeti 1230, illetve Fehérvár 1237-es oklevele).⁸ A vizsgált időszakban Magyarországon azonban mégsem lehet a szó nyugat-európai értelmében városról beszélni, továbbá a kiváltságokat a települések lakói, maguk a hospesek kapták, nem pedig a városok⁹ mint községek, azaz nem önálló jogi személyekként. Ennélfogva a továbbiakban helyesebbnek tartom a hospesközösségek, mintsem a városok megnevezést használni.

II.3. A hospesközösségek kiváltságairól általában

A 13. századból fellelhető hospesközösségi privilégiumlevelek vizsgálata alapján a kiváltságokat két nagy kategóriába oszthatjuk: egyrészt beszélhetünk általános, másrészt különös kiváltságokról. Az általános kiváltságok (majdnem) minden kiváltságlevélben megjelennek, a hospesközösségek jogállásának szükségképpen feltételei, ilyenek a szabad bíróválasztás, az igazságszolgáltatási önállóság, illetve a (részleges) adómentesség. E kiváltságok jelentették a közösségek autonómiájának sarokköveit. A különös kiváltságok csak egyes hospesközösségeknél vagy azok csoportjainál jelennek meg. Ezeket jellemzően az adott közösségek kiemelt hadászati, gazdasági,

⁴ *Hóman*: i. m. 489. o.

⁵ *Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana* (szerk. Endlicher, Stephanus Ladislaus). Scheitlin & Zollikofer, Sangalli 1849. 448. o.

⁶ *Monumenta Arpadiana* 526. o.

⁷ *Hóman*: i. m. 450. o.

⁸ *Hóman*: i. m. 464. o.

⁹ *Kubinyi* András: Városfejlődés a középkori Magyarországon. In: Magyar középkori gazdaság és pénztörténet. Jegyzet és forrásgyűjtemény (szerk. Gyöngyössi Márton). Bölcsész Konzorcium, Budapest 2006. 156. o.

kereskedelmi jelentősége, fekvése vagy sajátos funkciója miatt biztosítja számukra az uralkodó (például a nyugat-magyarországi hospesközösségek esetén a határvédelmi többletfeladatokért cserébe a teljes vámmentességet). Ilyen kiváltságok többek között a szabad vásártartás, a *descensus* (azaz a király és kíséretének beszállásolása) alóli mentesség, a katonaállítás alóli mentesség, illetve a (részleges) vámmentesség.

III. Az igazságszolgáltatási kiváltságok

III.1. A bíraskodási szabadságok jelentősége

A hospesközösségek jogállásáról egyrészt a fentebb említett oklevelekből, továbbá XX-XXI. századi szekunder forrásokból szerezhetünk ismereteket. A szabad bíróválasztás és az igazságszolgáltatással kapcsolatos kiváltságok jelentőségét mutatja, hogy mind a primer, mind a szekunder források részletesen foglalkoznak velük. Előbbiek mindegyike tartalmaz ilyen irányú rendelkezést, amelyek elemzésére a későbbiekben térek ki. A szakirodalom tekintetében pedig kiemelendő, hogy a középkori városfogalom meghatározásánál minden szerzőnél elengedhetetlen feltételként, kivétel nélkül szerepel a szabad bíróválasztás, illetve az autonómia valamilyen megfogalmazásban. Megjelenik Max Weber városfogalmában, amely szerint a középkori város jellemzői a következők: erődített, piaca van, saját bírósága, jogrendszere van, lakói között szövetségi jellegű kapcsolat áll fenn, és legalább részleges autonómiával rendelkezik.¹⁰ Hóman Bálint szerint a városnak három sarkalatos szabadsága van: a városi bíró hatásköre minden ügyre kiterjed, a városnak teljes autonómiája, illetve vámmentessége van.¹¹ Fügedi Erik meghatározásában a város jogi, egyházi és gazdasági kiváltságokkal rendelkezik.¹² László Balázs ezek alapján meghatározott felosztása szerint a városi státusz elemeinek első és legfontosabb köre a szabad bíróválasztás és az igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó egyéb jogosultságok, a második kör a gazdasági szabadságok, a harmadik kör az egyéb szabadságok és kötelezettségek.¹³ Mindezek összevetése alapján láthatjuk, hogy a bíraskodási kiváltságok kiemelt jellege konszenzusnak tekinthető a téma kutatói körében.

III.2. A bíraskodási szabadságok osztályozása

A hospesközösségi kiváltságok összességéhez hasonlóan a bíraskodási kiváltságokat is két csoportba oszthatjuk: ezek között is vannak olyanok, amelyek minden oklevél részét képező, általános rendelkezések, és vannak különös kiváltságok, amelyeket csak egyes közösségek kapnak

¹⁰ Kubinyi: i.m. 153. o.

¹¹ Hóman: i.m. 459. o.

¹² Fügedi Erik: Középkori magyar városprivilegiumok. In: Tanulmányok Budapest múltjából XIV. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961. 19. o.

¹³ László Balázs: Bíraskodási szabadság a XIII. századi hospesközösségekben. *Studia Iuvenum Iurisperitorum* 2012/6. sz. 41. o.

meg. Eme kiváltságok egyenként történő részletezése előtt célszerű azokat röviden valamiféle rendszerbe foglalni.

Általános kiváltságok közé tartozik megyésispán, vagy várispán joghatósága alól történő kiemelés a király általi, hiszen ez fogja az adott hospesek autonómiáját megteremteni, ez biztosítja azt, hogy ők közvetlenül a király alá tartozzanak, ne pedig más úr alá. Ehhez szorosan kapcsolódik az az általános kiváltság, amely alapján a hospesek bírójukat szabadon választhatták meg maguk közül. Harmadikként pedig e bíró általában teljes, ritkábban korlátozott, de mindenképpen önálló joghatósága tartozik az általános kiváltságok közé.

Különös kiváltsággént meghatározhatjuk a városi bíró joghatóságának valamilyen formában idegenekre történő kiterjesztését, amellyel csak a zágrábi, nagyszombati, pozsonyi és nagykőrösi hospesek esetében találkozhatunk. További speciális kiváltság ezen a téren – amellyel csak a zágrábiak 1266-os kiváltságlevelében találkozunk –, amikor a király a városi bíró joghatóságát a város környéki falvakra is kiterjeszti. Még ebbe a kategóriába sorolhatók a részletes eljárási, illetve sajátos városi anyagi jogi rendelkezéseket, amelyeket szintén csak néhány oklevél (Nagyszombat [1238], Zágráb [1242, 1266], Pozsony [1291]) tartalmaz.

IV. Szabad bíróválasztás, a bíró joghatósága

IV.1. Bíróválasztás, a bíró

Amint arra korábbiakban utaltam, a szabad bíróválasztás és valamilyen fokú, formájú önálló igazságszolgáltatás minden oklevélben megjelenik, így legfeljebb kisebb eltérésekkel találkozhatunk. A falunagyot (*villicu, major villae*) vagy bírót (*iudex*) egy évre választották, általában Szent György ünnepén, ahogy ezt a soproniak 1277-es oklevele is megerősíti.¹⁴ Emellett a megválasztott személyt a közösség köteles volt a királynak bemutatni megerősítés végett. Erre találunk konkrét példát a zólyomi hospesek 1243. évi szabadságlevelében: „*bírójuk pedig, ugyanebben a faluban bárkit akarnak, a népek közös választásából legyen, mely választottat a királyi felségnek megerősítés végett mutassák be*”.¹⁵ A bírót akár többször is újraválaszthatták, továbbá a választással párhuzamosan a hospesek közösségei az alkalmatlan bíró letételére is jogosultak voltak.¹⁶ Ezt jól példázza a zágrábi hospesek 1242-es kiváltságlevele, amely a következőképpen rendelkezik: „*Cives autem liberam habeant undecunque uoluerint eligendi facultatem iudicem ciuitatis nobis presentandum, et mutandi eundem annuatim pro sue arbitrio uoluntatis*.” [A polgárok pedig, akit akarnak, azt válasszák meg szabadon városuk bírájának, mutassák be nekünk, és szabad belátásuk szerint cseréljék le évenként.].¹⁷

¹⁴ *Monumenta Arpadiana* 545. o.

¹⁵ Georgius Fejér: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* I–XI. Budae 1824–1844. IV/1. 332. o.

¹⁶ Béli Gábor: *Városi szokásjog az Ars Notaria alapján*. Publikon Kiadó, Pécs 2014. 62. o.

¹⁷ *Monumenta Arpadiana* 454. o.

IV.2. Teljes joghatóság

A közösségek maguk közül választott bírójának jellemzően teljes joghatósága volt, amely azt jelenti, hogy a hospesközösség teljes területén illetékes, hatásköre pedig minden ügyre kiterjed, hiszen ez jelenti a hospesközösség szabadságának alapját. Fontos kiemelni, hogy nem tartoztak a bíró joghatósága alá azok, akik ugyan a község területén éltek, de tisztüknél vagy jogállásuknál fogva mentességet élveztek, vagy pedig más, *iurisdictió*val rendelkező személy lekötelezettjei.¹⁸

Kiváló példája a teljes joghatóságnak a soproni hospesek 1277-es oklevele is mindjárt az elején deklarálja, hogy: „*quod iudem ciues a iurisdictione et potestate ac iudicio omnium baronum nostrorum et specialiter comitum Supruniensium pro tempore constitutorum exempti penitus et excepti habeantur*”,¹⁹ tehát a többi hospesközösséghez hasonlóan a várispán minden joghatósága megszűnik a közösség felett és a választott bírójuk ítélkezik ezentúl felettük, „*mind kisebb, mind nagyobb*” ügyekben. Nagyobb ügyek alatt az oklevél alapján emberölési és vérontási ügyeket kell értenünk.

Egyes esetekben a hospesek bírójának idegenek feletti joghatóságát is megállapítják az oklevelek. A zágrábiak 1242-es kiváltságlevele szerint: „*Hasonlóképpen, ha valamely idegen a városba érkezvén (...) a fentebb mondotthoz hasonló [emberölést] valósít meg, a városi bíró által ítéltessen, és ugyanilyen büntetésnek vettessen alá. Ha pedig a város lakói közül bárkit vagy idegent a város határain belül lopáson vagy rablásra érnek, a város bírója büntesse meg*”²⁰, vagyis a város területén, idegen által elkövetett bűncselekmény esetén a városi bíró rendelkezett *iurisdictió*val. Zágráb mellett Nagyszombat és Nagykőrös közössége rendelkezett nagyobb ügyekben idegenekre is kiterjesztett bíraskodási hatalommal. A pozsonyi hospesek 1291-es kiváltságlevele alapján továbbá az is megállapítható, hogy a városba lakás céljából költözők a hospesekkel egy tekintet alá estek és a bíró joghatósága alá kerültek.²¹

A zágrábi hospesek esetében, 1266-os kiváltságlevelük alapján, bírójuk nemcsak teljes és meghatározott esetekben idegenekre is kiterjedő joghatósággal rendelkezett, hanem a környékbeli falvak jobbágynak ügyeire is kiterjedő joghatóságot kapott. Erre utal az oklevél következő rendelkezése: „*Item ciues de predicta ciuitate, nel iobbagiones de uillis ad ipsam pertinentibus, que prope territorium ipsius ciuitatis fuerint site, nallius iudicio, nisi iudicis ciuitatis, ad stare teneantur.*” [Hasonlóképpen, a nevezett község polgárai, vagy az ehhez tartozó falvak jobbágynak, amely falvak területe ezen város mellett fekszik, semmilyen más bíró elé, csakis a városi bíró elé tartozóznak menni].²²

¹⁸ Béli Gábor: Városi szokásjog... 43. o.

¹⁹ Monumenta Arpadiana 545. o.

²⁰ Monumenta Arpadiana 451. o.

²¹ Béli Gábor: Városi szokásjog... 50. o.

²² Monumenta Arpadiana 510. o.

IV.3. Korlátozott joghatóság

Kivételes esetekben, főleg a korai okleveleknél, illetve kisebb jelentőségű, földrajzi fekvésüket tekintve kevésbé központi jellegű hospesközösségnél (lásd: Beregszász, Iharosberény) találkozhatunk olyan esetekkel, ahol a király nem biztosít a hospesek közösségének teljes joghatóságot, esetleg fenntartja az ispán joghatóságát.

A győriek 1240-es oklevelében fedezhetünk fel ilyen eltérést a később általánossá váló gyakorlattól: „*Item statuimus ne curialis comes suum seruientem agentem iudicare presumat sed comiti conseruet iudican dum et comes non iudicet eos nisi in presencia iobba gionum castru*”.²³ Ez az ispán joghatósága alatt hagyta a városi bíraskodást, mivel itt még a győri népek nem szakadtak el a várszervezettől. Majd csak az 1271-es oklevél adja meg Győr hospesei számára a szabad bíróválasztás jogát és rögzíti, hogy kisebb-nagyobb ügyekben szintén ítéltet felettük a bírójuk.²⁴ Bars oklevelében (1240) is korlátozó rendelkezésekkel találkozunk: a barsi hospesek ugyan maguk választanak falunagyot (*villicus*), de oklevelük úgy rendelkezik, hogy „*azt az ügyet pedig, mely valaki számára vérontásra vagy szabadság elvesztésére mehet, a vár ispánja ítélje, jelen lévén majd a falunagy*”²⁵, tehát a halállal vagy szabadságvesztéssel fenyegetett cselekmények felett való ítélkezést az ispán hatáskörében hagyja.

A IV. Béla által 1269-ben Késmárknak adományozott kiváltságlevél alapján a király a késmárki hospesek bírójának hatáskörét is korlátozza, tudniillik a lopási, tizeddel kapcsolatos, a vérségi, illetve pénzverési ügyekben nem ő, hanem a király által kinevezett bíró (*judex noster pro tempore constitutus*) tartozik ítélni. A szabadságlevél az ezen ügyekben kiszabott bírságok megosztásáról is rendelkezik: „*a bírság harmadát kapja az elöljáró, két részt pedig a mi bírónk követeljen magának jog szerint*”.²⁶ A beregszásziak 1247-es szabadságlevele is a király nevében eljáró bírói helyettesre (*vice noster judex*) bízta a vérontási, lopási és emberölési ügyeket.²⁷ Hasonló korlátozó rendelkezésekkel találkozhatunk az iharosberényi hospesek kiváltságlevelében is: „*Hasonlóképpen, elöljárójuk tartozzon felettük ítélni a csekélyebb ügyekben, és a bírság harmadát magának tartsa meg, a másik két rész pedig ispánjuknak maradjon*”.²⁸ Fontos hozzátenni, hogy a király delegált bírója nem az ispán vagy más rendes bíró (pl: vajda) volt, hanem egy önálló király által kinevezett bíró, akinek *iurisdictio*-ja csak a meghatározott ügyekre terjedt ki.²⁹ Dobronya és Bábaszék, illetve Beregszász hospesközösségeinek oklevelei arról rendelkeznek, hogy a súlyosabb ügyeket a hospeseknek a „*király jelenlétére*” kell vinniük, saját bírójuk azokat nem ítélteti.³⁰ Bár a királyi jelenlét (*praesentia regia*)

²³ *Monumenta Arpadiana* 448. o.

²⁴ *Monumenta Arpadiana* 526. o.

²⁵ Wenzel Gusztáv (szerk.): Árpád-kori új okmánytár I-XII. Pest-Budapest 1860-1874. VII. 65. o.

²⁶ *Monumenta Arpadiana* 517. o.

²⁷ *Monumenta Arpadiana* 471. o.

²⁸ *Monumenta Arpadiana* 506. o.

²⁹ Béli Gábor: Városi szokásjog... 22. o.

³⁰ *Monumeta Arpadiana* 482. o., 471. o.

bíróságán általában az országbíró kúrián belüli ítélezését értjük,³¹ ezzel szemben itt a király jelenléte alatt szó szerint magának a királynak a bíraskodását, vagy az őt helyettesítő tárnokmester (*magister tavernicorum*) bíraskodását kell értenünk. Magyarigen és Boroskrakkó esetében találkozunk azzal a korlátozással, hogy a közösség bírója csak abban az esetben ítélezhet, ha mindkét fél közülük való, amennyiben az egyik fél idegen, akkor a vajda (mivel erdélyi hospesközösségekről van szó, tehát az erdélyi vajda) ítélezik.³²

IV.4. Esküdtek

A hospesközösségek bírói mellett esküdtek is működtek, mint a *magistratus* részei. Először a vizsgált oklevelek közül a nagyszombatiaknak adott 1238-as szabadságlevél rendelkezik tizenkét esküdtről.³³ A tizenkettes szám ismét megjelenik a nyitrai hospesek 1248-as privilégiumlevelében, amely a következőképpen rendelkezett: „*előljárójuk, akit az időre választottak, minden pénz-, polgári és bűnügyükben, a fehérvári polgárok mintájára, tizenkét esküdttel tartozik a végső ítéletet meghozni*”.³⁴ Ezen rendelkezés utal a fehérváriak 1237-es oklevelére (sajnos ez utóbbi nem maradt fenn, csak más oklevelek utalnak rá, gyakran fehérvár kiváltságát, a „*libertas Albensis*”-t kapják más közösségek is, innen tudunk róla), így tehát minden bizonnyal a fehérvári hospesek bírója mellett is 12 esküdt működött, továbbá a fehérváriak szabadságában részesülő egyéb hospesközösségeknél is így épülhetett fel a közösség *magistratusa*. Ehhez képest kivételes szabályozásnak tűnik, hogy a pozsonyi hospesek 1291-es szabadságlevele főszabályként tíz „*rendes*” esküdt polgár közreműködését írja elő. Ugyanakkor meghatározza azt az esetet, amikor ez a tíz esküdt kiegészül két „*különös*” esküdttel, a következőképpen: „*ha valaki ebből a városból vagy a kültelepülésekről kárt okoz a tartományban, és ugyanezen város területének határát át tudja lépni, azt a bíró tizenkét városi esküdttel és a felperes a sérült dolog helyén tartozzon elítélni, hacsak nem ugyanezen városban vagy e város kültelepülésein történt az eset*”.³⁵

V. Egyéb igazságszolgáltatással kapcsolatos rendelkezések

Általánosságban kijelenthető, hogy a kiváltságlevelek nem tartalmaznak részletes eljárásjogi rendelkezéseket, inkább dominánsan közjogi jellegűek, ennek ellenére néhány forrásban mégis találkozhatunk ilyenekkel. Több közülük a perorvoslatokhoz kapcsolódik, amelyre a bíró eljárási szabálysértése esetén kerülhet sor. Ezt a szabadságlevelek a következőképpen fogalmazzák meg: Sopron [1277]: „*az igazság szolgáltatásában hanyagul járna el*”,³⁶ Győr [1271]: „*az ítéletet megtagadja*”,³⁷

³¹ Béli Gábor: Magyar jogtörténet. A tradicionális jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs 2000. 160. o.

³² *Monumenta Arpadiana* 447. o.

³³ *Monumenta Arpadiana* 444. o.

³⁴ *Monumenta Arpadiana* 498. o.

³⁵ *Monumenta Arpadiana* 613. o.

³⁶ *Monumenta Arpadiana* 545. o.

³⁷ *Monumenta Arpadiana* 526. o.

Körmend [1244]: „*valamely panaszosnak illő módon nem ad elégtételt*”,³⁸ Szatmárnémeti [1271]: „*ha nem törődne az igazság kiszolgáltatásával*”.³⁹ E rendelkezések továbbá meghatározzák, hogy ezekben az esetekben maga a bíró – nem pedig a peres felek – tartoznak a „*király jelenlétére*” menni, amely – ahogy fentebb említettem – jelentheti egyrészt magát a királyt, másrészt pedig a különös hatáskörrel rendelkező tárnokmestert, annak ellenére, hogy a királyi jelenlét bíróság (*presentia regia*) vezetője az országbíró (*judex curiae, judex curiae regiae, judex curiae regis*) volt.⁴⁰ Ezt támasztja alá a nyitraiak 1248-as kiváltságlevele is, amely kifejezetten a tárnokmester joghatóságát állapítja meg: „*(...)ha netán bosszas fáradozás ellenére sem tudnák (az ügyeket) befejezni, (...) hozzáák a mi vagy a tárnokmesterünk jelenlétére az igazság kiszolgáltatása és kiderítése érdekében*”.⁴¹

A legrészletesebb rendelkezéseket a zágrábi hospesek 1242-es,⁴² illetve 1266-os⁴³ oklevelei tartalmazzák. Ezek kiterjesztik a zágrábi bíró joghatóságát a hospesek, illetve idegenek közötti perekre, továbbá szabályozzák a bizonyítási eszközöket, amelyek közül – a korban szokatlan módon – kizárják a bajvívást és csak az tanúbizonyítást és az esküt tartják fenn. Tanú azonban csak hospes, vagy az idegen ellenérdekű féllel azonos jogállású személy lehetett. Az 1266-os oklevél tartalmaz anyagi jogi rendelkezéseket is, például megállapítja a sérelemdíj mértékét, amennyiben „*valamely polgár egy másik polgárt megsért, gyaláz vagy szidalmaz*”,⁴⁴ ezen kívül inkább büntetőjogi tényállásokkal találkozhatunk, szabályozza az emberölést, testi sértést és meghatározza ezek büntetési tételét, továbbá – ahogy azt a joghatóság kapcsán kifejtettem – ilyen esetekben a bíró büntető joghatósága kiterjed azokra az idegenekre is, akik e bűncselekményeket a város területén követik el. A büntetések tekintetében a talio-elv érvényesül („*Ha valamelyikük mást pofon üt, vagy rosszindulatúan megtépi a haját, ugyanazon büntetést szenvedje el*”),⁴⁵ de sok esetben a testi büntetés mellett vagy ahelyett pénzbüntetést is előír, amelynek egy részét a közösség javára kellett fizetnie az elkövetőnek.

VI. Összegzés

A XIII. század királyi hospesközösségei a szabad királyi városok előképeinek tekinthetők, autonómiájuk elsősorban igazságszolgáltatási önállóságukban fejeződött ki. A szabad bíróválasztás, az önálló joghatóság, valamint az ispáni bíraskodás alóli kivonás mind olyan elemek, amelyek a

³⁸ Hazai okmánytár I-VIII. (szerk. Nagy Imre, Paur Iván, Ráth Károly, Véghely Dezső), Győr 1865-1873, Budapest 1876-1891. VI. 42. o.

³⁹ *Monumenta Arpadiana* 505. o.

⁴⁰ Béli: Magyar jogtörténet... 160. o.

⁴¹ *Monumenta Arpadiana* 498. o.

⁴² *Monumenta Arpadiana* 451. o.

⁴³ *Monumenta Arpadiana* 507. o.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Uo.

közösségek önrendelkezését erősítették, és hozzájárultak a városi fejlődés alapjainak megteremtéséhez. Bár a bírói joghatóság terjedelme közösségenként eltért, az általános tendencia az ispáni bíraskodástól való elszakadás irányába mutatott. Összességében a hospesközösségek privilégiumai a királyi hatalom – jóllehet, csekély mértékű, és mindenkor a király akaratán nyugvó – dekoncentrációjának és a középkori magyar városiasodás első lépéseinek fontos jogtörténeti lenyomatai.

Dr. Hengl Melinda PhD

egyetemi adjunktus (PTE ÁJK), Büntető és Polgári Eljárásjogi Tanszék, a Bűnügyi tagozat mentora

Az előzetes kényszergyógykezelés és a kényszergyógykezelés a kontinentális és a *common law* jogcsalád keretei között: a magyar és az angol szabályozás főbb sajátosságai

I. A jogrendszer fogalma és a jogcsaládok típusai

Minden társadalom rendelkezik bizonyos mértékű renddel azért, hogy a tagjai hosszabb ideig képesek legyenek egymással kölcsönhatásban létezni. Ez a rend (rendszer) azonban nem univerzális, mert a különböző társadalmak eltérő rendszereket alakítottak ki.¹

A jogrendszer fogalma nem egyenlő a jogi rendszer definíciójával. A jogi rendszer a szélesebb meghatározás, magába foglalja a jogi normákat alkotó és alkalmazó szervezeteket, valamint az ezeket megvalósító emberi magatartásokat is.² A jogi rendszer lényegét tekintve: „*a társadalom jogi jelenségeinek funkcionálisan összefüggő rendszere.*”³

A jogrendszer azonban csak a normatív elemeket tartalmazza, és értelmezhető tágabb vagy szűkebb megközelítésben is. Tágabb értelemben véve a jogrendszer rendezett összessége egy adott állam érvényes jogi normáinak és az azokhoz kötődő jogi előírásoknak. Szűkebb értelemben véve azonban a jogrendszer az adott állam esetén csak a hatályos jogszabályok rendezett összességét jelenti.⁴ A jogrendszer, mint összesség nem halmaz, hanem rendszer jellegű, ami megmutatkozik: a belső ellentmondás mentességben, a relatív koherenciában, a strukturáltságban és a tagozódásban.⁵ A jogrendszerek belső tagozódásában a történelmi körülmények, valamint a jogi szabályozás hagyományai és sajátosságai hatására eltérések tapasztalhatók. A tagozódás hatással bír pl.: a jogalkotásra és jogalkalmazásra, valamint a jogtudomány rendszerére is.⁶

A jogtudomány felől közelítve az egyes jogrendszerek különböző jogcsaládokba sorolhatók. Az osztályozás alapja lehet: 1.) az időrendi elkülönítés (ókori, középkori, újkori és legújabbkori jogrendszerek), 2.) a nyelvi-etnikai szempont (pl.: angol, francia, germán, japán, maláj, spanyol, szláv jogrendszerek), valamint 3.) a földrajzi felosztás (pl.: angolszász, afro-ázsiai, germán, romanista, szláv jogrendszerek). Továbbá a jogtechnikai megoldások, valamint a filozófiai, gazdasági és

¹ Gary Slapper – David Kelly: *The English Legal System*. Cavendish Publishing Limited, London – Sydney – Portland, Oregon 2003. 1-2. o.

² Szilágyi Péter: *Jogi alaptan*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2011. 361. o.

³ Visegrádi Antal: *Jogi alaptan*. Menedzser Praxis Szakkönyvtár és Gazdasági Tanácsadó Kft., Budapest 2015. 17. o.

⁴ Szilágyi: i. m. 361. o.

⁵ Szilágyi: i. m. 362. o.

⁶ Visegrádi: i. m. 17. o.

politikai szempontok mentén a 4.) – egyben a legelfogadottabb és legismertebb – csoportosítási szempontrendszer alapján elkülöníthető a négy mai jogcsalád: 1. a kontinentális, 2. a *common law*, 3. a szocialista, valamint 4. a vallási (muzulmán, hindu jog) és tradicionális (távol-keleti, fekete-afrikai).⁷

I.1. A kontinentális és a *common law* jogcsalád

A kontinentális jogcsalád története az ókori Róma jogával indult, és ezáltal a világ első jogcsaládjának tekinthető.⁸ A középkorban a római jog ötvöződött a kánonjoggal és a kereskedők szokásjogával, így alakult ki az a *ius communé* (közös jog), amely a kontinentális jogrendszerekkel bíró európai országok jogává vált. Ezen országoknak 2 csoportja különböztethető meg: a római-francia és a német-germán.⁹ A kontinentális jogrendszerek mára már tovább fejlesztették és több esetben módosították a több ezer évvel ezelőtti római jogot. Napjainkra ebbe a jogcsaládba tartozik Európa minden jogrendszere – kivéve Nagy Britanniát –, a latin-amerikai és a közel-keleti országok, Afrika országainak egy része, Indonézia és Japán is.¹⁰ A kontinentális jogrendszerekre a nemzetközi összehasonlító jogi irodalom: *civil law* jogrendszerekként hivatkozik (szembe állítva azt a *common law* jogrendszerekkel).¹¹

Főbb jellegzetességei 6 pontban foglalhatók össze. 1.) Az írott jogforrások (pl. törvények) jelentik a jogrendszer pilléreit. 2.) Viszonylagos absztraktság jellemző a jogszabályokra, mert az egyes konkrét esetektől függetlenül rögzítik az egyes magatartásmintákat. 3.) Optimális általánossággal bírnak a jogszabályok, tehát nem túl általánosak, de elég általánosak, ezáltal helyzetek meghatározott típusaira jól alkalmazhatók. 4.) Mereven elválik egymástól a jogalkotás és a jogalkalmazás. 5.) A joggyakorlat által kikristályosodott (a jogászok – bírók – által értelmezett jogszabályok) „másodlagos szabályok” is részét képezik. 6.) Önálló, zárt rendszerű joganyag, így – elméletben – minden felmerülő kérdés megoldható egy létező jogszabály értelmezésével.¹²

A *common law* (angolszász)¹³ jogcsalád modellje az angol jog, amely történeti jellegű, fejlődése egységes és töretlen. Minden régi jogszabály egyben mai is (kivéve, ha azóta lerontotta valamilyen szokás vagy ellenkező törvény) és annál nagyobb egy jogszabály tekintélye, minél régebben keletkezett. Napjainkban ebbe a jogcsaládba tartozik: az Angliára és Wales-re kiterjedő angol jog,

⁷ Visegrády: i. m. 18-19. o.

⁸ Visegrády: i. m. 19. o.

⁹ Kelemen Katalin – Mezei Péter: A kontinentális jogrendszerek. In: Internetes Jogtudományi Enciklopédia (szerk. Jakab András – Könczöl Miklós – Menyhárd Attila – Sulyok Gábor). <http://ijoten.hu/szocikk/a-kontinentalis-jogrendszerek> (2026. 04. 08.) 1. o.

¹⁰ Visegrády: i. m. 19. o.

¹¹ Kelemen – Mezei: i. m. 2. o.

¹² Visegrády: i. m. 19. o.

¹³ Szilágyi: i. m. 364. o.

az Amerikai Egyesült Államok joga (kivéve: Louisiana-t és Puerto Rico-t), Kanada joga, a volt Brit Nemzetközösség országainak joga (Ausztrália és Új Zéland), és a volt angol gyarmatok országainak joga (pl. Kenya).¹⁴ A *common law* kifejezés magyarul közös jogot vagy közönséges jogot jelent, de egyik nyelvben sem szokták ezt a szókapcsolatot lefordítani, mert ezáltal könnyen összekeverhető lenne a kontinentális jogrendszerhez köthető – szintén közös jogot jelentő – *ius communé*-val.¹⁵

Az angolszász jogrendszerek történeti struktúrája a jog történetileg kialakult rétegeiből áll: a *common law*-ból, az *equity*-ből és a *statute law*-ból.¹⁶ A *common law* az alapvető jogforrás, amely tartalmazza a büntetőjogot, a szerződési jogot és a polgári jogi felelősség szabályozását. Az *equity* napjainkban a jogrendszer másik alapvető – a *common law*-t kiegészítő – ágazata, amely magába foglalja a részvénytársasági jogot, a csődjogot, az ingatlanjogot, valamint a végrendeletek értelmezését és az örökségek felosztását. A *common law* és az *equity* együtt hozza létre az esetjogot (*case law*), ezzel szemben a *statute law* a törvényi jogot jelöli.¹⁷

Az angol jog főbb jellegzetességei – a kontinentális jogcsaládnál használt felsorolási rendszer szerkezetét követve, a következő – 6 pontban foglalhatók össze. 1.) A jogrendszer nem kodifikált, tehát nincs törvénybe foglalva szabályainak jelentős része. 2.) és 3.) Szabályai kevésbé elvontak és kevésbé általánosak, mert egy adott szabály egy konkrét vitás ügy eldöntésekor keletkezik, arra vonatkozik, majd a későbbiekben alkalmazzák azt más esetekre is. 4.) A királyi bíróságok: a Királyi Tábla Bíróság (*Court of King's Bench*), a Közönséges Perek Bírósága (*Court of Common Pleas*) és a Pénzügyi Bíróság (*Court of Exchequer*) joggyakorlatában alakult ki az alapvető jogforrásként szolgáló *common law*. 5.) Bíró alkotta jog a XIII. század óta, amely a XV. és a XVI. században továbbra is önálló fejlődési pályán haladva ellenállt – a kontinensen általánossá váló – római jog recepciójának, ezáltal a jogfejlesztés motorja a precedensrendszer lett. 6.) Nyílt rendszerű joganyag, amely lehetővé teszi minden kérdés megoldását, de nem tartalmaz minden körülmények között alkalmazandó anyagi jogszabályokat.¹⁸

A kontinentális és a *common law* jogcsalád fent kifejtett 6 szempont mentén történő összehasonlítása alapján tehető legfőbb megállapításokat a következő táblázatba rendezve összegzem:

¹⁴ Visegrád: i. m. 20. o.

¹⁵ Kelemen Katalin: A common law jogrendszerek. In: Internetes Jogtudományi Enciklopédia (szerk. Jakab András – Fekete Balázs) <http://ijoten.hu/szocikk/a-common-law-jogrendszerek> (2026. 04. 08.)

¹⁶ Szilágyi: i. m. 364. o.

¹⁷ Visegrád: i. m. 20-22. o.

¹⁸ Visegrád: i. m. 19-20. o.

	<i>Kontinentális jogcsalád</i>	<i>Common law jogcsalád</i>
1.) Kodifikált?	Igen	Nem
2.) Elvontság (absztraktság)?	Viszonylagos absztraktság	Kevésbé elvont
3.) Általánosság?	Optimális általánosság	Kevésbé általános
4.) Jogalkotás és jogalkalmazás viszonya?	Mereven elválnak egymástól	Nem válnak el mereven egymástól
5.) Bírók szerepe?	A bírók által értelmezett jogszabályok („másodlagos szabályok”) is részét képezik	Bíró alkotta jog, precedensrendszer
6.) Rendszere?	Zárt rendszerű joganyag	Nyílt rendszerű joganyag

II. Az elmeállapot megfigyelése, az előzetes kényszergyógykezelés és a kényszergyógykezelés főbb szabályozási elemei a magyar és az angol jogrendszerben

A magyar jogrendszer a kontinentális jogcsaládba tartozik. A jogrendszer azonos jellegű jogszabályokból álló jogszabálycsoportokat magába foglaló jogágakra tagozódik, pl. büntetőjog.¹⁹

A büntetőjog 3 részre osztható: az anyagi, az alaki és a büntetésvégrehajtási jogra. Az anyagi büntetőjog jelenti a szűkebb értelemben vett büntetőjogot, és azon jogszabályok összességét, amelyek a büntetésekkkel, a bűncselekményekkel és a büntetőjogi jogkövetkezményekkel foglalkoznak, fő forrása a Büntető Törvénykönyv. Az alaki büntetőjog az elvont anyagi jogi jogszabályok konkrét megvalósítását szabályozza (Büntetőeljárás törvény). A büntetésvégrehajtási jog pedig a szankciók végrehajtásának fogantatási szabályait rögzíti.²⁰

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (továbbiakban: Be.) a bizonyítékokat két csoportra osztja: bizonyítási eszközökre (tanúvallomás, a terhelt vallomása, szakvélemény, pártfogó felügyelői vélemény, tárgyi bizonyítási eszköz és elektronikus adat) és bizonyítási cselekményekre (szemle, helyszíni kihallgatás, bizonyítási kísérlet, felismerésre bemutatás, szembesítés és műszeres vallomás ellenőrzés).²¹ A bizonyítási eszközök közé tartozó szakvélemény egyik speciális típusa az, amikor a szakvélemény megállapítása szerint a terhelt elmeállapotának hosszabb idejű szakértői megfigyelése indokolt. Ilyen esetben a hatóság – vádemelés előtt az ügyészség, vádemelés után a bíróság – elrendelheti a terhelt elmeállapotának megfigyelését. Az elrendelés esetén 1 hónapra (amely határidő 1 hónappal meghosszabbítható a megfigyelést végző intézet véleménye alapján) beutalja a terheltet az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetbe (ha fogva van), vagy a

¹⁹ *Visegrády*: i. m. 18-19. o.

²⁰ *Irk Albert*: A magyar anyagi büntetőjog. Dunántúli Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda R.-T. Pécs 1933. 7. o.

²¹ *Herke Csongor*: Magyar büntetőeljárás. Egyetemi jegyzet. Pécs 2026. 50. o.

jogszabály által meghatározott pszichiátriai fekvőbeteg-intézetbe (ha szabadlábon van).²² A bizonyítékok között szabályozza a Be. az elmeállapot megfigyelését, de ez tartalmilag inkább a kényszerintézkedések közé tartozna, mert lényegében kényszer alatti megvizsgálását jelenti az előzetes kényszergyógykezelés feltételeinek.²³

Az előzetes kényszergyógykezelés elrendelésére többnyire azon adatok alapján kerül sor, amelyek az elmeállapot megfigyelése során keletkeztek.²⁴ Az előzetes kényszergyógykezelés a Be. felosztása szerint a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedések közé tartozik.²⁵ A magyar kényszerintézkedési rendszer 2 részre osztható: a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedésekre (az előzetes kényszergyógykezelés mellett ide tartozik: az őrizet, a távoltartás, a bűnügyi felügyelet és a letartóztatás) valamint a vagyont érintő kényszerintézkedésekre (kutatás, motozás, lefoglalás, zár alá vétel, elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tétele és tárhelyszolgáltatás felfüggesztése).²⁶ „Az előzetes kényszergyógykezelés a kóros elmeállapotú terhelt személyi szabadságának bírói elvonása a jogerős ügydöntő határozat meghozatala előtt.”²⁷ A vádemelés előtt elrendelt kényszerintézkedés az elsőfokú bíróság tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig tart, de tartamának maximális ideje 6 hónap lehet, az időtartamot a bíróság a vádemelés előtt alkalmanként legfeljebb 6 hónappal meghosszabbíthatja.²⁸ Az előzetes kényszergyógykezelést is az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben kell fogatosítani. Az előzetes kényszergyógykezelés feltételei azonosak a kényszergyógykezelés feltételeivel.²⁹

A kényszergyógykezelést a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) az intézkedések között szabályozza.³⁰ A kényszergyógykezelést a bíróság rendelheti el,³¹ elrendelésének 4 feltétele a következő: kóros elmeállapot, személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó bűncselekmény elkövetése, bűnmegelőzési érdek, valamint büntethetőség esetén 1 évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetés kiszabása.³² A kényszergyógykezelést akkor kell megszüntetni, ha már nem áll fenn a szükségessége.³³ A kényszergyógykezelés végrehajtási helye is az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet.³⁴

²² A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (továbbiakban: Be.) 195. § (1) bekezdés

²³ Herke: Magyar büntetőeljárás... 67. o.

²⁴ Uo.

²⁵ Be. 272. § (1) bekezdés e) pont

²⁶ Be. 272. § (1)-(3) bekezdés.

²⁷ Be. 301. § (1) bekezdés

²⁸ Be. 301. § (5) és (6) bekezdés

²⁹ Herke: Magyar büntetőeljárás... 68. o.

³⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) 63. § (1) bekezdés h) pont

³¹ A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (továbbiakban: Bv. tv.) 34. § (2) bekezdés

³² Herke: Magyar büntetőeljárás... 68. o.

³³ Btk. 78. § (2) bekezdés

³⁴ Bv. tv. 326. § (1) bekezdés

Az angol büntetőjogi kódex hiánya miatt nehezebben láthatók át az angol büntetőeljárás részletes szabályai, amelyek – a büntető eljárásjogi kodifikáció hiánya miatt – évszázadok alatt, fokozatosan jöttek létre. Napjainkban a legfőbb jogforrásainak a parlament által hozott, a büntető eljárásjogot érintő kb. 150 törvény (*Acts of Parliament*) tekinthető, amelyek közül néhány alkotmányos státuszú: az 1215-ös *Magna Carta*, az 1688-as *Bill of Rights* és az 1998-as *Human Rights Act*. A büntetőeljárás egyes meghatározó területeit szabályozó hangsúlyos parlamenti törvények közé tartozik pl.: a bíróságok szerkezetét és eljárásait rögzítő 1968-as *Criminal Appeal Act* (Büntetőjogi Fellebbezési Törvény), az 1980-as *Magistrates' Court Act* (Magisztrátusi Törvényszéki Törvény) és az 1981-es *Supreme Court Act* (Legfelsőbb Bírósági Törvény); valamint a rendőri erők szerkezetét meghatározó 1996-os és 1997-es *Police Act* (Rendőrségi Törvény), a rendőrségi bűnesetek kivizsgálását szabályozó 1984-es *Police and Criminal Evidence Act* (PACE, Rendőrségi és Büntető Bizonyítási Törvény). A *common law* és a törvényerejű jogszabályok (*statutory provisions*) keveréke alkotja: egyrészt a tárgyalást megelőző szakaszt szabályozó törvények körét, a vonatkozó parlamenti törvények közül kiemelendő pl.: az 1915-ös *Indictments Act* (Vádemelési Törvény) és az 1996-os *Criminal Procedure and Investigations Act* (Büntető Eljárásjogi és Nyomozási Törvény); másrészt a tárgyalás irányításának és a bűnügyi bizonyításnak a szabályait is, amelynél érdemes hangsúlyozni pl.: az 1898-as *Criminal Evidence Act*-ot (Bűnügyi Bizonyítási Törvényt). De pl. a *Rules Committees* (Jogszabályok Bizottságai) által alkotott, írott jognak számító, törvényszéki jogszabályok adják a büntetőeljárás részletes jogszabályainak egy jelentős csoportját, valamint több hivatalos dokumentum pl.: gyakorlati jogszabálygyűjtemény, belügyminisztériumi körlevél (*circularis*) és legfőbb ügyészi irányelv (*guidelines*) is kiegészíti a rendszert. Továbbá jelentős forrás az esetjog, amely az angol büntetőeljárás teljes területét szabályozza. Végső megoldásként – a büntető eljárási törvénytár hiányában – akár még történeti forrásokból (pl.: Sir James Fitzjames Stephen: „Anglia büntetőjogának történelme” című; vagy Sir Leon Radzinowicz: „Az angol büntetőjog története” című művéből) származó levezetések is, valamint híres jogtörténészek (pl.: John Langbein és John Beattie) kutatásai is felhasználhatók.³⁵

Az angol bizonyítási jog a sztenderd és a terhelő bizonyítási adatok összessége, amelyet a kizáró szabályok halmaza (törvényellenesen vagy nem megfelelő módon szerzett bizonyítékok, hallomás-bizonyítékok és rossz karakterű bizonyítékok) árnyal.³⁶ Az 1898-as *Criminal Evidence Act* (Bűnügyi Bizonyítási Törvény) és azóta bekövetkezett módosításai nem említik a szakvéleményt és a szakértői bizonyítékot.³⁷ Az 1984-es *Police and Criminal Evidence Act* (Rendőrségi és Bűnügyi Bizonyítékokról szóló Törvény) szabályozásában találhatók szakértőkkel kapcsolatos

³⁵ Herke Csongor: A német és az angol büntetőeljárás alapintézményei. Egyetemi jegyzet. Pécs 2011. 5-8. o.

³⁶ Herke: A német és az angol... 43. o.

³⁷ *Criminal Evidence Act* 1898 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/61-62/36> (2026. 04. 08.)

szabályozások is (pl. 81. szakasz a szakértői bizonyítékokról), azonban ez sem tartalmazza az elmeszakértői véleményt.³⁸ Az 1996-os *Criminal Procedure and Investigations Act* (Büntető Eljárásjogi és Nyomozási Törvény) 2026-os módosításának 6D szakasza foglalkozik a szakértőkkel és a szakvéleménnyel, azonban ez sem tartalmazza az elmeszakértői véleményt.³⁹ De az 1983-as, majd utoljára 2025-ben módosított⁴⁰ – Angliában és Walesben hatályos⁴¹ – *Mental Health Act* (Mentális Egészségügyi Törvény, továbbiakban: MHA) 35. szakaszában rögzített lehetőség (kórházba szállítás, a vádlott mentális állapotáról szóló jelentés elkészítése érdekében),⁴² véleményem szerint hasonlít a magyar Be. 195. §-ában rögzített elmeállapot megfigyeléséhez. Ez a 35. szakasz rögzíti, hogy a *Crown Court* (Koronabíróság) vagy a *Magistrates' Court* (Magisztrátusi Törvényszék) kezdeményezheti a szabadságvesztéssel büntető bűncselekményt elkövető vádlott meghatározott kórházba történő szállítását, abból a célból, hogy a mentális állapotáról jelentés készüljön, ha szóbeli vagy írásbeli orvosi vélemény alapján megalapozottan feltehető, hogy a vádlott mentális zavarban szenved, továbbá óvadék kiszabása esetén nem lenne lehetséges a jelentés elkészítése. A vádlottat 7 napon belül fel kell venni a kórházba, és a vonatkozó kórházi ápolás időtartama nem haladhatja meg megszakítás nélkül a 28 napot, vagy nem tarthat összesen 12 hétnél tovább. A kórházi ápolás hatálya alatt álló vádlott jogosult a saját költségén egy általa választott, független orvostól véleményt kérni a mentális állapotáról, és ez alapján a kórházi ápolás megszüntetését kérvényezni.⁴³

Az angol jog a főbb kényszerintézkedések között csak az őrizetbe vételt (*arrest*), a letartóztatást (*detention*), a szabadlábra helyezést óvadék ellenében (*remained on bail*), a kutatást (*search*), a motozást (*search of person*) és a lefoglalást (*seizure*) szabályozza,⁴⁴ tehát a magyar jogban a fent részletezetteknek megfelelően a kényszerintézkedés között elhelyezett előzetes kényszergyógykezelést nem tartalmazza. De az 1983-as, majd utoljára 2025-ben módosított⁴⁵ MHA 36. szakaszában rögzített lehetőség (A vádlott kórházba szállítása, kezelése érdekében),⁴⁶ véleményem szerint hasonlít a magyar Be. 301. §-ában szabályozott előzetes kényszergyógykezeléshez. Ez a 36. szakasz rögzíti, hogy a Crown Court (Koronabíróság) a vádlottat az őrizetbe vétele helyett, a bíróság által meghatározott kórházba utalhatja, ha két orvos szóbeli

³⁸ *Police and Criminal Evidence Act* 1984 Section 81. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/section/81> (2026. 04. 08.)

³⁹ *Criminal Procedure and Investigations Act* 1996 Section 6D. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/25/section/6D> (2026. 04. 09.)

⁴⁰ *Mental Health Act* 2025 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2025/33/data.pdf> (2026. 04. 04.)

⁴¹ Lucienne Aguirre - Martina Padovano - Matteo Scopetti - Raffaele La Russa - Federico Manetti - Stefano D'Errico - Paola Frati - Vittorio Fineschi: Mental health law: a comparison of compulsory hospital admission in Italy and the UK. *Frontiers in Public Health* 06. October 2023. 3. o. <https://www.frontiersin.org/journals/public-health/articles/10.3389/fpubh.2023.1265046/full> (2026. 04. 02.)

⁴² MHA 1983 Section 35. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/20/section/35> (2026. 04. 04.)

⁴³ Uo.

⁴⁴ Herke: A német és az angol... 50-57. o.

⁴⁵ MHA 2025 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2025/33/data.pdf> (2026. 04. 04.)

⁴⁶ MHA 1983 Section 36. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/20/section/36> (2026. 04. 04.)

vagy írásbeli véleménye alapján meggyőződött arról, hogy a vádlott olyan jellegű vagy fokú mentális zavarban szenved, amely indokoltá teszi a kórházi kezelését és rendelkezésre áll a megfelelő orvosi ellátás. A vádlottat az érintett kórházba 7 napon belül fel kell venni, és a vonatkozó kórházi tartózkodás időtartama nem haladhatja meg a 28 egybefüggő napot, vagy nem lehet összesen 12 hétnél hosszabb. A kórházi elhelyezés hatálya alatt álló vádlott jogosult arra, hogy a saját költségén véleményt kérjen a saját mentális állapotáról egy általa választott, független orvostól, és ez alapján kérvényezze a kórházi elhelyezése megszüntetését.⁴⁷

Az angol jog 2020-as *Sentencing Act*-je (Büntetés kiszabási Törvénye) nem tartalmazza a kényszergyógykezelést.⁴⁸ Mentális zavarban szenvedő elkövetőkkel kapcsolatos nevesített rendelkezés is csak két szakaszában (78. és 232. szakasz) található, amelyekben többször is utal az 1983-as MHA-re.⁴⁹ Az MHA 37. szakaszának tartalma (37. A bíróságok hatásköre kórházi felvétel vagy gyámság elrendelésére),⁵⁰ véleményem szerint hasonlít a magyar Btk. 63. §-ában az intézkedések között rögzített kényszergyógykezelés tartalmához. Ez a 37. szakasz tartalmaz azokra az esetekre is szabályozást, amikor a *Crown Court* (Koronabíróság) szabadságvesztéssel büntethető bűncselekmény miatt ítéli el a terheltet, azonban a személyt a bíróság határozatában megállapított kórházba kell felvenni, mert két orvos szóbeli vagy írásbeli véleménye alapján mentális zavarban szenved, és ez olyan jellegű vagy mértékű, amely kórházi kezelését indokolja és rendelkezésre áll a megfelelő orvosi kezelés, továbbá – figyelembe véve az ügy összes körülményét, pl.: a bűncselekmény jellegét, az elkövető jellemét és a rendelkezésre álló egyéb lehetőségeket – ez a kórházi kezelés a legalkalmasabb módszer az ügy megfelelő rendezésére.⁵¹

Véleményem szerint – tartalmukat tekintve – a magyar jogban rögzített előzetes kényszergyógykezelés és kényszergyógykezelés „között” helyezkednek el az angol 1983-as MHA 38. szakaszában szabályozott ideiglenes kórházi végzések⁵². Mert ez a 38. szakasz azokat az eseteket szabályozza, amikor a *Crown Court* (Koronabíróság) vagy a *Magistrates' Court* (Magisztrátusi Törvényszék) szabadságvesztéssel büntethető bűncselekmény miatt ítéli el a terheltet, de az elkövető két orvos szóbeli vagy írásbeli véleménye alapján mentális zavarban szenved, és ez olyan jellegű, amely miatt a 37. szakasz szerinti kórházi végzés meghozatala lehet indokolt, azonban az előtt, először ideiglenes kórházi végzés meghozatalára kerül sor, amely alapján az érintett személy felvételre kerül a bíróság határozatában megállapított kórházba (amely csak olyan kórház lehet,

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ *Sentencing Act* 2020 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2020/17/contents> (2026. 04. 09.)

⁴⁹ *Sentencing Act* 2020 Section 78. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2020/17/section/78> (2026. 04. 09.) és Section 232. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2020/17/section/232> (2026. 04. 09.)

⁵⁰ MHA 1983 Section 37. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/20/section/37> (2026. 04. 04.)

⁵¹ Uo.

⁵² MHA 1983 Section 38. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/20/section/38> (2026. 04. 04.)

amelyben a véleményt adó orvosok legalább egyike dolgozik). Az ideiglenes kórházi végzés hatálya meghatározott ideig, de legfeljebb 12 hétig tarthat, ami további 28 napos időszakokkal meghosszabbítható, azonban maximális időtartama nem haladhatja meg a 12 hónapot. Az ideiglenes kórházi végzés hatálya megszűnik, ha az elkövetővel szemben kórházi végzés vagy más döntés meghozatala indokolt.⁵³ Meglátásom szerint az ideiglenes kórházi végzés az ideiglenes jellege miatt, továbbá azért, mert utána fennáll a kórházi végzés elrendelésének valószínűsége: közel áll a magyar Be. 301. §-ában szabályozott előzetes kényszergyógykezeléshez. De a leglényegesebb különbséget a kettő között abban látom, hogy az utóbbi elrendelésére csak a jogerős ügydöntő határozat meghozatala előtt kerülhet sor, míg az angol jogban szabályozott ideiglenes kórházi végzés az elítélést követően születik meg. És álláspontom szerint éppen ez – az ítélet utánisága – miatt közelít a magyar Btk. 63. §-ában rögzített kényszerintézkedéshez, azonban abban különbözik attól a legjelentősebben, hogy a fentebb részletezetteknek megfelelően a magyar kényszergyógykezelés végső időtartama nincs meghatározva, szemben az angol jogban rögzített ideiglenes kórházi végzés hatályának maximált időtartamával.

II. 1. Az elmeállapot megfigyelés főbb szabályozási elemeinek összehasonlítása a magyar és az angol jogban

Az elmeállapot megfigyelésére vonatkozó, fent részletezett magyar és angol szabályozási környezet összehasonlítása alapján tehető legfőbb megállapításokat a következő táblázatba rendezve összegzem:

<i>Elmeállapot megfigyelése</i>	<i>Magyar jog</i>	<i>Angol jog</i>
Melyik jogszabály szabályozza?	Be.	MHA (Mentális Egészségügyi Törvény)
Mikor kerül rá sor?	Ha a terhelt elmeállapotának hosszabb idejű szakértői megfigyelése indokolt.	Ha a terhelt mentális állapotáról jelentés készítése szükséges.
Ki rendelheti el?	Vádemelés előtt az ügyészség. Vádemelés után a bíróság.	Crown Court (Koronabíróság) / Magistrates' Court (Magisztrátusi Törvényszék)
Időtartama?	1 hónap (1 hónappal hosszabbítható)	Folyamatosan maximum 28 nap / Összesen maximum 12 hét

⁵³ Uo.

Hol?	Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben (ha fogva van) / Jogsabály által meghatározott pszichiátriai fekvőbeteg-intézetben (ha szabadlábon van)	Meghatározott kórházban
------	--	-------------------------

A tanulmányban fentebb kifejtettek és a fenti táblázat alapján megállapítható, hogy a magyar és az angol szabályozás – kisebb eltérések mellett – jelentős hasonlóságokat mutat az elmeállapot megfigyelése kérdésében. Bár különböző jogsabályok (a magyar jogban a Be., az angol jogban az MHA) szabályozza az elmeállapot megfigyelését, mégis hasonlóak az alapvető szabályai: az időtartama (a magyar jogban 1 hónap, az angol jogban max. 28 egybefüggő nap), az elrendelő hatóság meghatározása (mindkét jogban bíróság rendelheti el, bár a magyar jogban vádemelés előtt az ügyész is elrendelheti), és a végrehajtás helye (mindkét jogban kórház, bár a magyar jogban differenciáltabb a szabályozás, és van külön speciális helyszín – Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet – is). Véleményem szerint a magyar jogban a Be. rendszerében elhelyezett, differenciáltabb és részletesebb szabályozás megfelelőbb az elmeállapot megfigyelés szabályainak rögzítésére, mint az angol jogban az MHA keretei között megvalósuló szabályozás.

II. 2. Az előzetes kényszergyógykezeléshez kapcsolódó főbb szabályozási elemek összehasonlítása a magyar és az angol jogban

Az előzetes kényszergyógykezeléshez kapcsolódó, fent részletezett magyar és angol szabályozási környezet összehasonlítása alapján tehető legfőbb megállapításokat a következő táblázatba rendezve összegzem:

<i>Előzetes kényszergyógykezelés</i>	<i>Magyar jog</i>	<i>Angol jog</i>
Melyik jogsabály szabályozza?	Be.	MHA (Mentális Egészségügyi Törvény)
Mikor kerül rá sor?	Ha a kóros elmeállapotú terhelt, személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó bűncselekményt követett el, a bűnmegelőzési érdek ezt indokolja, és büntethetőség esetén	Ha két orvos véleménye alapján mentális zavarban szenved a vádlott és indokolt a kórházi kezelése.

	1 évi szabadságvesztésnél súlyosabban lenne büntethető.	
Ki rendelheti el?	Bíró	Crown Court (Koronabíróság)
Időtartama?	Az elsőfokú bíróság tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig, de maximum 6 hónapig. (Vádemelés előtt alkalmanként maximum 6 hónappal meghosszabbítható.)	Maximum 28 egybefüggő nap / Maximum összesen 12 hét
Hol?	Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben	A bíróság által meghatározott kórházban.

A tanulmányban fentebb kifejtettek és a fenti táblázat alapján megállapítható, hogy a magyar és az angol jog – egyes kisebb hasonlóságok mellett – eltéréseket mutat az előzetes kényszergyógykezeléshez kapcsolódó szabályozásban. Mindkét jogban hasonló az elrendelő (a magyar jogban a bíró rendelheti el, az angol jogban a *Crown Court* - Koronabíróság); és kissé hasonlít a végrehajtás helye (a magyar jogban ez az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet, az angol jogban pedig a bíróság által meghatározott kórház). De különböző jogszabályok (a magyar jogban a Be., az angol jogban az MHA) tartalmazzák az előzetes kényszergyógykezeléshez kapcsolódó rendelkezéseket. És jelentős eltérést mutat a maximális időtartam szabályozása (a magyar jogban 6 hónap, amely még 6 hónappal hosszabbítható; míg az angol jogban csak 28 egybefüggő nap vagy összesen 12 hét), valamint az elrendelés feltételrendszere is (bár mindkét jogban megjelenik a kóros elmeállapot (magyar jog) vagy a mentális zavar (angol jog) feltételként, azonban a további kritériumokban eltérések tapasztalhatók). Megfelelőbbnek tartom a magyar jog által alkalmazott azon megoldást, miszerint minden esetben az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben kerül végrehajtásra az előzetes kényszergyógykezelés, mert véleményem szerint ezáltal gyakorlottabb és tapasztaltabb szakemberekből álló személyzet áll rendelkezésre az előzetes kényszergyógykezeléshez. Jó megoldásnak tartom az angol szabályozás azon elemét, hogy két orvos véleménye szükséges a kórházi kezelés indokoltságának megállapításához, mert véleményem szerint ezáltal megalapozottabb bírói döntés meghozatalára van lehetőség. Ezért javaslom a magyar Be. 301. §-ának módosítását a következők szerintire: „Az előzetes

kényszergyógykezelés a kóros elmeállapotú terhelt személyi szabadságának bírói elvonása – *két egybehangzó orvosi szakvélemény alapján* – a jogerős ügydöntő határozat meghozatala előtt.”⁵⁴

II. 3. A kényszergyógykezelés főbb szabályozási elemeinek összehasonlítása a magyar és az angol jogban

A kényszergyógykezelésre vonatkozó, fent részletezett magyar és angol szabályozási környezet összehasonlítása alapján tehető legfőbb megállapításokat a következő táblázatba rendezve összegzem.

<i>Kényszergyógykezelés</i>	<i>Magyar jog</i>	<i>Angol jog</i>
Melyik jogszabály szabályozza?	Btk. és Bv. tv.	MHA (Mentális Egészségügyi Törvény)
Mikor kerül rá sor?	Ha a kóros elmeállapotú terhelt, személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó bűncselekményt követett el, a bűnmegelőzési érdek ezt indokolja, és büntethetőség esetén 1 évi szabadságvesztésnél súlyosabban lenne büntethető.	Ha a mentális zavarban szenvedő terheltet elítélik szabadságvesztéssel büntethető bűncselekmény miatt, és két orvos véleménye alapján kórházi kezelése indokolt.
Ki rendelheti el?	Bíróság	Crown Court (Koronabíróság)
Időtartama?	Nincs konkrét időtartam meghatározva (addig tart, ameddig szükséges).	Nincs konkrét időtartam meghatározva.
Hol?	Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben	A bíróság határozatában megállapított kórházban

A tanulmányban fentebb kifejtettek és a fenti táblázat alapján megállapítható, hogy a magyar és az angol szabályozás – kisebb eltérések mellett – hasonlóságokat mutat a kényszergyógykezelés kérdésében. Mindkét jogban hasonló az elrendelő (a magyar jogban a bíróság rendelheti el, az angol jogban a *Crown Court* - Koronabíróság); egyik jogban sincs konkrétan meghatározva az időtartama; és kissé hasonlít a végrehajtás helye (a magyar jogban ez az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet, az angol jogban pedig a bíróság által meghatározott kórház). De különböző jogszabályok

⁵⁴ Be. 301. § (1) bekezdés – az idézett §-ban dőltten szedett szövegrész a Szerző módosítási javaslata

(a magyar jogban a Btk. és a Bv. tv., az angol jogban az MHA) tartalmazzák a kényszergyógykezelés szabályait. Az elrendelés feltételrendszerében hasonlóság, hogy mindkét jogban megjelenik a kóros elmeállapot (magyar jog) vagy a mentális zavar (angol jog) feltételként, továbbá az elkövetett bűncselekmény szabadságvesztéssel fenyegetettsége, azonban a további kritériumokban eltérések tapasztalhatók (pl.: a magyar jog a bűnmegelőzési érdeket hangsúlyozza, az angol jog pedig a két orvosi vélemény szükségességét). Megfelelőbbnek tartom a magyar jogban rögzített azon szabályozást, hogy a kényszergyógykezelés végrehajtására minden esetben az egyetlen erre specializálódott intézményben (az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben) kerül sor, mert ezáltal álláspontom szerint tapasztaltabb és gyakorlottabb szakemberekből álló személyzet áll rendelkezésre a kényszergyógykezelés fogatosításához.

III. Összegzés

A tanulmányban párhuzamba állítva tárgyaltam az elmeállapot megfigyelésével, az előzetes kényszergyógykezeléssel és a kényszergyógykezeléssel kapcsolatban – a két eltérő jogcsaládhoz (kontinentális és *common law*) tartozó – magyar és angol szabályozási modell megoldásait.

Összegzésként a fent kifejtettek alapján megállapítható, hogy mindhárom elemzett témában tapasztalhatók hasonlóságok és eltérések is, az 5 vizsgálati szempont (Melyik jogszabály szabályozza?; Mikor kerül rá sor?; Ki rendelheti el?; Időtartama?; Hol?) mentén haladó elemzés eredményei alapján. Jelentős különbség, hogy mindhárom esetben lényegesen eltérnek a vonatkozó jogszabályok: míg a magyar jogban a Be.-ben, a Btk.-ban és a Bv. tv.-ben található az érintett §-ok, addig az angol jogban az MHA külön része (III. rész) tárgyalja a büntetőeljárásban érintett vagy elítélt betegekre vonatkozó szabályokat.⁵⁵ Az elmeállapot megfigyelése esetén – kisebb eltérések mellett – jelentős hasonlóságok tapasztalhatók a két vizsgált jogban. Azonban az előzetes kényszergyógykezeléshez kapcsolódó szabályozásban – egyes kisebb hasonlóságok mellett – inkább eltérések tapasztalhatók. Míg a kényszergyógykezelés témájában – kisebb eltérések mellett – hasonlóságok mutatkoznak.

Az elemzés során – a párhuzamba állításon túl – kifejtettem véleményemet egyes szabályozási elemekkel összefüggésben, valamint javaslatot fogalmaztam meg a magyar Be. szövegének módosítására az előzetes kényszergyógykezeléssel kapcsolatban.

⁵⁵ MHA 1983 <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/20/contents> (2026. 04. 04.)

Kovács Virág

alumni (PTE ÁJK), az ÓNSZ Elméleti-Történeti Tagozatának volt tagja

A veszélyes állat által okozott kárért viselt felelősség egyes kérdései az ókori Rómában és a hatályos magyar magánjogban¹

I. Bevezető gondolatok

Az állatok károkozása és az ezért viselt felelősség témaköre gyakran kutatott téma a magyar magánjoggal foglalkozó szakirodalomban, aktualitása pedig permanens, hiszen az állattartás szükségszerűen együtt jár az esetleges károkozás lehetőségével. Már a római magánjogban – a XII táblás törvények idejétől kezdődően – megjelentek az állatok károkozásával kapcsolatos kárfelelősségi tényállások és szabályok, hatásuk pedig a mai magyar polgári jogban is érzékelhető.

A tanulmány célja, hogy bemutassa – a vonatkozó primer források alapján – a római jogban, az állatok károkozása esetében felmerülő kárkötelmek és alkalmazható keresetek közül az *actio de feris*t, amely kifejezetten a veszélyes állat károkozása esetében állt a károsult (és egyéb) személy rendelkezésére kárigényének érvényesítésére.

A cikk összehasonlítás céljából kitér a hatályos Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk. vagy új Ptk.) veszélyes állat károkozása esetében alkalmazandó normáira, illetve ehhez kapcsolódóan a veszélyes állat, valamint a veszélyes ebek tartásának egyes kérdéseire, külön kiemelve a téma római jogi relevanciáját.

II. Az állatkárokból eredő kötelmek római jogi szabályozásának rövid áttekintése

Az állatkárokból eredő kötelmek Gaius felosztása alapján a vegyes kötelmek, vagyis a *variae causarum figurae* közé tartoztak a római jogban, hiszen nem voltak besorolhatóak sem a szerződések, sem a jogellenes cselekmények (Justinianus felosztása alapján pedig sem a *quasi-contractus*ok, sem a *quasi-delictum*ok) közé, joghatásként azonban mégis kötelmi viszony fűződött hozzájuk a jogalkotó akaratából. Ezek a kötelmek a dolog tulajdonosát, illetve birtokosát terheltek pusztán a tulajdonjog, illetve a birtokjog alapján, így, mint *extravagantes*, a dologi jog körében is lehetne velük foglalkozni,

¹ A 2025-2.1.1-EKÖP számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium, Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, az EKÖP-25-2-II-PTE-811 kódszámú Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Programjának finanszírozásában valósult meg.

azonban hagyományosan a kötelmi jogban, az *ex lege* kötelmek eseteiként szokás őket tárgyalni.² Fontos kiemelni, hogy a római jog, ellentétben az ókori Kelet jogrendszereivel, valamint bizonyos görög városállamok jogával, nem vonta az állatokat a büntetőjog szabályozási körébe,³ Polojac megfogalmazásában ez alapján a római jog racionálisabb szabályozást is követett a görögénél.⁴

A római jogban nem létezett általános szabály az állattartóknak a tulajdonukban álló állatok által okozott károkért viselt felelősségére, az ide vonatkozó tényállások egy része azonban már az archaikus jogban, a XII táblás törvények idején rögzítést nyert.⁵ Az azonban teljesen közömbös volt ekkor, hogy az állat tulajdonosának akaratából vagy anélkül okozta a kárt. A tulajdonosi helyzet az a kapcsolóelv, amely az állat gazdájának felelősségét megteremtette.⁶

Ha tehát az állat gazdás volt, a károsult rendelkezésére kárigénye érvényesítése végett a civiljog az állatkárok esetére a következő kereseteket biztosította: az *actio de pauperiet*, a négy lábú háziállat károkozása esetére (ha az *contra naturam*, azaz természetével ellentétes módon viselkedett) az *actio de pastu pecorist* a tilosba belegelő állat gazdája ellen, valamint az *actio de ferist* a vad, veszélyes állat károkozása esetére.⁷

III. Felelősség a veszélyes állat károkozásáért – az *actio de feris*

A római állattartás körében szükséges kiemelni a gyakori állatviadaloikat (*venationes*), illetve azt, hogy az arisztokraták körében is igen népszerűnek számított a vadállatok (kedvtelésből) tartása. Mindezek, valamint az állatok számának gyors növekedése szükségessé tették, hogy az állattartás szabályozása kiegészüljön, mely feladat az *adeilis curulisekre* hárult: nekik kellett gondoskodniuk az állatviadaloik megrendezéséről, továbbá a közúti forgalom rendjéről és biztonságáról is.⁸

² Benedek Ferenc - Pókecz Kovács Attila: Római magánjog. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest 2021. 254-255. o.

³ Nótári Tamás: Milena Polojac: Actio de pauperie and Liability for Damage Caused by Animals in Roman Law. Jogelméleti Szemle 2010/3. sz.

https://epa.oszk.hu/05200/05288/00043/pdf/EPA05288_jogelméleti_szemle_2010_3_10.pdf (2026. 03. 25.).

⁴ Milena Polojac: Actio de pauperie: anthropomorphism and rationalism. Sabinet African Journals. 2012. 119. o. <https://journals.co.za/doi/abs/10.10520/EJC130304> (2026. 03. 25.).

⁵ Földi András - Hamza Gábor: A római jog története és intézményei. Novissima Kiadó, Budapest 2022. 584. o.

⁶ Pólay Elemér: A felelősség kérdése a római jogban a Tizenkéttáblás Törvény idején. In: Antik Tanulmányok Studia Antiqua II. szám. Akadémiai Kiadó, Budapest 1991. 123. o., Kovács Virág: Állatkárok és felelősség a római jogban. Az *actio de pauperie*. Scriptura 2025/2. sz. 81. o. https://onszak.pte.hu/userfiles/cikk/256/scriptura25ii_kovacs.pdf (2026. 03. 25.).

⁷ Lásd: Benedek, Pókecz Kovács: i. m. 255-256. o., Földi, Hamza: i. m. 584. o.

Ezekből kettő, az *actio de pauperiet* és az *actio de pastu pecorist* már a XII. táblás törvény is említi. Pólay: i. m. 122. o.

Az állatkárokból eredő felelősség kérdésében lásd még: Bernard S. Jackson: Liability for Animals in Roman Law: An Historical Sketch. The Cambridge Law Journal, 37/1. sz. 1978. 122-143. o.

https://www.jstor.org/stable/4506064?searchText=animals+roman+law&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Danimals%2Broman%2Blaw%26so%3Drel&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv2%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Ab2126fef42ea25a3240e28bf5d01e69&seq=1 (2026. 03. 30.).

⁸ Sárny Pál: Kutatartás az ókori Rómában: szokások, tanácsok, jogszabályok. In: Jogi kihívások és válaszok a XXI. században 4. (szerk.: Varga Zoltán) Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2025. 296. o.

Ha közút vagy valamely köztér környékén egy veszélyes állat a járókelőket megsebesítette, az *aediles curules*⁹ az állat tulajdonosa ellen keresetet adott.¹⁰ A kereset az *aediles curules edictum*án alapult, és az ellen lehetett indítani, aki vad- vagy veszélyes állatot tartott a közút mellett. Az *edictum* három különböző esetet határozott meg: az állat szabad ember halálát okozta, szabad embernek sérülést, vagy egyéb károkat okozott.¹¹ Az egyéb kár lehetett bármilyen vagyontárgy sérülése, megrongálódása, megsemmisülése, elpusztulása, rabszolga halála vagy testi sérülése.¹²

Az *edictum* kibocsátásának időpontja pontosan nem ismert. Sáry szerint akkor kerülhetett erre sor, amikor az *actio de pauperie* még nem volt alkalmazható a kutya, illetve a házisertés által okozott károk eseteire.¹³

Ulp. D. 21, 1, 40, 1

„Deinde aiunt aediles: *„ne quis canem, verrem vel minorem aprum, lupum, ursum, pantheram, leonem”...*”

Paul. D. 21, 1, 41

„Et generaliter aliudve quod noceret animal, sive soluta sint, sive alligata, ut contineri vinculis, quo minus damnum inferant, non possint, ...”

Az *actio de feris* tehát vad (veszélyes) állatok károkozása esetén állt rendelkezésre, ha az állatot közút közelében tartották, és az halált, személyi sérülést vagy dologi károkat okozott.¹⁴ A vadállatok esetében is élt az a szabály, hogy a felelősséget akkor lehetett megállapítani, ha volt az állatnak gazdája, legalábbis a károkozás idején.¹⁵ Az első idézett Digesta fragmentum felsorolja azoknak a vadállatoknak a körét, amelyek esetében az *edictum* megtiltotta, hogy azokat olyan helyen tartsák, „*ahol az emberek jární szoktak, s ahol így ezek az állatok sérelmet vagy kárt okozhatnak.*” Ilyen állat például a kutya, a sertés, a vadkan, a farkas, a medve, a párduc, vagy az oroszlán.¹⁶

A felperes az *edictum* által meghatározott első esetben elsősorban az elhunyt rokona, örököse lehetett, ha az elhunyt hatalomalatti volt, akkor pedig a *paterfamilias*. Másodsorban lehetett viszont bármely római polgár, Sáry szerint ugyanis valószínű, hogy a kereset *popularis actio* volt. Az *edictum*

⁹ Ezt a kisebb *magistratusi* tisztséget Kr. e. 367-ben, a *praetorokéval* együtt létesítették. Felügyelték a középületeket, középítkezéseket (*cura aedium*), rendészeti jogkört gyakoroltak (*cura Urbis*), ellenőrizték a piaci árakat és biztosították a gabonaellátást (*cura annonae*), valamint gondoskodtak a nyilvános játékok megrendezéséről (*cura ludorum*). A két tisztségviselő rendelkezett *ius edicendi*vel és *iurisdictio*val, valamint bírságolási, zálogolási, lefoglalási és egyéb (pl.: piacrendészeti) jogkörök is megillették őket. Földi, Hamza: i. m. 21-22. o.

¹⁰ D. I. C. Ashton-Cross: Liability in Roman Law for Damage Caused by Animals. The Cambridge Law Journal 11/3. sz. 1953. 396-397. o. <https://www.jstor.org/stable/4504151?seq=1> (2026. 03. 25.), Földi, Hamza: i. m. 584. o.

¹¹ Polojac: i. m. 119. o.

¹² Sáry: i. m. 296. o.

¹³ U. o.

¹⁴ Sáry: i. m. 298. o.

¹⁵ Ashton-Cross: i. m. 395. o., Inst. IV. 9. pr., D. 9, 1, 10.

¹⁶ Sáry: i. m. 296. o.

második nevesített esetében a felperes a sértett személy volt (vagy hatalomalatti esetében szintén a *paterfamilias*), a harmadik esetben pedig a megrongált dolog tulajdonosa, esetleg a dolog épségben maradásáért felelős személy.¹⁷

A keresetet olyan személy ellen lehetett indítani, aki az állatot tiltott helyen tartotta, ehhez nem volt szükséges, hogy az állattartó tulajdonos legyen. Az állattartó akkor is felelt, ha a kárt okozó veszélyes állat elszökött tőle, s így uratlanná vált.¹⁸

Ulp. D. 21, 1, 42

"... *qua vulgo iter fiet, ita habuisse velit, ut cuiquam nocere damnumve dare possit. si adversus ea factum erit et homo liber ex ea re perierit, solidi ducenti, si nocitum homini libero esse dicetur, quanti bonum aequum iudici videbitur, condemnnetur, ceterarum rerum, quanti damnum datum factumve sit, dupli*".

Sérülés esetén a kereset bírói mérlegelés által megállapított összegű kártérítésre ment,¹⁹ ha azonban az állat szabad ember halálát okozta, tarifális bírságra irányult, amely a justinianusi jogban 200 *solidus* összegben került meghatározásra. Az egyéb okozott kár esetében – ha összecszerűen meghatározható volt, akkor – a kártérítés *duplumra* ment.²⁰ Mindhárom esetben pénzbüntetés követelésére volt lehetősége a felperesnek, *noxába* adásra nem.²¹

Abszolút (vagy legalábbis objektív) felelősségről beszélhetünk ebben az esetben, a felperesnek nem volt szükséges a *culpa* bizonyítása, és feltehetőleg az állat provokálása (s ebből következő támadó magatartása), vagy a sérülést szenvedett személy közreható gondatlansága sem akadályozta meg a keresetindítást.²² Ezen a véleményen van Sárý is, azonban kiemeli, hogy a sértett közrehatásának relevanciája vitatott a szakirodalomban.²³

Paulus szerint a *praetori* jogfejlesztés kiterjesztette a keresetet más veszélyes állatokra is: kiemelten ide tartoztak az ökrök, a rúgásra hajlamos öszvérek vagy a megbokrosodott lovak – legyenek bármilyen ártalmasak, akár szabadon tartva, vagy megkötve.²⁴

¹⁷ Sárý: i. m. 297. o.

¹⁸ U. o., Vö.: *Ashton-Cross*: i. m. 396. o.

¹⁹ Sárý: i. m. 296. o.

²⁰ *Földi, Hamza*: i. m. 584. o., *Ashton-Cross*: i. m. 397. o., Sárý: i. m. 296. o.

²¹ Sárý: i. m. 297. o. Az *actio de pauperie* és az *actio de pastu pecoris* noxális keresetek voltak, így a kárt okozó állat tulajdonosa teljesíthetett a reparációval vagylagosan a kárt okozó állat *noxába* adásával is. *Földi, Hamza*: i. m. 584. o.

²² *Ashton-Cross*: i. m. 397. o.

²³ Sárý: i. m. 297. o. A szerző által idézett paulusi szöveghely (Paul. Sent. 1, 15, 3.) szerint az állat ingerlése esetében – ha az ennek okán támadta meg a károsult személyt – nem volt lehetőség a kereset megindítására. Vö.: Reinhard Zimmermann: *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford University Press, Oxford 1996.

²⁴ *Ashton-Cross*: i. m. 402. o., D. 21, 1, 41. és 43., lásd még: Sárý: i. m. 297. o.

Kárt okozó veszélyes állat esetén több kereset is rendelkezésére állt a kárt szenvedett félnek az *actio de feris*en kívül.²⁵ Justinianus Institutiói szerint (Inst. 4. 9. 1) bizonyos esetekben az *actio de pauperie* is megindítható volt, tehát a két kereset halmozására is volt lehetőség.²⁶

III.1. Kitekintés a veszélyes állat által okozott kárért viselt felelősség hatályos szabályozására

Az állatokat hatályos jogunk dologként definiálja, s ez nem elhanyagolható szempont a károkozásuk tekintetében sem. Lénárdné és Nochta megfogalmazásában az állatok „...bár élőlények, önálló jogalanyisággal nem rendelkeznek, nem jogképesek, nincsen cselekvőképességük. Az általuk okozott kár vonatkozásában a felelősség kizárólag az állattartó természetes vagy jogi személyt terhelheti.”²⁷

A felelősség az állatok károkozásáért cím alatt hatályos Polgári Törvénykönyvünk három tényállást szabályoz: a vadászható állat által okozott kárért való felelősséget, a veszélyes állat tartójának és a veszélyesnek nem minősülő állat tartójának felelősségét.²⁸ A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Ptk.) az állatok károkozásáért való felelősség alkalmazásában háziállat, vadállat, valamint vadon élő állat károkozását különböztette meg, az utóbbi kategóriát pedig külön törvény, a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvény (a továbbiakban: Vtv.) szabályozza (szabályozta). Az új Ptk. nem tartotta fent ezt a terminológiai rendet, melynek oka abban lelhető fel, hogy vannak olyan vadállatnak nem minősülő háziállatok, amelyek a fajta jellemzőinél fogva veszélyesek, valamint a Vtv.-ben szabályozottak szerinti vadkár (mező- és erdőgazdálkodásban okozott károk) „*olyan speciális szabályok vonatkoznak, amelyek idegenek a Ptk. teljes*

²⁵ 1.) Ilyen volt a D. 47. 11. 11. szerinti *praetori actio*. Nem sok információ maradt fent erről a lehetőségről, azonban Paulus szerint akkor volt használatos, amikor a kárt a vadállat közvetlenül, vagy közvetve (tehát az állattól való félelem) okozta. A forráshely kígyókat magukkal hordozó és bemutató emberekkel szemben a cselekmény súlyosságával arányos intézkedést irányzott elő, amennyiben a kárt a hullóktól való félelem okozza. *Ashton-Cross*: i. m. 396. és 400. o.

2.) Az *actio legis Aquiliae* (vagy *in factum actio*) alkalmazására *Ashton-Cross* nem talált példát, azonban véleménye szerint nincs ok arra, hogy miért ne lehetne alkalmazni pl.: egy gondatlan cirkusztulajdonossal szemben, aki nem kerítette be megfelelően az állatait. *Ashton-Cross*: i. m. 396. o.

²⁶ *Sáry*: i. m. 297., lásd még: *Ashton-Cross*: i. m. 399-400. o.

²⁷ *Lénárdné Maletics Borbála - Nochta Tibor*: Az állatok magánjogi státusz helyzetéről. Magyar Jog 2022./5. sz. <https://magyarjogfolyoirat.hu/mj/article/view/mj202205-8> (2026. 03. 29.).

Elérés útja: <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/9067791> (2026. 03. 29.).

²⁸ Az utóbbi két esetben az új Ptk. megtartotta a korábbi magánjogi kódex szabályozását (stiláris változtatásokkal). A gyakorlatban jogalkalmazási problémaként jelentkezett a háziállatok körének meghatározása, mert vannak olyan vadállatnak egyébként nem minősülő háziállatok (pl.: pitbull), amelyek akár teljesen kiszámíthatatlanul is viselkedhetnek, és rendkívül veszélyesek is lehetnek. A Ptk. ezért nem a háziállat–vadállat kategóriáit használja, hanem a veszélyes és veszélyesnek nem minősülő állatok között tesz különbséget. A megkülönböztetés törvényes alapját az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény (a továbbiakban: Ávtv.) 24. §-a határozza meg, amely szerint „A veszélyes állat tartójának felelősségére a Polgári Törvénykönyvnek a fokozott veszéllyel járó terékenységet folytatókra vonatkozó szabályait kell alkalmazni.” *Lábady Tamás, Parlagi Máttyás*, In: *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez* (szerk.: Gárdos Péter - Vékás Lajos), elérés útja: <https://uj.jogtar.hu/> (2026. 03. 29.).

kártérítés elvén nyugvó rendszerétől.” Így az oda nem tartozó, e szabályozás körén kívül eső eseteket a hatályos Ptk. külön, önálló felelősségi alakzatként szabályozza.²⁹

Az állatok által okozott károkért való felelősség szabályai hatályos polgári jogunkban tehát kettéválnak aszerint, hogy állattartás körében keletkezik-e a kár, vagy azt vadászható állat okozza, az állattartás körében pedig megkülönböztet a törvény veszélyes, illetve veszélyesnek nem minősülő állatok által okozott kárfelelősségi szabályokat.³⁰ A veszélyesnek nem minősülő állat tartója felelős az állat által elkövetett károkért, kivéve, ha bizonyítja, hogy az állat tartásával kapcsolatban őt felróhatóság nem terheli.³¹ A veszélyes állat tartójának felelősségére azonban eltérő szabályokat határoz meg a Ptk.

6:562. § [Az állattartás körében okozott kár]

„(2) Veszélyes állat tartója a veszélyes üzemi felelősség szabályai szerint felel.”

A vonatkozó Ptk. szakasz alapján a veszélyes üzemi felelősség³² szabályait indokolt alkalmazni abban az esetben, ha az adott állat a veszélyes állat kategóriájába esik. Ide tartozhatnak például az emberre veszélyt jelentő állatfajok, mint a cirkuszban fellépő, e célból tartott vadállatok, otthon tartott hullók, veszélyes rovarfajok.³³

A veszélyes állatok esetében is csak akkor lehet a felelősséget megállapítani, ha a veszélyes állatnak állattartója is van.³⁴ Az állattartó fogalmát az Ávtv. határozza meg, mely szerint *„állattartónak minősül az állat tulajdonosa, illetve az, aki az állatot vagy az állatállományt gondozza, felügyeli.”*³⁵ A polgári jogi felelősség szempontjából közömbös, hogy az állattartó tulajdonos-e, vagy valamilyen más, egyéb jogviszony alapján kerül az állat a birtokába, illetőleg a felügyelete alá. Nem minősül azonban állattartónak az állam mint a vadon élő állatok tulajdonosa, továbbá az sem, aki alkalmazottként vagy szövetkezeti tagként tart állatot.³⁶

Veszélyes állatnak az Ávtv. meghatározása alapján a veszélyes állatfajok egyedei minősülnek, melyek körét a veszélyes állatfajokról és egyedeik tartásának szabályairól szóló 85/2015. (XII. 17.)

²⁹ Ország Árpád: Felelősség az állatok károkozásáért. In: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja IV. kötet. (szerk: Osztovits András). Opten Informatikai Kft., Budapest 2014. 319. o.

³⁰ Nochta Tibor: Kártérítési Jog. Menedzser Praxis Kiadó, Budapest 2016. 166. o.

³¹ Ptk. 6:562. § (1) bekezdés.

³² A veszélyes üzemi felelősséghez lásd: Pusztahelyi Réka: A veszélyes üzemi felelősség egyes kérdései az új Ptk. rendszerében. Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXIII. 2015. 306–325. o.
https://matarka.hu/koz/ISSN_0866-6032/tomus_33_2015/ISSN_0866-6032_tomus_33_2015_306-325.pdf (2026. 03. 27.).

³³ Nochta: i. m. 167-168. o.

³⁴ Lénárdné - Nochta: i. m.

³⁵ Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1198. évi XXVIII. törvény (a továbbiakban: Ávtv.). 3. § 1. pont, Ország: i. m. 319. o.

³⁶ Nochta: i. m. 166-167. o.

FM miniszteri rendelet határozza meg.³⁷ A jogszabály külön mellékletben nevesíti a különösen veszélyes, a közepesen veszélyes, illetve az elővigyázatosságot igénylő állatfajok körét,³⁸ tartásuk részletes szabályai pedig – a rendelet mellett – az Ávtv.-ben,³⁹ illetve a kedvtelésből tartott állatok tartásáról és forgalmazásáról szóló 41/2010. (II. 26.) kormányrendeletben (a továbbiakban: kedvtelésből tartott állatok rendelete)⁴⁰ találhatóak meg. A veszélyes állat tartási helyéül szolgáló ingatlanon, ingatlanrészen a veszélyre felhívó, jól látható tartós jelzést kell elhelyezni, az állat fajának feltüntetésével. A veszélyes állat közterületen csak átmenetileg, közvetlen és állandó felügyelettel, ember és állat életét, testi épségét nem veszélyeztetve tartható. A veszélyes állat tartójának gondoskodnia kell az állat szökésének megakadályozásáról.⁴¹ Fontos megemlíteni, hogy az állattartásra vonatkozó hatósági előírások a polgári jog szempontjából tulajdonképpen csak védekezési minimumnak minősülnek: nem garantálják, hogy ha az állattartó ezeket a szabályokat, előírásokat betartja, akkor feltétlenül mentesül a polgári jogi kártérítési felelősség alól.⁴²

A veszélyes állatok témakörén belül külön ki szeretném emelni a veszélyes ebekre vonatkozó szabályrendszert, illetve az ide kapcsolható, releváns római jogi szabályozást. Veszélyes eb alatt hatályos jogunkban az állatvédelmi hatóság által egyedileg veszélyesnek minősített ebeket értjük.⁴³ Ez akkor történik meg, ha az eb fizikai sérülést okozott, és megvalósulnak a veszélyesnek minősítés jogszabályban meghatározott feltételei vagy az eb fizikai vagy pszichikai állapota alapján feltételezhető, hogy az embernek fizikai sérülést okozhat, és ez a veszélyhelyzet kizárólag az eb veszélyesnek minősítésével hárítható el.⁴⁴ Az eljárásba be kell vonni az ebek viselkedésének megítélésében jártas szakértőt.⁴⁵ A cikk által érintett témához ez alapvetően a kutyatámadásokon keresztül kapcsolódik, amelyek igen gyakran előforduló jogalapjai az állatok károkozása körében indult kártérítési pereknek. A veszélyes eb az Ávtv. szerint a polgári jogi szabályok szempontjából vadállatnak minősül.⁴⁶ Ez – a fentebb kifejtettek szerint – a régi Ptk. szerinti terminológia. A felelősségi szabály azonban változatlan, veszélyes eb esetén a veszélyes üzemi felelősség szabályai az irányadóak, úgy, ahogy veszélyes állatnál is.⁴⁷

A veszélyes eb a veszélyesnek minősítést követő 60 nap elteltével kizárólag a járási állat-egészségügyi hatóság által kiadott engedéllyel, az abban előírt tartási feltételek betartása mellett,

³⁷ A veszélyes állatfajokról és egyedeik tartásának szabályairól szóló 85/2015. (XII. 17.) FM miniszteri rendelet

³⁸ Ávtv. 20. § (2) bekezdése az állatok veszélyessége alapján e 3 kategóriát különbözteti meg.

³⁹ Ávtv. 20-24. §.

⁴⁰ kedvtelésből tartott állatok tartásáról és forgalmazásáról szóló 41/2010. (II. 26.) kormányrendeletben (a továbbiakban: kedvtelésből tartott állatok rendelete) 17/C-17/M. §.

⁴¹ Ávtv. 21. § (4)-(6) bekezdések.

⁴² *Ország* i. m. 320. o.

⁴³ Ávtv. 24/A. § (2) bekezdés.

⁴⁴ Ávtv. 24/A. § (1) bekezdés.

⁴⁵ Ávtv. 24/A. § (3) bekezdés.

⁴⁶ Ávtv. 24/A. § (6) bekezdés.

⁴⁷ Régi Ptk. 351. § (2) bekezdés: „Vadállat tartója úgy felel, mint az, aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat.”

ivartalanítva és transzponderrel megjelölve tartható.⁴⁸ Nyakörvén jól látható jelzést kell elhelyezni, amelynek egyik oldalán az eb tartó adatai, a másik oldalán az eb hívóneve és a „Veszélyes!” felirat szerepel. A veszélyes eb olyan megfelelően zárt, bekerített vagy elkerített helyen tartható csak, amely megakadályozza a közterületre vagy szomszédos magánterületre történő, felügyelet nélküli kijutását, továbbá, hogy embernek vagy állatnak sérülést okozzon. A veszélyes eb tartására szolgáló ingatlan be- és kijáratain jól olvasható „Vigyázat! Veszélyes eb!” feliratú táblát kell elhelyezni, jól látható helyen, a szöveg mellett pedig jól látható, támadó ebet ábrázoló grafika feltüntetése is szükséges.⁴⁹ E jelzés nem egyedi, modern kori vívmány, hiszen már az ókori Rómában is használatos volt. A leghíresebb „cave canem”, azaz „Óvakodj a kutyától!” figyelmeztetés Pompeii-ben, az ún. Tragikus Költő házának padlómozaikján található meg. A több, mint 2000 éves felirat eredetileg arra szolgált, hogy figyelmeztesse a rossz szándékú személyeket (esetleg betörőket), akik a tulajdonos házába igyekeztek betérni, hogy a lakásban egy veszélyes kutya tartózkodik, védi azt.⁵⁰

6:535. § [A veszélyes üzemi felelősség]

„(1) Aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni. Mentessül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik.”⁵¹

A veszélyes állat által okozott károkért viselt felelősség tehát objektívizált, csak szűk körű kimentési lehetőség áll a kárt okozó állat tartójának rendelkezésére.⁵² A veszélyes állat tartója, a veszélyesnek nem minősülő állat károkozása körében ismertett szabállyal ellentétben, akkor mentesülhet a felelősség alól, ha – a fentiek alapján – bizonyítja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik. A veszélyes állat által okozott károk esetében a veszélyes üzemi felelősség további szabályai is alkalmazandóak, így a károsult közrehatása, az elévülés, a veszélyes üzemek találkozása, valamint az üzembentartók egymás közötti viszonyrendszerére vonatkozó szabályok.⁵³

⁴⁸ Kedvtelésből tartott állatok rendelete 17/E. § (1) bekezdés.

⁴⁹ Kedvtelésből tartott állatok rendelete 17/H. § (1)-(3) bekezdések.

⁵⁰ Cave Canem Mosaic Pompeii. See Pompeii. <https://seepompeii.com/en/cave-canem-mosaic-pompeii/> (2026. 03. 24.).

⁵¹ Ptk. 6:535. § (1) bekezdés

⁵² Sárdi Adrienn: Állattartók magánjogi felelősségének főbb irányai. Opuscula Iuvenum Excellentissima. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Civilisztika Tanszék 2021/2. sz. 23. o. <https://antk.uni-nke.hu/document/akk-copy-uni-nke-hu/Opuscula%20S%C3%A1rdi%20szerk.pdf> (2026. 03. 26.).

⁵³ Ország: i. m. 320. o. A Vtv. 75/A. § (2) bekezdése kimondja, hogy a vadászható állat által okozott kárért való felelősség és a fokozott veszéllyel járó tevékenységért való felelősség találkozása esetén a Ptk. veszélyes üzemek találkozása vonatkozó szabályai alkalmazandók. A vad és a gépjármű ütközése esetében tehát a veszélyes üzemi felelősség szabályait irányadók. A témában lásd: Károlyi Kristóf: A vad és gépjármű ütközéséből eredő károkért való felelősség aktuális kérdései. Miskolci Jogi Szemle 2024/1. sz. 143-158. o. <https://ojs.uni-miskolc.hu/index.php/jogiszemle/issue/view/232> (2026. 03. 26.)

Érdekesség, hogy Bécsben bizonyos (veszélyesnek minősülő) kutyafajták tartása engedélyhez, meghatározott vizsga letételéhez köthető. A város honlapján közzétett listában szereplő kutyafajták (mind fajtiszta, mind keverék) tartoznak a rendelkezés hatálya alá így pl.: a pitbull, tosa inu, vagy a bullterrier.⁵⁴ Magyarországon 2010-ig a veszélyes eb fogalmát az ún. „pitbull törvény” a veszélyes és veszélyesnek minősített eb tartásáról és a tartás engedélyezésének szabályairól szóló 35/1997. (II. 26.) kormányrendelet vezette be és határozta meg, amely megkülönböztetett természetes hajlamainál fogva fokozottan veszélyes ebet (pitbull terrier és keverékei), valamint a veszélyesnek minősített ebeket. A tartásukhoz engedély szükségeltetett, amelyet a jegyző adott ki. A rendelet már nincs hatályban, az Alkotmánybíróság 2010. szeptember 30-ával megsemmisítette. Az ismertetett jogszabályok egyébként nem egyedülállóak, Angliában 1991-ben törvényi szinten került szabályozásra a veszélyes ebek kérdése.⁵⁵

IV. Összegző gondolatok

Látható, hogy napjaink felelősségi szabályaihoz hasonlóan az antik normákban is tetten érhetjük azt a felismerést, hogy a veszélyes állatok tartásával potenciálisan együtt jár a károkozás veszélye, így indokolt az általánostól szigorúbb felelősségi szabályok alkalmazása.

A római jogban ismert *actio de feris* kereset esetében, valamint a hatályos Ptk. szabályozásának bemutatása alapján megfigyelhető, hogy az irányadó felelősségi szabályok alapelveként rögzítik azt a tételt, hogy a veszélyes állat károkozása esetében is a felelősséget csak akkor lehet megállapítani, ha gazdás állatról van szó. Az állattartó vonatkozásában pedig fontos kiemelni, hogy sem az antik jogban, sem pedig hatályos jogunkban nem szükséges az állattartó tulajdonosi minősége.

A szigorúbb (objektív) előírások megmutatkoznak az állatok tartása tekintetében is, valamint a felelősség alóli kimentés is eltérően alakul, mint a veszélyesnek nem minősülő állatok esetében. Ugyan a római jogban (az általános nézet szerint) nem volt lehetőség a felelősség alóli mentesülésre – amennyiben az állat károkozása az *aedilis edictum*ban meghatározottaknak megfelelt –, hatályos jogunkról is elmondható, hogy a kimentés lehetőségei veszélyes üzemi felelősség esetében igen korlátozottak és szigorúak.

⁵⁴ Vienna Dog Licence (Wiener Hundeführschein). City of Vienna.
https://www.wien.gv.at/english/environment/animal-protection/dog-licence.html?fbclid=IwY2xjawNXaLNleHRuA2FlbQlXMAbicmlkETBLME1YSFhlaXRYb0d0VTNVAR5N49JgD0HdKbnLd5xvTsLvSRJ_XqBua0VpC0sebOvBl4YCiFijIE1pzFSteg_aem_E5mhHboHL6LG-K_WN5TKSg (2026. 03. 24.).

⁵⁵ Jámber Adrién: A „veszélyes eb” fogalmának változásai (a magyar Jogban). In: Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium-Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai (szerk.: Stipta István, Lakos Zsuzsa). 2013. 136. o. <https://real.mtak.hu/94003/1/MDJT12.pdf> (2026. 03. 24.). Idézi: Nagy Csilla: A veszélyesnek minősített ebek tartásának jogi szabályozása. Közös Ügyünk az Állatvédelem Alapítvány. https://www.kozosugyunkazallatvedelem.hu/data/file/2024/09/09/13_a_veszelyesnek_minositett_ebek.pdf (2026. 03. 24.).

Az elemzés eredményeként megállapítható, hogy a magánjogi felelősségi szabályok, így a veszélyes üzemi felelősség alkalmazandó normái esetében is fellelhetők római jogi gyökerek, s ezek az antik alapok a mai napig meghatározóak az állatok károkozása esetén.

Saly Attila

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ alelnöke

Gondolatok egy választási kampányidőszak alapjogi és alapelvi kapcsolatrendszeréről, különös tekintettel a kiegyensúlyozottság követelményére

I. Bevezetés

Egy országgyűlési választás minden demokráciában kiemelt jelentőségű közjogi esemény. Egy választás továbbá azon folyamatok egyike, amikor egy demokratikus jogállam állampolgára a jogot nemcsak elvont társadalmi jelenséggént fogja fel, hanem választójogának gyakorlása folytán tényleges, valódi jelentőséggel bíró, a társadalmat formáló eszközként, amelyet szinte a kezei között tarthat a választást illető döntés pillanatában. Nem véletlen, hogy az alkotmányos demokráciák alapjogi szinten is védik a választójog intézményét alapelvekkel, részletes anyagi jogi és eljárási jogi szabályokkal. Ezek azok a jogszabályok, amelyek egy választási kampányidőszakban felbukkanó politikai megnyilvánulásokat, kampánycselekményeket is szabályozni hivatottak. Előfordulhatnak ugyanis olyan élethelyzetek, amikor egy kompetitív választás termőtalajt biztosít ahhoz, hogy a szabályok által megállapított határokat a jelöltek túllépják vagy súrolják, újonnan például a negatív kampány keretében. A negatív kampány kérdése pedig számos közjog- és politikaelméleti problémát vet fel, amelyek közül írásomban az emberi méltósághoz és a véleménynyilvánításhoz való alapvető jogok kollízióját, illetve ezeknek a választási eljárás alapelveivel való kapcsolatát kívánom vizsgálni. Az írásom célja az említett területek között egy rendszerszemléleten alapuló intézményi összefüggés tisztázása, továbbá a jogértelmezés módszereinek megfelelően az absztrakt megfogalmazású alaptörvényi és törvényi terminusokat – így különösen a demokratikus közvélemény és a kiegyensúlyozottság fogalmát – megfelelően interpretáljam. Meglátásom szerint ezek szükségszerűen vizsgálendő területei a dolgozat témájának. Meggyőződésem továbbá, hogy a 21. századra ezen közjogi és politikai problémák jelentős hányada a médiában történik, így indokoltnak tartom, hogy a média szerepére, szűkebben pedig a vele szemben támasztott egyik modern médiajogi elvre, a kiegyensúlyozottság követelményére is kitérjek.

II. Az alapjogi keretek és a választási eljárás alapelveinek kapcsolatáról

A probléma megfelelően vázolható az alkotmányos és törvényi-alapelvi keretek bemutatásával, vagyis, hogy Magyarország Alaptörvényének (továbbiakban: Alaptörvény) alapjogi katalógusában mely alapvető jogok érintettek, és közöttük milyen összefüggés van egymással, illetve a választási

eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény (továbbiakban: Ve.) alapelveivel egy választási kampányidőszak aspektusából vizsgálva.

II.1. A közéleti szereplők emberi méltóságának értelmezéséről

Miután az emberi méltósághoz való jogot a jogtudomány „anyajogként” fogja fel, így mindenekelőtt érdemes elsősorban ezt megemlíteni.¹ Az Alaptörvény az emberi méltóság sérthetetlenségét hirdeti.² Az Alkotmánybíróság számos alkalommal értelmezte már az emberi méltósághoz való jogot és annak tartalmát, és általános érvényű axiómaként mondta ki – ugyan más tárgyú kérdésekben –, hogy „*az emberi méltósághoz való jog [...] olyan oszthatatlan és korlátozhatatlan alapjog, amely számos egyéb alapjognak forrása és feltétele.*”³ Egy másik Alkotmánybírósági Határozat a következőképpen rendelkezik: „*Az emberi méltóság védelméhez való jog ugyanis csak az emberi státusz jogi meghatározójaként korlátozhatatlan, míg mint általános személyiségi jog és a belőle fakadó részjogok korlátozhatók.*”⁴ Ez a gondolat jelenik meg a közéleti szereplők személyiségi jogainak védelmével kapcsolatban a hatályos Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) 2:44. § (1) bekezdésében: *A közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok gyakorlása a közéleti szereplő személyiségi jogainak védelmét szükséges és arányos mértékben, az emberi méltóság sérelme nélkül korlátozhatja; azonban az nem járhat a magán- és családi életének, valamint otthonának sérelmével.*⁵ Ez azért jelentős, ugyanis a választásokon induló jelöltek közszereplők,⁶ ennél fogva az irányukba intézett negatív megnyilvánulással szemben tágabb tűrési kötelezettségük van kampányidőszak során. A Ptk. indokolása a szabályozás „érdemi” háttérét nem tartalmazza, pusztán azt rögzíti, hogy a szabály a bírói gyakorlat kodifikálásaként került bele a törvénybe.⁷

Álláspontom szerint azonban kettő „érdemi” indoka lehet annak, hogy a közéleti szereplők személyiségi jogainak védelme korlátozottabb. Az egyik, miszerint a háttérben meghúzódó szabályozási logika alapja a Ptk.-ban oly gyakran előforduló, a magánjog és a közjog közötti kapcsolatrendszerből eredő jelenség, vagyis a magánjog közjogiasodásának problematikája. Ennek értelmében az a sajátos jogalkotói helyzet áll elő, amikor egy főszabály szerint magánérdekek érvényesítésére szolgáló anyagi jogi törvény a közérdeket helyezi előtérbe. Jelen esetben ez a közérdek természetesen a lakosság közéleti tájékozottságát, továbbá a demokratikus közvélemény

¹ Sári János – Somody Bernadette: Alapjogok, Alkotmánytan II. Osiris Kiadó, Budapest 2008. 104. o.

² Alaptörvény II. cikk

³ 23/1990. (X. 31.) AB határozat

⁴ 7/2014. (III. 7.) AB határozat

⁵ Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) 2:44. § (1) bekezdés

⁶ Az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének feltárásáról és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára létrehozásáról szóló 2003. évi III. törvény 1. § (2) bekezdésének 13. pontja szerint közszereplő az a személy, aki közhatalmat gyakorol, gyakorolt vagy közhatalom gyakorlásával járó tisztségre jelölték, illetve aki a politikai közvéleményt feladatszerűen alakítja vagy alakította.

⁷ T/7971. számú törvényjavaslat indokolással – A Polgári Törvénykönyvről

kialakulásának biztosítását jelenti. Ennek pedig egyik leghatékonyabb eszköze a közügyekkel kapcsolatos viták keretében történő bírálat, kontroll. A másik indok véleményem szerint a felelősség és a hatalom általános elméletéből vezethető le: az Alaptörvény alapvetésként rögzíti, hogy – főszabály szerint – a nép a hatalmát választott képviselők útján gyakorolja.⁸ *De facto* tehát ugyan a nép akaratából eredően és ennél fogva annak felhatalmazása alapján, de a képviselő fogja a hatalmat gyakorolni. A hatalom gyakorlása minden esetben megnövekedett mértékű felelősséggel jár, és miután a felelősség egyértelmű logikai kapcsolatban áll a kötelezettségekkel, ezért a képviselőt terhelő kötelezettségek mértéke is megnő. Az is általánosan elfogadott meggyőződés, hogy a jogállamiság csak a fékek és ellensúlyok, illetve a korlátozás és kontroll összefüggéseiben értelmezhető. Ha tehát azt akarjuk, hogy a hatalomgyakorlás jogállami keretek között történjen, akkor többek között biztosítani kell az adott közszereplő bírálhatóságának lehetőségét, ugyanis ez jelentheti az egyik leghatásosabb kontrollt. Ezt összevetve a megnövekedett mértékű kötelezettségekről szóló gondolatmenettel pedig már nyilvánvalóvá válik, hogy a bírálhatósággal kapcsolatos tűrési kötelezettségnek is ki kell tágulnia, meg kell növekednie, különösen a választási kampányidőszakban.

II.2. A véleménynyilvánítás- és sajtószabadság határaitól

Az előző pont alapján már nyilvánvalóvá vált, hogy a közéleti szereplők bírálhatósága mennyire szoros összefüggésben van a szólásszabadsággal. A szólásszabadság esetében egy kiemelt jelentőségű politikai szabadságjogról, illetve a kommunikációs jogok anyajogáról van szó.⁹ Az Alaptörvény a véleménynyilvánítás- és sajtószabadság kérdését a következőképpen rendezi: *„Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Magyarország elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét, biztosítja a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás feltételeit. A demokratikus közvélemény kialakulásához választási kampányidőszakban szükséges megfelelő tájékoztatás érdekében politikai reklám médiaszolgáltatásban kizárólag ellenérték nélkül, az esélyegyenlőséget biztosító, sarkalatos törvényben meghatározott feltételek mellett közzölhető.”*¹⁰ Ezen rendelkezések nyilvánvalóvá teszik, hogy kampányidőszakban kiemelten fontos szerepe van a szólásszabadság alkotmányos védelmének. Ez azonban nem azt jelenti, hogy korlátozhatatlan. A szólásszabadság egyik különös sajátossága, hogy az Alaptörvény *expressis verbis* megadja a helyét az alapjogi katalógus rendszerében azáltal, hogy a korlátját rendezi: ez nem más, mint az emberi méltóság.¹¹ Számos más korlátja van

⁸ Alaptörvény B) cikk (4) bekezdés

⁹ Sári – Somody: i. m.161. o.

¹⁰ Alaptörvény IX. cikk (1)-(3) bekezdés

¹¹ Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdés

még a szólásszabadságnak, jelen írásban azonban csak az emberi méltósághoz fűződő viszonyt kívánom vizsgálni.

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában kellően jól lehatárolta a kérdést. A vizsgált kérdésben alaphatározatnak számító 7/2014. (III. 7.) AB határozatban szerepel, hogy „*a közhatalmat gyakorló személyeket és a közszereplő politikusokat is megilleti a személyiségvédelem, ha az értékítélet a személyüket nem a közügyek vitatása körében, nem közéleti tevékenységükkel, hanem magán- vagy családi életükkel kapcsolatban érinti.*”¹² Jól látszik ez alapján, hogy egyrészt a véleménynyilvánítás szabadsága csak az értékítéletekre terjed ki. Másrészt, az talán nyilvánvalóvá válhatott a II.1. pontban kifejtettek alapján, hogy ha az értékítélet a közéleti szereplő tevékenységére irányul, akkor az nem sérti az emberi méltóságot. Harmadrészt az is leszűrhető végül, hogy a szólásszabadság egy másik (az Alkotmánybíróság által értelmezett) alapjogi határa a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog.

Összességében az Alkotmánybíróság álláspontjával egyet lehet érteni, amikor a 36/1994. (VI. 24.) AB határozatban a kérdést a demokrácia fogalmából vezette le a testület. Álláspontjuk szerint fontos elhatárolni egymástól a közszereplőkkel kapcsolatos értékítéletet és a tényállításokat – annak ellenére, hogy a korábbi és a hatályos alkotmány *expressis verbis* ezt nem teszi meg. Ugyanis a demokrácia eszményisége alapján minden állampolgárnak jogában áll az állami intézmények (és kiterjesztett értelemben a politikai működés) bírálata. Itt tehát az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a véleménynyilvánítás szabadsága korlátozásának nincs helye. Azonban, ha tudatosan valótlan tényeket közölnek a közszereplőről, az már a véleménynyilvánítási szabadság körén kívül esik és becsületsértés révén büntetőjogi értékelés tárgyává is válhat. „*Ezen túlmenően a szabad véleménynyilvánítás olyan alkotmányos alapjog, amely csak felelősséggel gyakorolható*”¹³

Ez a felelős joggyakorlás napjainkra már jelentős többlettartalommal bír. A 21. század ún. információs társadalmában már elképzelhetetlen, hogy a szólásszabadság ne a digitális platformokon realizálódjon. Ennek a jelenségnek – többek között – az egyik megnyilvánulása, hogy a politikai kommunikáció, ezáltal a közéleti szólásszabadság a lineáris és a lekérhető médiaszolgáltatások terepében történik. Amikor pedig a szólásszabadság és a médiajogi szféra együttesen kerülnek alkotmányjogi vizsgálat górcsőbe alá, akkor a kettő metszéspontjában a demokratikus közvélemény kategóriája kaphat kiemelt szerepet.

II.2.1. A demokratikus közvéleményről

A demokratikus közvélemény mint fogalmi kategória meglehetősen tág, épp ezért interpretációja is komoly kihívásokat hordoz magában. Mindenesetre a szakirodalom, illetve az Alkotmánybíróság

¹² 7/2014. (III. 7.) AB határozat

¹³ 36/1994. (VI. 24.) AB határozat

gyakorlata alapján a következőképpen határozható meg: a demokratikus közvélemény egy tagadhatatlan alkotmányos érdek és érték,¹⁴ valamint nélkülözhetetlen forrása a pluralizmuson alapuló társadalomnak.¹⁵ Meggyőződésem, hogy a demokratikus közvélemény mint alkotmányjogi fogalmi kategória értelmezésére a legmegfelelőbb elsősorban a célkutató jogértelmezési módszer. Miután az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése rögzíti, hogy „*Magyarország független, demokratikus jogállam*”,¹⁶ a demokratikus közvélemény nem esetleges, hanem szükségszerű alkotóeleme és eszköze a demokrácia érvényesülésének. Az Alaptörvény említett rendelkezéseiből nyilvánvalóan levezethető, hogy a demokrácia biztosítása nem csak a politikai pártok, illetve az állami szervek, intézmények feladata, hanem a médiáé is. A médiatudomány szerint ugyanis a média kétségtelenül akaratformáló erővel bír. Kitta Gergely ezen jelenséget akként foglalja össze, hogy a „*média [...] az egyéneket orientálja a társadalmi közegben zajló cselekvéseket illetően.*”¹⁷ Ezzel a megállapítással párosul az Alaptörvény azon szabálya, amely deklarálja, hogy a politikai pártok közreműködnek a népakarat kialakításában,¹⁸ vagyis természetesen a médiát használják fel a közvélemény kialakítására. Felmerülhet a kérdés, hogy mitől lesz a közvélemény demokratikus. A demokrácia alkotmányjog-elméletileg az állampolgárnak nyújtható lehető legnagyobb szabadság eszmeiségén alapul. Ez magában kell, hogy foglalja a véleményalkotás szabadságát is, amely véleményem szerint akkor tekinthető megvalósultnak, ha az individuum az őt érő több és eltérő tény közül a preferenciája, értékrendje alapján ki tudja alakítani a saját álláspontját. Az individuális véleményalkotás pedig természeténél fogva egyénileg eltér. Ennek korlátozása pedig alkotmányos-demokratikus gondolkodás alapjaival menne nyilvánvalóan szembe. Ebből a gondolatmenetből levezetve pedig arra az álláspontra lehet helyezkedni, miszerint a közvélemény demokratikussága a vélemények sokszínűségének történő tértengedésben (mint passzív oldal) és kialakításban (mint aktív oldal) nyilvánulhat meg.

A demokratikus közvélemény interpretált fogalma tehát ebben a kontextusban a sokszínű, plurális közösségi véleményhalmaznál fogható meg, és az emberi méltóságon alapul. Az emberi méltóság részét képezi az önrendelkezési jog, és azt gondolom, hogy a véleményalakítás szabadsága ennek a kategóriájába tartozik: ha az individuum azért nem tudja kialakítani saját véleményét, mert a politikai hatalom ennek lehetőségeit nem vagy nem megfelelően biztosítja, akkor csorba esik az emberi méltóság korlátozhatatlan mivoltán. A demokratikus közvéleményhez fűződő érdek sérelme tehát az emberi méltóságot is sértheti. A szólásszabadsággal való összefüggését illetően

¹⁴ Smuk Péter: A demokratikus közvélemény mint alkotmányos érték a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában. Jog-Állam-Politika. 2014/4. sz. 33. o.

¹⁵ 3211/2020. (VI. 19.) AB határozat

¹⁶ Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés

¹⁷ Antal Zolt – Gazsó Tibor – Kitta Gergely: Média és társadalom. Szent István Társulat, Budapest 2007. 96. o.

¹⁸ Alaptörvény VIII. cikk (3) bekezdés

pedig elmondható, hogy ez az alapjog véleményem szerint a demokratikus közvélemény értékének technikai háttérzsabadsága, ezáltal pedig a demokrácia egyik „leghétköznapibb” garanciája.

II.3. A választási eljárás alapelveinek kérdéseiről

Végül fontos beemelni néhány gondolatot a választásokkal kapcsolatos releváns eljárásjogi alapelvekről. A Ve. határozza meg az alapelveket:

„2. § (1) A választási eljárás szabályainak alkalmazása során érvényre kell juttatni a következő alapelveket:

- a) a választás tisztaságának megóvása,
- b) önkéntes részvétel a választási eljárásban,
- c) esélyegyenlőség a jelöltek és a jelölő szervezetek között,
- d) a fogyatékkal élő választópolgárok joggyakorlásának elősegítése,
- e) jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás,
- f) a választási eljárás nyilvánossága.”¹⁹

Jelen kérdés vizsgálatakor az említett alapelvek közül csak a választás tisztaságának megóvását, illetve a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlást rögzítő alapelvek relevánsak, épp ezért ezekre kívánok a továbbiakban fókuszálni.

Felvetődhet a kérdés, hogy a választás tisztaságának megóvása, valamint jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás elve mennyire összeegyeztethető a negatív kampánnyal. A negatív kampányra a jogirodalom nem ad egzakt definíciót, pusztán a relevanciával bíró jellegzetességei határozhatók meg. Összesítve az egyes fogalmi jellemzőket, a negatív politikai kampány meghatározható olyan kommunikációs módszerként, amelyet alanyai – tehát a politikai oldalak – abból a célból közvetítenek, hogy a jelölt ellenfél hátrányos tulajdonságait (pl. alkalmatlanságát, felkészületlenségét stb.) bizonygassa oly módon, hogy a közlés sértő, sérelmes és végső soron a társadalomban hátrányos megítélés kiváltására alkalmas. Irányulhat politikai tevékenységre, illetve az ellenfél személyére²⁰ (az ezekre vonatkozó alkotmánybírósági gyakorlatot ld. a II.2. pontban). Mindezekhez fontos hozzátenni azt is, hogy a negatív kampány mint fogalom – a szóhasználat ellenére – a politikai marketingben semleges kifejezésként használatos, ami azt jelenti, hogy értékítéletet nem hordoz magában.²¹ Mindezek alapján hogyan értelmezhető ezen optikában a vizsgált két alapelv? *Prima facie* úgy tűnhet, hogy az ellenfél jelöltet érintő negatív politikai kampány a választás tisztaságát, valamint a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlást sérti, hiszen őt rossz

¹⁹ A választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény (továbbiakban: Ve.)

²⁰ Szikora Tamás: A negatív politikai kampány. In: Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 4. (szerk. Koltay András – Török Bernát). Wolters Kluwer, Budapest 2017. 503. o.

²¹ Hargitai Lilla: Érez vagy gondolkodik a magyar választópolgár? Médiakutató. https://www.mediakutato.hu/cikk/2002_02_nyar/01_magyar_polgar/#04 (2026. 05. 06.)

színben tünteti fel, emberi méltóságának határait feszegeti és akár egyéb dehumanizáló közléseket is tehet róla, azonban a bírói gyakorlat alapján azt a következtetést kell levonni, hogy ezek az alapelvek a gyakorlatban többnyire a választással kapcsolatos technikai kérdésekre vonatkoznak (pl. plakátok, szavazófülkék száma, szavazólapok lezárása stb.),²² vagyis amelyek a választás befolyásmentességét biztosítják. Ezt a megállapítást alátámasztja a választójogi kommentár is, amikor világosan rögzíti, hogy „*Megsérti a választás tisztaságának alapelvét az, aki úgy gyakorolja jogát, teljesíti kötelezettségét, hogy annak eredményeképpen [...] a választókat megteveszti és ezáltal politikai ellenfelei választási esélyeit csökkenti.*”²³ Fontos leszögezni, hogy a negatív kampány kétségtelenül alkalmas arra, hogy a politikai ellenfelek választási esélyeit csökkentsen, a kommentár idézett szabálya alapján azonban a választói befolyásolásra irányuló tevékenység és a választási esélycsökkentés között ok-okozati kapcsolatnak kell fennállnia. Ugyan a negatív kampány sokféle lehet, ezek alapján azt lehet mondani, hogy az csak akkor sérti a Ve. vizsgált alapelvét, amennyiben az valamilyen megtevesztő információt tartalmaz. Éppen emiatt, hiába tűnik esetleg erkölcsstelennek a politikai ellenfél egyre gátlástalanabb sértegetése, a negatív kampányt nem lehetne törvénnyel tiltani, mivel az sértené a demokratikus közvéleményhez fűződő alkotmányos érdeket. A negatív kampány önmagában nem alaptörvény-ellenes, sőt a demokratikus közvélemény szükségszerű velejárója, azonban a kiegyensúlyozott tájékoztatás követelménye intézményi korlátot képez a demokratikus diskurzus torzulásával szemben.

III. Médiajogi kitekintés – A kiegyensúlyozottság követelményéhez tartozó kapcsolatrendszeréről

Álláspontom szerint az előbbiekben vizsgált emberi méltóság, szólás- és sajtószabadság, valamint a választási eljárási alapelvek kérdéskörének hármas tengelyén indokolt helyet kap egy speciális médiajogi alapelv, a kiegyensúlyozottság követelménye. Mindenekelőtt a terminológiát illetően megjegyzendő, hogy a korábbi médiajogi törvényhez, a rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvényben (továbbiakban: Rttv.) a kiegyensúlyozottság követelménye részletezetten jelent meg: „*A közérdeklődésre számot tartó hazai és külföldi eseményekről, vitatott kérdésekről a tájékoztatásnak sokoldalúnak, tényyszerűnek, időszerűnek, tárgyilagosságnak és kiegyensúlyozottnak kell lennie.*”²⁴ Azonban a Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint ezek az elemek nem önálló tényállási elemekként, hanem részkövetelményekként értelmezendők, melynek következtében a jogalkotó az Európa Tanáccsal

²² A Kúria választási és népszavazási eljárásokkal kapcsolatos jogorvoslat tárgyában létrejött joggyakorlat-elemző csoportjának összefoglaló véleménye. Budapest, 2018. január https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/valasztasi_nepszavazasi_joggyak.pdf 129–130. o. (2026. 05. 06.)

²³ Cserry Ákos – Péteri Attila: Választójogi és népszavazási kommentárok. Wolters Kluwer, Budapest 2017. 132. o.

²⁴ A rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény (továbbiakban: Rttv.) 4. § (1) bekezdés

történő egyeztetését követően a rendelkezés elemeit kivette a törvényből.²⁵ Az átalakult, és hatályos normaszöveg értelmében tehát „a tájékoztatási tevékenységet végző lineáris médiaszolgáltatások kötelesek a közérdeklődésre számot tartó helyi, országos, nemzeti és európai, valamint Magyarország polgárai és a magyar nemzet tagjai számára jelentőséggel bíró eseményekről, vitatott kérdésekről az általuk közvetített tájékoztató, illetve híreket szolgáltató műsorszámokban kiegyensúlyozottan tájékoztatni. E kötelezettség részletes szabályait törvény az arányosság és a demokratikus közvélemény biztosítása követelményeinek megfelelően állapítja meg.”²⁶

Egyértelmű a logikai összefüggés az előző hármas tengellyel: a kiegyensúlyozottság követelménye a választás tisztaságának megóvása, illetve a jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás alapelve érvényesülésének egy gyakorlatban realizálódott hétköznapi garanciája.

A vélemény- és sajtószabadság aspektusát illetően elmondható, hogy a kiegyensúlyozottság követelménye annak egy alkotmányosan igazolható korrekciójaként is felfogható, ugyanis a médiatartalom-szolgáltató minden esetben köteles szem előtt tartani a követelményt. Érdekes ellentét jelenik meg a demokratikus közvélemény kapcsán a rendszertani értelmezés következményeként: a demokratikus közvélemény kialakulásához fűződő alkotmányos érdeket a sajtószabadság központi részeként értelmeztem a II.2.1. pontban. Ebből kifolyólag azt várnánk, hogy a „rész” osztja majd az „egész” sorsát a vizsgált viszonyrendszerben, azonban pont az látható, hogy a kiegyensúlyozottság követelménye nem korrigálja, hanem éppen garantálja a demokratikus közvélemény biztosítottságát.

Az emberi méltósággal pedig álláspontom szerint közvetett, szubszidiárius és háttérjellegű kapcsolatban áll. Ennek alapja, hogy az emberi méltósághoz való alapjog ún. szubszidiárius jellege miatt az bármikor hivatkozható jogvédelem érdekében,²⁷ ami jelentheti azt, hogy megtölthető egy olyan értelmezéssel, hogy az emberi méltóságot közvetetten sérti, ha a médiatartalom-szolgáltató elmulasztja kiegyensúlyozottan tájékoztatni közérdeklődésre számot tartó helyi, országos, nemzeti és európai, valamint Magyarország polgárai és a magyar nemzet tagjai számára jelentőséggel bíró eseményekről, vitatott kérdésekről.

Nemcsak rendszertanilag, hanem tartalmilag is indokolt a kiegyensúlyozottság követelménye gondolatának beemelése. A választási kampányidőszakban előfordulhat, hogy a kormányzati politikai oldal túlsúlyba kerül egy médiaszolgáltatásban való szereplést illetően. Problémát vethet fel az, hogy az Smtv. rendelkezése alapján a kiegyensúlyozottság követelményének kötelezettje egyedül a lineáris médiaszolgáltató. Az Smtv.-hez fűzött kommentár ennek okairól nem rendelkezik, holott említés szintjén foglalkozik a kiegyensúlyozottság követelménye kötelezettjeinek

²⁵ Koltay András – Lapsánszky András: Médiajogi kommentárok. Wolters Kluwer, Budapest 2014. 68. o.

²⁶ A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény (továbbiakban: Smtv.) 13. §

²⁷ Sári – Somody: i. m. 104. o.

kérdésével.²⁸ Felmerülhet a kérdés, hogy a kiegyensúlyozottság követelményét mennyiben üresíti ki az, hogy bizonyos médiaszolgáltató-típusokat a jogalkotó kivesz a követelmény hatálya alól. Be kell látni, hogy „*az információs társadalom szolgáltatásai [...] az uniós polgárok mindennapjainak fontos részévé váltak.*”²⁹ Ez azt eredményezi, hogy a politikai kommunikáció és a kampánytevékenység jelentős része a nem-lineáris médiaszolgáltatások és a közösségi platformok területén is megjelenik, ahol tehát a kiegyensúlyozottság követelményének tekintetében szűrkezőnával találkozunk. A kérdés tisztázásához fontos rögzíteni, hogy ebben a követelményben az állam aktív intézményvédelmi kötelezettsége jelenik meg, tekintettel arra, hogy a közigazgatás szervezetrendszerén, különösen a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóságon (továbbiakban: NMHH) keresztül lépéseket tesz annak érdekében, hogy a kiegyensúlyozott tájékoztatás a gyakorlatban is érvényesüljön. Ebben a kontextusban az állam tehát atyáskodó képződményként gondoskodik arról, ami állampolgárainak jó.³⁰ Valamennyi alkotmány célja azonban, hogy az ún. „paternalista államot” korlátok között tartsa és egy egészséges jogállamot neveljen belőle, legtöbbször demokráciával párosítva. Megítélésem szerint a jogalkotó szándéka ezzel tehát az volt, hogy azt a bizonyos arany középutat követve egy olyan szabályozást alakítson ki, ahol a kiegyensúlyozott tájékoztatás biztosítására egy meghatározott felügyeleti mechanizmus működik az NMHH eljárásával. Ugyanakkor az államnak meg kell hagynia azt a szabadságot, hogy a politikai pártok a választási kampányidőszakban érdekeik érvényesítése és a választópolgárok meggyőzése céljából álláspontjaikat a saját digitális platformjukon kifejezzék. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a kampánytevékenység ezen formáját ne kellene jogilag szabályozni, pusztán az állam a médiajog ezen területét nem vonja az Smtv-ben megfogalmazott követelmény hatálya alá.

IV. Összegzés

A választási kampányidőszak speciális helyet foglal el a demokratikusan berendezkedett államok életében. A politikai kommunikáció jóval felfokozottabbá válik, és a közéleti tájékozódáshoz fűződő társadalmi érdek érzékenyebb formát ölt, azaz a politikai élet különleges helyzetbe kerül. Írásomban mindezek fényében arra kerestem a választ, hogy az Alaptörvény keretszerű normái, illetve a belőlük levezetett törvényi-alapelvei rendelkezések hogyan szabályozzák ezt a felfokozott politikai helyzetet. Ennek érdekében a jogértelmezés klasszikus módszereinek felhasználásával igyekeztem intézményi összefüggéseket teremteni az emberi méltóság, a szólásszabadság, és a

²⁸ Koltay – Lapsánszky: i. m. 68. o.

²⁹ 2022/2065 (EU) rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) [HL 2022 L 277] (1) preambulumbekzdése

³⁰ Dr. Herbert Kipper: Paternalista kollektívizmus és liberális individualizmus között: az új magyar Alaptörvényben rögzített emberkép normatív alapjai. Közjogi Szemle 2012/3. sz. 8. o.

választási eljárási alapelvek hármasa között. Törekedtem arra, hogy fókuszáljak a szólásszabadság alkotmányos leágazásaként kiemelten fontos demokratikus közvélemény szerepére. Végül, különös hangsúlyt kívántam fektetni a médiajogi kérdésekre azt illetően, hogy a kiegyensúlyozottság követelménye miként érvényesülhet a választási kampányidőszakokban is. E körben fontos megjegyezni, hogy a médiajognak az információs társadalomhoz fűződő kötődése miatt folyamatosan szűrkezőnák jelenhetnek meg a szabályozás területén, a jogalkotó felkészültsége és e társadalmi változásoknak az általa történő letapogatása kiemelten fontos annak érdekében, hogy az alkotmányjogi és médiaszabályozási kérdésekben csorba ne essék.

A választási kampányidőszak alkotmányos kereteinek áttekintése tehát azt mutatja, hogy a demokratikus közvélemény megőrzése kiemelten fontos a jogállamiságon alapuló, működőképes és demokratikus állami működéshez. Az alapvető jogok védelme, választási eljárások, valamint a médiát és a választásokról való tudósítás módját övező szabályozások összefüggő hálózata együttesen biztosítja, hogy minden politikai kampány a demokrácia megfelelő követelményei szerint és nyilvánosan kerüljön lefolytatásra, és így a választók szabad, tájékozott és talán a legfontosabb, hogy felelős döntéseket hozzanak.